Romane psy

Această carte a fost editată cu sprijinul
MINISTERULUI FRANCEZ AL AFACERILOR EXTERNE
şi al
AMBASADEI FRANŢEI ÎN ROMÂNIA

Emmanuel Carrere

Adversarul

Traducere din limba franceză de Dragoş Bobu
TREI
Editori:
MARIUS CHIVU
SILVIU DRAGOMIR
VASILE DEM. ZAMFIRESCU
Redactor:
ALIZA ARDELEANU
Coperta colecţiei:
DINU DUMBRĂVICIAN
Ilustraţia copertei:
f ALEXETOPESCIF
Tehnoredactarea computerizată: CRISTIAN CLAUDIU COBAN
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CARRERE, EMMANUEL
Adversarul / Emmanuel Carrdre; trad.: Dragoş Bobu
Bucureşti: Editura Trei, 2004
(Romane Psy) * >
ISBN 973 – 8291 – 82 – 8
1. Bobu, Dragoş (trad.)

821.133.1 – 31 = 135.1
Această carte a fost tradusă după *UAdversaire,* de Emmanuel Carrere, P.O.L., Paris, 2000
e P.O.L. *Editear, 2002*
e Editura Trei, 2004
C.P. 27 – 40, Bucureşti Tel/Fax: + 4 021 224 55 26 e-mail: officeedituratrei. Ro www.editura trei. Ro
ISBN: 973 – 8291 – 82 – 8

În dimineaţa zilei de sâmbătă 9 ianuarie 1993, v / în timp ce Jean-Claude Romand îşi omora soţia şi copiii, asistam, împreună cu familia, la o şedinţă cu părinţii la şcoală la Gabriel, fiul nostru cel mare. Avea cinci ani, vârsta lui Antoine Romand. După aceea, noi ne-am dus să prânzim cu părinţii mei, iar Romand cu ai săi, pe care, după masă, i-a omorât. După-amiaza de sâmbătă şi duminica, consacrate de obicei vieţii comune, le-am petrecut singur, la mine în atelier, fiindcă eram pe cale să termin o carte la care lucram de un an: biografia romancierului de *science-fiction* Philip K. Dick. Ultimul capitol istorisea zilele în care se aflase în comă, înainte să moară. Am terminat marţi seara, iar miercuri dimineaţa am citit primul articol din *Liberation*[1] consacrat afacerii Romand.

casa la Romand, ar fi bine ca prietenii să vină să salveze ce se mai putea salva din mobilă. Când a ajuns, pompierii evacuau corpurile. Toată viaţa lui, îşi va aminti de sacii de plastic gri, sigilaţi, în care fuseseră puşi copiii: prea oribil să vezi aşa ceva. Florence fusese doar acoperită cu un palton. Chipul, înnegrit de fum, era intact.

1 Unul dintre principalele cotidiene naţionale din Franţa (N. i.).

Netezindu-i părul, într-un gest îndurerat de adio, degetele lui Luc au dat de ceva straniu. A pipăit, întorcând cu precauţie capul tinerei femei, după care a chemat un pompier să-i arate, mai sus de ceafă, o rană larg deschisă. Trebuie să fie de la vreo grindă care a căzut peste ea, a spus pompierul: podul se prăbuşise pe jumătate. Luc a urcat apoi în camionul roşu în care îl întinseseră pe Jean-Claude, singurul din familie care mai trăia încă. Avea pulsul slab. Era în pijama, inconştient, ars, dar deja rece ca un mort.

Ambulanţa a ajuns, ba transportat la spitalul din Geneva. Era întuneric, frig, erau cu toţii leoarcă de la jetul tunului de apă. Cum în jurul casei nu mai era nimic de făcut, Luc merse acasă la Cottin să se usuce. În lumina galbenă din bucătărie, au ascultat sughiţurile filtrului de cafea fără să îndrăznească să se privească. Le tremurau mâinile ridicând ceştile, învârtind linguriţele care făceau un zgomot îngrozitor. Luc s-a întors apoi acasă să le dea vestea, lui Cecile şi copiilor. Sophie, cea mai mare, era fina lui Jean-Claude. Cu câteva zile în urmă, dormise acasă la Romand, era ceva obişnuit, ar fi putut foarte bine să doarmă la ei şi în noaptea asta, iar acum să se afle şi ea într-un sac gri.

De pe vremea studiilor de medicină la Lyon rămăseseră nedespărţiţi. Se căsătoriseră aproape în acelaşi timp, copiii lor crescuseră împreună. Fiecare ştia totul despre viaţa celuilalt, faţada, dar şi secretele, secrete de oameni cinstiţi, aşezaţi şi cu atât mai vulnerabili în faţa ispitei. Când Jean-Claude îi mărturisise că avea o legătură, zicând că lasă totul să se ducă dracului, Luc îl adusese pe calea raţiunii: „Şi-mi rămâi dator cu un serviciu, când o fi să-mi vină rândul s-o fac pe prostul”. O asemenea prietenie face parte dintre lucrurile de preţ dintr-o viaţă, e aproape la fel de importantă ca şi o căsătorie reuşită, iar Luc fusese mereu încredinţat că, într-o bună zi, aveau să ajungă la şaizeci, şaptezeci de ani, din înaltul cărora, ca de pe un

munte, se vor uita amândoi la drumul străbătut: locurile unde se împiedicaseră, unde fuseseră cât pe ce să se rătăcească, sprijinul pe care şi-l oferiseră reciproc, felul în care, până la urmă, ieşiseră la liman. Un prieten, un prieten adevărat, e şi un martor, cineva prin ochii căruia poţi să-ţi apreciezi mai bine propria viaţă, şi, de douăzeci de ani încoace, amândoi jucaseră fără emfază acest rol unul pentru celălalt. Vieţile lor se asemănau, chiar dacă reuşita unuia era diferită de a celuilalt. Jean-Claude devenise o somitate în cercetare, frecventând miniştri şi umblând pe la colocvii internaţionale, în timp ce Luc era medic generalist la Femey-Voltaire. Nu era însă deloc invidios. Singurul lucru care-i îndepărtase puţin, în ultimele luni, era un dezacord absurd, legat de şcoala la care mergeau copiii. Jean-Claude, în mod cu totul de neînţeles, se înverşunase peste poate şi până într-acolo, încât Luc trebuise să facă el primul pas, să spună că n-avea rost să se certe pentru un asemenea fleac. Povestea îl rosese, el şi Cecile vorbiseră despre asta mai multe seri la rând. Cât de derizorie era acum! Fragilă mai e viaţa! Ieri încă, era o familie unită, fericită, oameni care se iubeau, şi-acum, un accident la instalaţia de încălzire, corpuri carbonizate transportate la morgă… Soţia şi copiii însemnau totul pentru Jean-Claude. Ce va fi viaţa lui dacă scapă?

Luc a sunat la serviciul de urgenţe, la Geneva: rănitul se afla în camera de decompresie, pronosticul vital era incert…

El, Cecile şi copiii s-au rugat să nu-şi recapete cunoştinţa.

Când a deschis cabinetul, doi jandarmi îl aşteptau. Întrebările lor i s-au părut ciudate. Voiau să ştie dacă familia Rămând avea duşmani declaraţi, activităţi suspecte… Cum el se mira, jandarmii i-au spus adevărul. Prima examinare a cadavrelor dovedea că muriseră *înainte* de incendiu, Florence din cauza rănilor aplicate la cap cu

un obiect contondent, Antoine şi Caroline ucişi prin împuşcare. –, ei;

Şi asta nu era tot. La Clairvaux-les-Lacs, în munţii Jura, unchiul lui Jean-Claude, fusese însărcinat să le anunţe catastrofa părinţilor, persoane în vârstă şi fragile. Însoţit de medicul de familie. Al acestora, mersese la ei acasă. Totul era încuiat, câinele nu lătrase. Îngrijorat, forţase uşa şi-şi găsise fratele, cumnata şi câinele lor într-o baltă de sânge. Morţi de asemenea prin împuşcare.

Asasinaţi. Familia Romand fusese asasinată. Cuvântul răsuna în mintea lui Luc umplându-l de stupefacţie. „Un jaf?" a întrebat el, ca şi cum cuvântul acesta ar fi putut să modifice oroarea celuilalt, reducând-o până la ceva raţional. Jandarmii nu ştiau încă, dar aceste două crime lovind la distanţă de 80 de kilometri membrii aceleiaşi familii îi făceau să se gândească mai degrabă la o răzbunare sau la o reglare de conturi. Ajungeau iar la problema cu duşmanir şi Luc, descumpănit, clătina din cap: familia Romand, ce duşmani să aibă? Toată lumea îi îndrăgea. Iar dacă fuseseră omorâţi, numai nişte oameni care nu-i cunoşteau ar fi putut face aşa ceva.

Jandarmii nu ştiau cu exactitate ce meserie practica Jean-Claude. Doctor, spuneau vecinii, însă n-avea niciun cabinet. Luc le-a explicat că era cercetător la Organizaţia Mondială a Sănătăţii, la Geneva. Unul dintre jandarmi a telefonat, cerând să vorbească cu cineva care lucra cu doctorul Romand: secretara sau unul dintre colaboratorii săi. Telefonista nu cunoştea niciun docte» Romand. Fiindcă interlocutorul insista, i l-a dat la telefon pe directorul de la personal care şi-a consultat fişierele şi a confirmat: nu era niciun doctor Romand la OMS.

Atunci Luc înţelese şi resimţi o imensă uşurare. Tot ce se întâmplase începând de la patru dimineaţa, telefonul de la Cottin, incendiul, rănile lui Florence, sacii gri, Jean-Claude în camera specială pentru arsurile grave, în sfârşit toată povestea asta cu crimele, totul se derulase în mod

perfect verosimil, cu o senzaţie de realitate care nu lăsa niciun loc pentru îndoială, acum însă – slavă Domnului! – scenariul o lua razna* dovedindu-se drept ceea ce era: un coşmar. Urma să se trezească la el în pat.

Se întrebă dacă o să ţină minte şi dacă va îndrăzni să-i povestească lui Jean-Claude. „Am visat că-ţi ardea casă, că nevasta, copiii şi părinţii tăi muriseră asasinaţi, că tu erai în comă şi că nimeni de la OMS nu te cunoştea”. Poţi oare să-i spui aşa ceva unui prieten, fie el şi cel mai bun prieten? Ideea care-i venise în minte lui Luc – şi care, mai târziu, avea să-l obsedeze – era că în visul ăsta Jean-Claude apărea pe post de dublu şi că aşa erau scoase la lumină temerile pe care le încerca faţă de sine însuşi: frica de a-i pierde pe cei dragi, dar şi frica de a se pierde pe sine, de a descoperi că, dincolo de faţada socială, el nu era nimic.

De-a lungul zilei, realitatea. Se transformă însă într-un coşmar şi mai rău. Convocat după-amiază la jandarmerie, Luc află în nici cinci minute că în maşina lui Jean-Claude fusese găsit un bilet scris de propria-i mână prin care se acuza pe el însuşi de crime şi că tot ce credea Luc că ştie despre cariera şi activitatea lui profesională era o închipuire. Câteva telefoane, nişte verificări elementare fuseseră de-ajuns pentru ca măştile să cadă. Sunaseră la OMS, nimeni de-acolo nu-l cunoştea. La Corpul medical nu era înscris. La spitalele din Paris, unde vorba era că e intern, numele lui nu figura pe liste, după cum nu figura nici pe listele facultăţii de medicină din Lyon unde Luc însuşi şi mai mulţi alţii jurau totuşi că-şi făcuseră studiile împreună cu el. Le începuse, da, însă încetase să-şi mai dea examenele la sfârşitul anului doi şi, începând de-aici, totul era fals.

La început, Luc a refuzat pur şi simplu să creadă. Când, dintr-odată, ţi se spune că cel mai bun prieten, naşul fiicei tale, omul cel mai corect pe care îl cunoşti şi-a omorât soţia, copiii, părinţii şi că, pe deasupra, te minţea

de la un cap la altul de ani de zile, nu e oare normal să continui să ai încredere în el, chiar şi împotriva unor dovezi strivitoare? Ce-ar mai însemna o prietenie care s-ar lăsa convinsă de eroare cu atâta uşurinţă? Jean Claude nu putea fi un asasin. Din acest puzzle lipsea neapărat o piesă. Care va fi găsită şi totul va căpăta un alt înţeles.

Pentru familia Ladmiral, acele zile s-au scurs ca o încercare supranaturală. Ucenicii lui Iisus îl văzuseră pe acesta arestat, judecat şi supus supliciului ca pe ultimul dintre criminali şi totuşi, chiar dacă Petru a şovăit/ ei au continuat să creadă în el. A treia zi, au ştiut că avuseseră dreptate să reziste. Luc şi Cecile s-au luptat din răsputeri ca să reziste. A treia zi însă, şi chiar mai înainte, au fost nevoiţi să admită că speranţa lor era vană şi că va trebui să trăiască nu doar cu gândul că-i pierduseră pe cei care muriseră, dar şi cu doliul încrederii, cu întreaga viaţă cangrenată de minciună.

Dacă şi putut măcar să-i protejeze pe copii! Să le spună doar atât – era şi aşa destul de îngrozitor – că Antoine şi Caroline pieriseră într-un incendiu împreună cu părinţii lor. Însă vorbitul în şoaptă nu le era de niciun folos: în câteva ceasuri/ regiunea fusese invadată de ziarişti, fotografi şi tehnicieni de televiziune care hărţuiau pe toată lumea, chiar şi pe şcolari. Aşa că, încă de marţi, aceştia ştiau cu toţii că Antoine, Caroline şi mămica lor fuseseră ucişi de tatăl lor care dăduse mai apoi foc la casă. Luc şi Cecile stăteau aşezaţi pe marginea saltelelor, trase toate una lângă alta fiindcă nimeni nu mai îndrăznea să doarmă singur, se înghesuiau toţi cinci în camera părinţilor. Neştiind deocamdată ce să le explice, îi legănau, îi alintau, încercând să-i linişească măcar. Vedeau însă bine că vorbele lor nu mai aveau puterea magică dinainte. Se strecurase o îndoială şi nimic, dacă nu doar timpul, n-o putea dezrădăcina. Asta însemna că toată copilăria le era furată, copiilor, dar şi părinţilor, că niciodată de-acum înainte cei mici n-aveau să se mai abandoneze în braţele

lor eu acea încredere miraculoasă, care e miraculoasă dar normală la vârsta lor în familiile normale, şi gândindu-se la asta, la ceea ce fusese iremediabil distrus, Luc şi Cecile au început să plângă.

În prima seară, toţi prietenii se strânseseră acasă la ei şi auuvut-o aşa timp de o săptămână. Stăteau până pe la trei, patru dimineaţa încercând împreună să se ţină tari... Uitau să mănânce, beau mult şi nu puţini se reapucaseră de fumat. Serile acestea care nu erau nişte priveghiuri, erau chiar cele mai animate din toate câte se petrecuseră sub acoperişul lor, căci şocul era prea mare, azvârlindu-i într-un maelstrom de întrebări şi îndoieli care erau tot atâtea scurteircuite în doliu. Fiecare trecea cel puţin o dată pe zi pe la jandarmerie, fie că era convocat, fie ca să vadă cum avansa ancheta şi, de-a lungul nopţii, discutau, comparau informaţiile; clădeau ipoteze.

Regiunea Gex este o câmpie lată de vreo treizeci de kilometri care se întinde de la poalele munţilor Jura până pe malul lacului Leman. Deşi situată pe teritoriul francez, e de fapt o suburbie rezidenţială a Genevei, un conglomerat de sate înstărite în care s-a stabilit o colonie de funcţionari internaţionali lucrând în Elveţia, plătiţi în franci elveţieni şi în majoritatea lor scutiţi de impozite. Toţi au aproape acelaşi stil de viaţă. Locuiesc în foste ferme transformate în vile confortabile. Soţul se duce la birou în Mercedes. Soţia lui se plimbă într-un Volvo după cumpărături şi pe la diverse activităţi asociative. Copiii frecventează şcoala din Saint-Vincent, la umbra castelului lui Voltaire, o şcoală particulară şi costisitoare. Jean Claude şi Florence erau nişte figuri cunoscute şi apreciate de comunitatea în care duceau o viaţă pe măsură cu statutul lor social, iar acum toţi cei care îi cunoscuseră se întrebau: de unde veneau banii? Dacă nu era cine pretindea că este, atunci cine era?

Substitutul procurorului Republicii, care tocmai fusese însărcinat cu această afacere, le-a declarat

ziariştilor că „se aşteaptă la orice”, iar mai târziu, după o primă evaluare a conturilor bancare, că mobilul crimelor fusese „frica falsului doctor de demascare şi întreruperea brutală a unui trafic cu aspecte încă neelucidate, în cadrul căruia avea un rol de bază, încasând de ani de zile sume foarte mari”. Comunicatul acesta dădu naştere la tot soiul de închipuiri. Se vorbea despre trafic de arme, despre devize, organe, stupefiante. Despre o vastă organizaţie criminală acţionând în fostul bloc comunist în destrămare. Despre mafia rusă. Jean-Claude călătorea mult. Anul trecut, fusese la Leningrad de unde se întorsese cu nişte păpuşi ruseşti pentru Sophie, care-i era fină. Luc şi Cecile, într-un acces de paranoia, s-au întrebat dacă păpuşile nu ascundeau documente compromiţătoare, un microfilm sau microprocesor, şi dacă nu cumva asta căutaseră în van ucigaşii la Prevessin şi la Clairvaux. Căci Luc, din ce în ce mai izolat, voia încă să creadă într-un complot. Jean-Claude era poate un spion, un traficant de secrete ştiinţifice sau industriale, dar nu putea să-şi fi omorât familia, *l-au* omorât, *au* fabricat probe ca să-i pună în cârcă crimele, *au* mers până acolo, încât au distrus şi urmele trecutului său.

„Un banal accident, o nedreptate pot provoca nebunia. Iartă-mă, Corinne, iertaţi-mă, prieteni, iertare le cer şi oamenilor de treabă din asociaţia Saint-Vincent care voiau să-mi pocească mutra”.

Acesta era textul biletului de adio lăsat în maşină. Care accident banal? Ce nedreptate? se întrebau „prietenii”, care se adunau seara cu toţii acasă la Ladmiral. Mai mulţi dintre ei se numărau şi printre oamenii „de treabă”, membri ai asociaţiei de gestiune a şcolii, iar pe aceştia din urmă jandarmii nu-i slăbeau deloc. Fiecare dintre ei a trebuit să ofere o versiune detaliată a conflictului iscat, la începutul anului şcolar precedent, de schimbarea directorului. Îi ascultau cu un aer aproape bănuitor. Nu asta era oare nedreptatea care cauzase

drama? Membrii asociaţiei erau îngroziţi: da, se certaseră, poate chiar ca cineva să fi spus ceva despre Jean-Claude şi despre bătaie, dar numai un nebun şi-ar fi putut închipui vreo legătură între cearta aceea şi masacrul unei întregi familii! Numai un nebun, încuviinţau jandarmii, cu toate acestea, o legătură tot trebuia să fie.

Cât despre Corinne, în privinţa căreia ziarele primiseră ordin să-i treacă numele sub tăcere şi vorbeau ca despre o „misterioasă amantă”, mărturia ei era aiuritoare. Sâmbăta precedentă, Jean-Claude mersese la Paris ca s-o ia la cină la Fontainebleau acasă la prietenul său Bernard Kouchner. Cu câteva ore mai înainte, conform autopsiei, îşi omorâse soţia, copiii şi părinţii. Bineînţeles, ea nu bănuia nimic. Într-un loc pustiu în pădure, încercase s-o omoare şi pe ea. Ea se împotrivise, el renunţase şi o dusese înapoi acasă, spunându-i că e grav bolnav şi că asta explica accesul său de nebunie. Aflând luni despre masacru şi înţelegând că fusese cât pe ce să fie cea de-a şasea victimă, sunase din proprie iniţiativă la poliţie care, la rându-i, sunase la Kouchner. Acesta n-avea habar despre vreun doctor Romand şi nici vreo casă la Fontainebleau.

Toată lumea o cunoştea pe Corinne în Ferney, unde locuise înainte să divorţeze şi să se mute la Paris. Nimeni, în schimb, nu ştia că avusese o legătură cu Jean-Claude, în afară de Luc şi soţia sa care, din această pricină, nici n-o ţineau la mare stimă. O considerau o persoană aducătoare de încurcături, capabilă să spună orice numai ca să se facă interesantă. Cum însă ipoteza unui complot devenea de la o zi la alta tot mai puţin credibilă, cea a crimei pasionale venea să umple un gol. Luc îşi amintea de confidenţele lui Jean-Claude, grava depresie în care îl aruncase despărţirea. Îşi închipuia, aşadar, fără greutate că, dacă relaţia va fi fost reluată, lucrul acesta putuse să-l aducă la nebunie pe prietenul său: naveta între soţie şi amantă, angrenajul minciunilor şi pe deasupra angoasa legată de maladie... Căci Jean-Claude îi mărturisise şi că suferea de

un cancer, pentru care se trata la Paris cu profesorul Schwartzenberg[2]. Luc le-a spus despre asta jandarmilor, care au verificat. Profesorul Schwartzenberg nu-l cunoştea mai mult decât Kouchner, iar ancheta, extinsă la serviciile de cancerologie din toate spitalele franceze, n-a dat nicăieri de urma vreunui dosar pe numele lui Jean-Claude Romand.

Corinne a cerut prin intermediul avocatului său ca] presa să nu mai vorbească despre ea ca fiind amanta monstrului, ci doar o simplă prietenă. S-a aflat mai apoi \ că ea îi încredinţase 900.000 franci din economiile sale cu misiunea de a-i plasa pentru ea în Elveţia – şi că, în loc de asta, el deturnase suma. Misteriosul trafic se reducea la o banală escrocherie. N-a mai fost vorba nici despre spionaj, nici despre banditism periculos. Anchetatorii credeau că abuzase de încrederea şi altor persoane din anturajul său, iar ziariştii dădeau de înţeles că acele persoane nu îndrăzneau să se plângă fiindcă plasamentele cu care fuseseră ademeniţi erau ilegale: ceea ce explica, poate, faptul că cercul notabililor din Ferney se arăta atât de rezervat… Pe Luc, insinuările acestea îl scoteau din sărite. În calitate de „cel mai bun prieten” al asasinului, avea permanent de-a face cu inşi în haine de piele care, băgându-i sub nas legitimaţiile de presă, întindeau microfoane şi îi propuneau mici averi ca să-şi deschidă albumul cu poze de familie: îi dădea sistematic afară pe uşă pentru a nu întina memoria morţilor, iar rezultatul era că se trezea bănuit c-ar înşela fiscul.

Alte revelaţii veniră din partea rudelor lui Florence, familia Crolet, care locuia la Annecy şi cu care cei doi Ladmiral se cunoşteau bine. Şi ei îi încredinţaseră bani lui Jean-Claude: prima de pensionare a tatălui şi, după moartea acestuia, un milion de franci obţinuţi din vânzarea casei. Iar dacă aceşti bani, rod al muncii de-o viaţă, îi ştiau

2 Celebru cancerolog francez *(N. t.).*

definitiv pierduţi, asta încă nu era tot, căci o bănuială chinuitoare venea să se adauge doliului şi să li-l tulbure: Crolet tatăl murise căzând pe scări în timp ce era singur cu Jean-Claude. Oare acesta nu-şi omorâse pe deasupra şi socrul?

Fiecare se întreba: cum am putut oare să trăim atâta vreme alături de omul ăsta fără să bănuim nimic? Fiecare căuta în memorie amintirea unei clipe în care bănuiala sau ceva care l-ar fi putut duce la acea bănuială îi trecuse prin minte. Preşedintele asociaţiei de gestiune povestea tuturor cum îl căutase şi nu-l găsise în anuarul organismelor internaţionale. Luc însuşi îşi amintea că se gândise la asta, cu câteva luni mai înainte, după ce aflase de la Florence că prietenul său reuşise al cincilea la concursul de admitere ca medic intern în Paris. Nu se mira de un asemenea succes, ci de faptul că nu ştiuse nimic la vremea respectivă. De ce să nu fi spus? întrebat, taxat de secretos, Jean-Claude ridicase din umeri, zisese că nu voia să se facă mare caz, schimbase vorba. Era extraordinară capacitatea aceasta a lui de a face conversaţia să devieze de îndată ce venea vorba despre el. O făcea atât de bine, încât nici măcar nu-ţi dădeai seama şi, când te gândeai mai târziu, sfârşeai prin a-i admira discreţia, modestia, grija de a-i pune în valoare mai degrabă pe ceilalţi decât pe sine însuşi. Vag, Luc simţise totuşi că ceva şchiopăta în ceea ce spunea Jean-Claude despre cariera sa. Se gândise să dea un telefon la OMS, să vadă exact ce anume învârtea el pe-acolo. Gestul i se păruse însă absurd. Iar acum îşi repeta că, dacă ar fi făcut-o, poate că lucrurile s-ar fi petrecut altfel.

„Poate, a spus Cecile când el i-a împărtăşit remuşcările acestea, poate că te-ar fi omorât şi pe tine".

Vorbind despre el, noaptea târziu, nu mai puteau să-i spună pe nume, Jean-Claude. Nu-i spuneau nici Romand. Se afla undeva în afara vieţii, în afara morţii, nu mai avea nume.

După trei zile, au aflat că avea să trăiască.

Făcută publică joi, vestea făcu şi mai apăsătoare funeraliile părinţilor Romand care avură loc a doua zi la Clairvaux-les-Lacs. Cele ale lui Florence şi ale copiilor fuseseră amânate pentru completarea autopsiei. Două circumstanţe care făceau ceremonia şi mai de nesuportat. Cum să crezi în cuvintele despre pace şi odihnă pe care se forţa preotul să le rostească sub ploaie, în timp ce sicriele erau coborâte în pământ? Nimeni nu se putea reculege, nimeni nu putea găsi în adâncul său vreun colţ de linişte, de suferinţă acceptabilă în care să-şi poată adăposti sufletul. Luc şi Cecile veniseră, însă cunoscând foarte puţin familia, stăteau la o parte. Feţele roşii, aspre ale acestor ţărani din Jura purtau urmele insomniei, ale gândurilor la moarte, ale refuzului şi ale ruşinii cărora nu te poţi împotrivi. Jean-Claude fusese mândria satului. Era admirat pentru reuşita lui exemplară în ciuda căreia rămăsese totuşi atât de simplu, atât de legat de bătrânii săi părinţi. Le dădea telefon zilnic. Ca să nu se îndepărteze de ei, se spunea că refuzase un post prestigios în America, în cele două pagini zilnice consacrate afacerii, *Le Progres* publica o fotografie făcută în clasa a noua la şcoală la Clairvaux, unde putea fi văzut în prima bancă, surâzător şi cuminte, iar legenda spunea: „Cine ar fi crezut că acela care era dat ca exemplu va deveni un monstru?”

Tatăl fusese lovit din spate, mama drept în piept. Ea, cu siguranţă, şi poate chiar amândoi ştiuseră că mureau de mâna propriului lor fiu, aşa încât, în aceeaşi clipă în care-şi văzuseră moartea – pe care-o s-o vedem toţi –, ajunşi la vârsta când poţi s-o priveşti fără prea multă gălăgie, văzuseră şi prăbuşirea a tot ceea ce dăduse până atunci sens, bucurie şi demnitate vieţii lor. Preotul dădea asigurări că acum îl vedeau pe Dumnezeu. Pentru credincioşi, clipa morţii e cea în care îl priveşti pe Dumnezeu, dar nu nedesluşit ca-ntr-o oglindă, ci faţă-n faţă. Chiar şi cei care n-au credinţă cred ceva de felul ăsta:

că în momentul trecerii în partea cealaltă, muribunzii văd într-o străfulgerare derulându-se filmul întregii lor vieţi, în sfârşit inteligibilă. Iar această viziune care pentru bătrânii Romand ar fi trebuit să aibă plenitudinea lucrurilor bine împlinite însemnase triumful minciunii şi al răului. Ar fi trebuit să-l vadă pe Dumnezeu, iar în locul său îl văzuseră, luând trăsăturile fiului lor prea iubit, pe cel pe care Biblia îl numeşte Satan, adică Adversarul[3].

Nu te puteai gândi decât la asta: la stupefacţia, aidoma aceleia unor copii trădaţi, din privirile băjrânilor, la trupurile mici pe jumătate carbonizate ale lui Antoine şi Caroline care zăceau alături de mama lor pe nişte mese la morgă; iar apoi la celălalt trup, greu şi moale, cel al asasinului care le fusese tuturor atât de apropiat, atât de familiar, care devenise atât de monstruos de străin şi care începea lent să se mişte din nou pe un pat de spital, la câţiva kilometri distanţă. Suferea din cauza arsurilor, spuneau doctorii, a efectelor barbituricelor şi hidrocarburilor pe care le înghiţise, dar urma să-şi recapete pe deplin cunoştinţa în weekend şi avea să poată fi interogat încă de luni. Imediat după incendiu, când încă se credea că fusese un accident, Luc şi Cedle se rugaseră să moară: o făceau pentru el, atunci. Acum se rugau ca el să moară, însă era pentru ei înşişi, pentru copiii lor, pentru toţi cei care mai trăiau încă. Gândul că el, moartea întrupată în om, ar mai rămâne în lumea celor vii era o ameninţare îngrozitoare, în suspensie, certitudinea că niciodată pacea nu s-ar mai întoarce, că oroarea n-ar mai cunoaşte sfârşit.

Duminică, unul dintre cei şase fraţi ai lui Luc a spus că Sophie trebuia să aibă un nou naş. S-a oferit el şi a întrebat-o în mod solemn dacă era de acord. Această ceremonie familială a marcat începutul doliului.

n toamna precedentă, Dea era pe moarte, avea v /

---

3 **în ebraică, *hâ-sâtân* are sensul de „Adversarul în justiţie, Acuzatorul" *(Petit Robert,* 2001) *(N. t.).***

sida. Nu era o prietenă apropiată, însă era una dintre cele mai bune prietene ale uneia dintre cele mai bune prietene ale noastre, Elizabeth. Era frumoasă, de o frumuseţe uşor neliniştitoare pe care boala i-o accentuase, cu plete bogate galben-roşcate cu care se mândrea. Devenind foarte pioasă, spre sfârşit, îşi instalase în casă un fel de altar ale cărui lumânări luminau icoanele. Într-o noapte, părul i-a luat foc de la o lumânare, iar ea a ars ca o torţă. Au transportat-o la serviciul pentru arsuri grave de la spitalul Saint-Louis. De gradul trei pe jumătate din corp: nu murea de sida, poate că tocmai asta-şi dorea. N-a murit însă imediat, a durat aproape o săptămână, timp în care Elizabeth mergea în fiecare zi să o vadă: în sfârşit, să vadă ce mai rămânea din ea. După care venea la noi acasă, să bea şi să vorbească. Zicea că, într-un fel, e ceva frumos, o secţie de arsuri grave. Pânze albe, tifon, tăcere, ai crede că-i castelul Frumoasei din Pădurea adormită. Din Dea nu se vedea decât o formă învelită în bandaje albe, iar dacă ar fi fost moartă ar fi fost ceva aproape liniştitor. Lucrul îngrozitor era că trăia încă. Doctorii dădeau asigurări că nu era conştientă, iar Elizabeth, care e absolut atee, îşi petrecea nopţile rugându-se să fie adevărat. Eu, în acea perioadă, ajunsesem cu biografia lui Dick la momentul în care scrie acel roman terifiant, intitulat *Ubik,* şi îşi închipuie ce se întâmplă în creierele oamenilor conservaţi prin criogenie: fărâme de gânduri în derivă, scăpate din stocuri de memorie devastate, înaintarea obstinată a entropiei, scurteircuite provocând licăriri de luciditate, panică, tot ce se ascunde sub linia calmă şi regulată a unei encefalograme *aproape* plate. Beam şi fumam prea mult, aveam tot timpul impresia că urma să mă trezesc tresărind brusc. Într-o noapte, devenise insuportabil. Mă sculam, mă culcam la loc lângă Anne care dormea, mă răsuceam, aveam toţi muşchii înţepeniţi, nervii încordaţi, cred că niciodată în viaţa mea n-am resimţit o asemenea senzaţie de disconfort fizic şi moral, şi încă disconfort e un cuvânt

slab, simţeam cum urcă, năvăleşte, gata să mă acopere, groaza fără de nume a celui îngropat de viu. După câteva ceasuri, dintr-odată, totul s-a potolit. Totul a devenit fluid, liber, mi-am dat seama că plângeam, cu lacrimi mari şi calde, plângeam de bucurie. Niciodată nu resimţisem o asemenea senzaţie de rău, niciodată n-am simţit o asemenea senzaţie de uşurare. Am rămas o vreme ca scăldat, fără să înţeleg, într-un soi de extaz amniotic, după care am priceput. M-am uitat la ceas. A doua zi, am sunat-o pe Elizabeth. Da, Dea murise. Da, puţin înainte de patru dimineaţa.

Doar el singur, în comă încă, nu ştia că era viu în vreme ce aceia pe care-i iubea muriseră de mâna lui. Absenţa aceasta n-avea să dureze. Avea să iasă din limburi. Ce-avea să vadă deschizând ochii? O cameră zugrăvită în alb, nişte bandaje albe înfăşurându-i trupul. Ce-şi amintea? Ce imagini îl însoţeau în timp ce urca din nou la suprafaţă? Cine va fi primul care îi va întâlni privirile? O infirmieră, fără îndoială. Avea ea oare să-i zâmbească, aşa cum probabil c-o fac toate în acele momente, fiindcă atunci o infirmieră este o mamă care-şi întâmpină copilul la ieşirea dintr-un lung tunel şi fiindcă ele ştiu toate din instinct – altfel, ar face altă meserie – că e ceva esenţial ca la ieşirea din tunel să simţi lumină, căldură, un surâs? Da, dar lui? Infirmiera, care trebuie că ştie cine e, îi dă la o parte pe ziariştii adunaţi la intrarea în secţie, însă le citeşte articolele. Văzuse pozele, mereu aceleaşi, casa incendiată şi cele şase fotografii de identitate. Femeia în vârstă, blândă şi temătoare. Soţul acesteia, ţeapăn ca la defilare, cu ochii mari în spatele ochelarilor cu ramă de baga. Florence, frumoasă şi surâzătoare. El, cu figura-i agreabilă de părinte liniştit, cam grăsun, cu părul cam rar. Şi-apoi, cei doi puşti, mai ales cei doi puşti, Caroline şi Antoine, de şapte şi cinci ani. Mă uit la ei acum când scriu, mi se pare că Antoine seamănă puţin cu Jean-Baptiste, fiul meu cel mai mic, mi-l închipui cu râsul său, cu un uşor sâsâit,

înfuriat, serios, tot ceea ce pentru el era foarte important, toată această sentimentalitate de pluş şi catifea care e adevărul dragostei pe care-o purtăm copiilor noştri şi îmi vine şi mie să plâng.

O dată ce m-am hotărât, lucru care s-a petrecut foarte repede, să scriu despre afacerea Romand, m-am gândit să mă deplasez rapid la faţa locului. Să mă instalez într-un hotel la Ferney-Voltaire, s-o fac pe reporterul băgăreţ şi care nu se mai dă plecat. Nu mă prea vedeam însă băgând piciorul în uşile pe care familiile îndoliate vor vrea să mi le-nchâdă în nas, nici stând cu orele la băut vin fiert cu jandarmii ţinutului Franche-Compte în căutarea unor stratageme pentru a face cunoştinţă cu grefiera judecătorului de instrucţie. Şi mai ales, mi-am dat seama că nu asta era ceea ce mă interesa. Ancheta pe care aş fi putut-o face pe cont propriu, procedura judiciară al cărei secret aş fi putut încerca să-l fac mai puţin impenetrabil n-aveau să scoată la lumină decât nişte fapte. Detaliile malversaţiilor financiare ale lui Romand, felul în care de-a lungul anilor se clădise dubla sa viaţă, rolul pe care-l jucase cutare sau cutare, toate acestea, pe care aveam să le aflu la momentul potrivit, nu mi-ar fi spus nimic despre ceea ce voiam să aflu de fapt: ce se petrecea în mintea lui în timpul acelor zile în care se credea că se afla la birou; zile pe care nu le petrecea, aşa cum s-a crezut la început, făcând trafic cu arme ori cu secrete industriale; pe care şi le petrecea, după cum se credea acum, plimbându-se prin pădure. (îmi amintesc această frază, ultima dintr-un articol din *Liberation,* care m-a făcut să mă hotărăsc definitiv: „Şi mergea să se afunde, singur, în pădurile din Jura”.)

La întrebarea aceasta care mă împingea să încep o carte, nici martorii, nici judecătorul de instrucţie, nici experţii psihiatri n-ar fi putut răspunde, ci ori Romand însuşi, dat fiind că era în viaţă, ori nimeni. După şase luni de ezitări, m-am hotărât să-i scriu, pe adresa avocatului său. Aceasta e cea mai grea scrisoare pe care-a trebuit s-o

fac în viaţa mea.

Paris, 30 august 1993

Domnule.

Demersul meu riscă să vă jignească. Îmi încerc totuşi norocul.

Sunt scriitor, până în prezent autorul a şapte cărţi dintre care v-o trimit pe ultima apărută. De când am aflat din ziare tragedia căreia i-aţi fost agent şi singurul supravieţuitor, sunt obsedat. Aş vrea, atât cât e cu putinţă, să încerc să înţeleg ce s-a întâmplat şi să fac din toate acestea o carte – care, fireşte, n-ar putea să apară decât după procesul dumneavoastră.

Înainte de mă angaja în această încercare, este important pentru mine să ştiu ce sentimente vă inspiră un asemenea proiect. Interes, ostilitate, indiferenţă? Vă asigur că, în cel de-al doilea caz, voi renunţa. În primul caz, în schimb, sper că veţi consimţi să răspundeţi la scrisorile mele şi poate, dacă acest lucru este permis, să-mi acordaţi o întrevedere.

Aş vrea să înţelegeţi că, venind spre dumneavoastră, nu o fac împins de vreo curiozitate nesănătoasă sau din gust pentru senzaţional. Ceea ce aţi făcut nu este în ochii mei fapta unui criminal oarecare şi nici cea a unui nebun, ci aceea a unui om împins dincolo de limită de forţe care îl depăşesc, iar tocmai opera acestor forţe îngrozitoare este ceea ce aş vrea să arăt.

Oricare ar fi reacţia dumneavoastră la această scrisoare, vă urez, domnule, mult curaj şi vă asigur de profunda mea compasiune.

Emmanuel Carrere

Am trimis scrisoarea aceasta. Câteva clipe după, prea târziu, m-am gândit cu groază la efectul pe care risca să-l producă asupra destinatarului titlul cărţii care o însoţea: *Eu sunt viu, iar voi sunteţi morţi.*

Am aşteptat.

Îmi spuneam: dacă, în mod excepţional, Romand

acceptă să-mi vorbească (să-mi „acorde o întrevedere”, după cum scrisesem eu ceremonios), dacă judecătorul de instrucţie, Parchetul sau avocatul său nu se opun, atunci munca mea avea să mă aducă pe cărări despre care n-aveam nici cea mai mică idee. Dacă, aşa cum e cel mai probabil, Romand nu-mi va răspunde, voi scrie un roman „inspirat” din această afacere, voi schimba numele, locurile, circumstanţele, voi inventa după plac: va fi o ficţiune.

Romand nu mi-a răspuns. L-am recontactat pe avocatul său, care n-a vrut nici măcar să-mi spună dacă îi transmisese scrisoarea şi cartea mea.

Refuz total.

Am început un roman unde era vorba despre un om care îşi săruta în fiecare dimineaţă soţia şi copiii pretinzând că pleacă la serviciu şi care se ducea să umble fără ţintă prin pădurile înzăpezite. După câteva zeci de pagini, m-am împotmolit. Am abandonat. Iarna următoare, am fost prins de o carte, cartea pe care, fără s-o ştiu, încercam în van s-o scriu de mai bine de şapte ani. Am scris-o foarte repede, în mod aproape automat, şi am ştiut imediat că era de departe cel mai bun lucru pe care-l scrisesem. Era organizată în jurul imaginii unui tată ucigaş care rătăcea, singur, prin zăpezi, şi am crezut că ceea ce mă atrăsese ca un magnet în povestea lui Romand ajunsese, ca şi alte proiecte neduse până la capăt, să-şi găsească aici un loc, locul potrivit, şi că, odată cu această povestire, terminasem cu genul ăsta de obsesii. Aveam să pot trece în sfârşit la altceva. La ce? N-aveam habar şi puţin îmi păsa. Scrisesem lucrul pentru care devenisem scriitor. Începeam să mă simt viu.

Bourg-en Bresse, 10/9/95

Domnule.

Nici ostilitatea, nici indiferenţa faţă de propunerile

dumneavoastră nu constituie explicaţia unei întârzieri atât de lungi a răspunsului meu la scrisoarea dumneavoastră din 30/8/93. Avocatul meu mă sfătuise să nu vă scriu atâta vreme cât instrucţia se afla încă în curs. Cum aceasta din urmă tocmai s-a încheiat, am sufletul mai disponibil şi ideile mai clare (după. Trei expertize psihiatrice şi 250 de ore de interogatoriu) pentru a putea eventual da curs proiectelor dumneavoastră. O altă circumstanţă întâmplătoare m-a influenţat considerabil: tocmai am terminat de citit ultima dumneavoastră carte, *La Classe de neige*[4], care mi-a plăcut în mod deosebit.

Dacă mai sunteţi încă dornic de a mă întâlni, cu voinţa comună de a înţelege această tragedie care rămâne pentru mine de o actualitate cotidiană, ar trebui să faceţi o cerere de autorizaţie de vizită adresată Domnului Procuror al Republicii, însoţită de două fotografii şi de o fotocopie a cărţii de identitate.

În aşteptarea unui răspuns sau a unei întâlniri, vă adresez cele mai bune urări de succes pentru cartea dumneavoastră şi vă asigur de întreaga mea recunoştinţă pentru compasiunea dumneavoastră, precum şi de admiraţia mea pentru talentul dumneavoastră de scriitor. Pe curând, poate.

Jean-Claude Romand

E puţin spus că scrisoarea aceasta m-a zguduit. M-am simţit, după mai bine de doi ani, ca tras înapoi de mânecă. Mă schimbasem, mă credeam departe de toate acestea. Povestea asta şi mai ales interesul pe care i-l purtasem mai degrabă mă dezgustau. Pe de altă parte, nu era să-i spun că nu, acum nu mai voiam să-l întâlnesc. Am cerut o autorizaţie de vizită. Care mi-a fost refuzată, nefăcând parte din familie, cu precizarea că îmi voi putea reînnoi demersurile după înfăţişarea la curtea cu juri de la Am, programată în primăvara lui 1996. Până atunci, rămânea

---

4 ***Excursia la munte*** **(N. /.).**

poşta.

Pe spatele plicurilor, lipea nişte autocolante cu numele său şi adresa, „Dl. Jean-Claude Romand, strada Palais, numărul 6, 01011 Bourg-en-Bresse”, iar eu, când îi răspundeam, evitam cuvântul „închisoare” în formulare. Ghiceam că nu-i făceau plăcere nici hârtia grosolană cu pătrăţele, nici obligaţia de a o folosi cu economie şi poate nici chiar aceea de a scrie de mână. Am încetat să-mi mai bat scrisorile la calculator pentru ca, în această privinţă măcar, să ne aflăm la egalitate. Obsesia pe care-o aveam faţă de inegalitatea dintre condiţiile noastre, teama de a nu-l răni etalându-mi şansa de om liber, de soţ şi fericit tată de familie, de scriitor apreciat, culpabilitatea de a nu fi, eu, vinovat, toate astea au dat primelor mele scrisori un ton aproape smerit al cărui ecou mi-l trimitea cu fidelitate în răspunsurile sale. Fără îndoială că nu există o mie şi una de maniere în care să i te poţi adresa cuiva care şi-a omorât soţia, părinţii şi copiii, şi care le supravieţuieşte. Acum însă îmi dau seama că, adoptând acea gravitate chinuită şi compătimitoare şi privindu-l nu ca pe cineva care a făcut ceva îngrozitor, ci ca pe cineva căruia i s-a întâmplat ceva îngrozitor, ca pe-o jucărie lipsită de noroc în mâna unor forţe demonice, nu făcusem decât să-i ofer imediat ceea ce îi convenea să audă.

Atât de multe întrebări îmi puneam, încât lui nu îndrăzneam să-i pun niciuna. În ceea ce-l privea, el era tot atât de puţin dispus să revină asupra faptelor pe cât de dornic şi pasionat să le pătrundă semnificaţia. Nu evoca amintiri, făcea doar aluzii îndepărtate şi abstracte la „tragedie”, nimic despre cei care îi fuseseră victime, ci se întindea bucuros asupra propriei sale suferinţe, a doliului său imposibil, a scrierilor lui Lacan pe care se apucase să le citească în speranţa că se va înţelege mai bine. Copia pentru mine extrase din rapoartele psihiatrilor: „... În cazul actual şi într-un stadiu arhaic de funcţionare, J.C.R. Nu mai făcea bine distincţia între sine şi obiectele iubirii

sale: el făcea parte din ele şi ele din el într-un sistem cosmogonic totalizant, nediferenţiat şi închis. La acest nivel, nu mai este o mare diferenţă între sinucidere şi omucidere...”

Când îi ceream detalii despre viaţa din închisoare, asta nu-l făcea să fie mai concret. Îmi dădea impresia că nu realitatea îl interesa, ci doar sensul care se ascunde în spatele ei, că interpreta tot ce i se întâmpla ca pe un semn şi, mai cu seamă, intervenţia mea în viaţa lui. Era convins, zicea, că „un scriitor care se apleacă asupra acestei tragedii poate să completeze, şi să depăşească din plin alte viziuni, mai înguste, precum cea a psihiatriei sau a altor ştiinţe umane” şi ţinea să mă convingă şi să se convingă pe sine însuşi că „orice *«recuperare narcisistă»*” era „departe de gândirea sa (conştientă, cel puţin)”. Am înţeles că se baza mai mult pe mine decât pe psihiatri pentru a-l face să-şi înţeleagă propria poveste şi mai mult decât pe avocaţi pentru a o face inteligibilă lumii. Această responsabilitate mă înspăimânta, dar nu el era cel care venise să mă caute, eu făcusem primul pas şi am considerat că trebuie să accept consecinţele.

Am împins cu un pas mai departe corespondenţa noastră punând o întrebare: „Sunteţi credincios? Vreau să spun: credeţi că, în această tragedie, există vreo instanţă deasupra noastră care să înţeleagă şi să ierte ceea ce dumneavoastră înşivă nu reuşiţi să înţelegeţi?”

Răspuns: „Da. «Cred că cred». Şi nu cred să fie vorba despre vreo credinţă de circumstanţă, menită să nege posibilitatea înfiorătoare de a nu ne regăsi cu toţii după moarte în Iubirea veşnică sau să dea un sens vieţii (supravieţuirii) mele într-o mântuire mistică. Numeroase «semne» au venit de trei ani încoace să-mi întărească această convingere, dar vă rog să-mi înţelegeţi discreţia în acest domeniu. Nu ştiu dacă dumneavoastră sunteţi credincios. Prenumele dumneavoastră ar putea fi un indiciu pozitiv”.

Şi de data aceasta, tot eu începusem. Oricât de jenantă era chestiunea, trebuia răspuns prin da sau nu şi, orbeşte, am spus da. „Altfel, n-aş putea înfrunta o poveste atât de groaznică ca a dumneavoastră. Pentru a privi în faţă, fără complezenţă morbidă, noaptea în care v-aţi aflat, în care sunteţi încă scufundat, trebuie să crezi că există o lumină în care tot ce-a fost, chiar şi excesul nenorocirii şi al răului, ne va deveni inteligibil”.

Apropiindu-se procesul, era din ce în ce mai angoasat. Miza, pentru el, nu era penală: condamnarea avea oricum să fie foarte grea, lucru pe care îl ştia şi nici nu aveam impresia că libertatea îi lipsea. Anumite constrângeri ale vieţii carcerale îl apăsau, în ansamblu însă îi convenea. Toată lumea era la curent cu ceea ce făcuse, nu mai trebuia să mintă şi, în afară de suferinţă, gusta o libertate psihică cu totul nouă. Era un deţinut model, apreciat atât de tovarăşii de detenţie, cât şi de personal. Ideea de a ieşi din această cochilie unde-şi găsise un loc al său pentru a fi aruncat pradă unor oameni care-l considerau drept un monstru îl terifia. Îşi repeta că trebuia, că era ceva esenţial pentru ceilalţi şi pentru sine să nu se sustragă tribunalului oamenilor. „Mă pregătesc pentru acest proces, îmi scria el, ca pentru o întâlnire crucială: cea din urmă cu «ei», ultimă şansă de a fi în sfârşit eu însumi faţă cu «ei»... Am presentimentul că după, viitorul meu nu va mai dura mult”.

Am vrut să văd locurile în care trăise ca o fantomă. Am fost plecat o săptămână, înarmat cu planuri pe care, la cererea mea, le desenase eu grijă, cu itinerarii comentate pe care le-am urmat cu fidelitate, respectând chiar şi ordinea cronologică sugerată de el. („Mulţumesc pentru ocazia pe care mi-o daţi de a străbate din nou acest univers familiar, parcurs atât de dureros, dar mai uşor de împărtăşit cu cineva decât de refăcut singur...”) Am văzut cătunul copilăriei sale, casa părinţilor, garsoniera de student din Lyon, casa incendiată de la Prevessin, farmacia

Cottin unde soţia mai făcea nişte ture din când în când, şcoala Saint-Vincent din Ferney. Aveam numele şi adresa lui Luc Ladmiral, am trecut prin faţa cabinetului său, dar n-am intrat. N-am vorbit cu nimeni. Am umblat de unul singur prin locurile unde el îşi trecea vremea singur zile întregi fără ocupaţie: pe drumurile forestiere din Jura şi, la Geneva, în cartierul organizaţiilor internaţionale în care se află clădirea OMS-ului. Citisem că o fotografie în format mare a acestei clădiri era înrămată pe perete în sufrageria unde-şi ucisese mama. O cruce indica, pe faţadă, fereastra de la biroul lui, dar nu cunoşteam locul unde se afla această cruce şi n-am mers mai departe de holul de la intrare.

Eram cuprins de milă şi de o simpatie dureroasă, călcând pe urmele paşilor acestui om rătăcind fără ţintă, an după an, retras, în absurdul său secret pe care nu-l putea mărturisi nimănui şi pe care nimeni nu trebuia să-l cunoască decât cu preţul vieţii. Mă gândeam apoi la copii, la corpurile lor fotografiate la institutul medico-legal: oroarea în stare brută, care te face să închizi instinctiv ochii şi să scuturi din cap dorindu-ţi ca nimic din toate acestea să nu fi existat. Crezusem că terminasem cu poveştile acestea de nebunie, de închidere în sine, de îngheţ. Fără să trec neapărat la minunarea franciscană cu imnuri de slavă înălţate frumuseţii lumii şi cântului de păsărele, dar în orice caz eliberat. Şi uite că mă trezeam ales (sună emfatic, ştiu, dar nu văd cum aş putea spune altfel) de această poveste atroce, intrat în rezonanţă cu omul care făcuse aşa ceva. Mi-era frică. Frică şi ruşine. Ruşine în faţa fiilor mei că tatăl lor să scrie despre toate acestea. Era încă vreme să fug? Sau era oare vocaţia mea personală să încerc să înţeleg lucrurile acestea, să le privesc în faţă?

Ca să fiu sigur că voi avea un loc bine plasat, mi-am procurat o acreditare pe lângă curtea cu juri din Am ca ziarist la *Le Nouvel Observateur*. În ajunul primei

audienţe, toată presa judiciară franceză era adunată în principalul hotel din Bourg-en-Bresse. Nu cunoscusem până atunci decât o singură categorie de ziarişti, criticii de cinema, descopeream o alta, cu întrunirile ei tribale care nu sunt festivaluri, ci procese. Când, după ce-au băut puţin, aşa cum făcusem şi noi în seara aceea, se apucă: să-şi depene amintirile de campanie, nu despre Cannes; Veneţia sau Berlin e vorba, ci despre Villemin la Dijon ori Barbie la Lyon[5], iar toate acestea îmi păreau lucruri cu mult mai serioase. Primul articol pe care-l scrisesem; i asupra afacerii îmi atrăgea o anumită consideraţie. Cuj tare veteran de la *L'Est republicam* mă tutuia aşezându-mi dinainte halbe de bere, tipa cea frumuşică de la *L'Humanité* îmi zâmbea. M-am simţit înălţat în rang să fiu admis în această adunare de inşi a căror omenie îmi plăcea.

E la latitudinea acuzatului să autorizeze sau să interzică prezenţa fotografilor la începutul audienţelor, iar Romand o autorizase, fapt pe care unii îl interpretau ca pe-o formă de cabotinaj. Erau prezenţi a doua zi dimineaţă pe puţin vreo treizeci, plus camerani de la toate televiziunile care, ca să mai treacă timpul de aşteptare, filmau boxa goală a acuzatului, ornamentele de pe plafonul sălii şi, în faţa tribunei Curţii, vitrina unde erau expuse probele: carabină, amortizor, spray lacrimogen, fotografii scoase dintr-un album de familie. Copiii râzând şi împroşcându-se cu apă într-o piscină gonflabilă în grădină. Antoine suflând în lumânări la aniversarea de patru ani. Florence uitându-se la ei cu o tandreţe încrezătoare şi veselă. Nici el nu părea trist într-o fotografie care data, probabil, de pe vremea logodnei sau de la începutul căsătoriei: erau la masă la restaurant sau la un banchet, cu oameni care se distrau în jurul lor, el o ţinea pe după umeri, păreau într-

---

5 **Două dintre cele mai celebre fapte diverse din Franţa anilor '80: cazul Villemin — asasinarea unui copil rămasă neelucidată; procesul unui fost ofiţer SS, Klaus Bărbie, supranumit „măcelarul din Lyon"** *(N. t.).*

adevăr îndrăgostiţi. Chipul lui era copilăros, cu părul creţ şi o expresie de bunăvoinţă visătoare. M-am întrebat dacă, la momentul când fusese făcută fotografia, începuse deja să mintă. Fără îndoială că da.

Omul pe care jandarmii îl aduseră la bară avea pielea ca de ceară a prizonierilor, capul ras, trupul slab şi moale, topit într-o carcasă devenită greoaie. Purta un costum negru, un tricou negru cu gulerul desfăcut, iar vocea pe care o auzirăm răspunzând întrebărilor de rutină asupra identităţii era albă. Îşi ţinea ochii plecaţi asupra mâinilor împreunate care tocmai îi fuseseră eliberate de cătuşe. Ziariştii din faţa lui, preşedinta şi juraţii din dreapta, publicul din stânga îl scrutau, stupefiaţi. „Nu în fiecare zi ai ocazia să vezi chipul diavolului”: aşa începea, a doua zi, relatarea din *Le Monde.* Eu, în relatarea mea, spuneam: al unui damnat.

Numai părţile civile nu se uitau la el. Aşezată chiar în faţa mea, între cei doi fii ai săi, mama lui Florence fixa podeaua de parcă s-ar fi agăţat de un punct invizibil ca să nu leşine. Trebuise să se scoale de dimineaţă, să ia un mic dejun, să-şi aleagă nişte haine, să facă drumul de la Annecy cu maşina, iar acum era aici, asculta lectura celor douăzeci şi patru de pagini ale actului de acuzare. Când s-a ajuns la autopsia fiicei şi a nepoţilor săi, mâna crispată care strângea în faţa gurii o batistă făcută mototol a început să tremure puţin. Aş fi putut, întinzând mâna, să o ating pe umăr, o prăpastie mă separa însă de ea, şi nu era doar insuportabila intensitate a suferinţei sale. Nu ei şi nu alor săi le scrisesem, ci aceluia care le distrusese vieţile. Către el credeam că trebuia să se îndrepte atenţiile mele fiindcă, vrând să scriu această poveste, o socoteam ca fiind povestea *lui.* Şi cu avocatul lui prânzeam. Eram de partea cealaltă.

El rămânea în stare de prostraţie. Spre sfârşitul dimineţii, abia a riscat câteva priviri spre sală şi spre băncile presei. Ramele ochelarilor pe care-i purta sclipeau

dincolo de peretele de sticlă care îl separa de noi toţi. Când ochii săi s-au încrucişat în cele din urmă cu ai mei, am plecat amândoi privirile.

ei din familia Romand sunt un neam de pădu*f*rari din Jura, stabiliţi de mai multe generaţii va fi în burgul Clairvaux-les-Lacs sau în satele vecine. Formează un adevărat clan, a cărui virtute austeră şi căpăţânoasă e respectată: „Are un cap de Romand”, zice lumea. Muncesc pe brânci, au frică de Dumnezeu, iar cuvântul lor face cât un contract.

Aimé Romand, născut cu puţin după războiul din 1914, a fost mobilizat în 1939, făcut rapid prizonier, internat cinci ani într-un lagăr. Întors în ţară, decorat, a muncit alături de taică-său, căruia i-a şi urmat în funcţia de administrator al unei societăţi forestiere. Fiindcă e relativ uşor să trişezi în ceea ce priveşte cantităţile de lemn tăiat, e o meserie care cere o mare încredere din partea acţionarilor. Aimé, ca şi tatăl său, merita această încredere. Înalt şi colţuros, cu ochi pătrunzători, impunea respect fără să aibă carisma mai temperamentală a fratelui său mai mic, Claude, care avea un atelier de reparaţii auto. S-a căsătorit cu o femeie mică şi ştearsă pe care lumea se obişnui s-o considere bolnavă fără să se ştie prea bine de ce boală suferea. Avea sănătatea zdruncinată, îşi făcea sânge rău. Că s-o fi datorat acestei depresii latente sau unei tendinţe obsesionale la Aimé, se simţea că în cuplul lor ceva era înţepenit, un fel de ticăială, o obişnuinţă demult instalată a scrupului şi închiderii în sine. Genul de familie cu mulţi copii, ei însă nu l-au avut decât pe Jean-Claude, în 1954. De două ori după aceea, Anne-Marie a fost internată pentru nişte sarcini extrauterine care-i puseseră viaţa în pericol. Tatăl a încercat să-i ascundă băiatului ceea ce se petrecea, ca să nu-l sperie şi pentru că ceea ce se întâmpla era legat de universul murdar şi

amenințător al sexului. Histerectomia fu camuflată într-o apendicită, însă, în ambele dăţi, băiatul a dedus din absenţa mamei, din şuşoteala sinistră în care se rostea cuvântul „spital” că ea murise şi că lui i se ascundea această moarte.

Primii săi ani i-a petrecut în cătunul unde, în timpul care-i rămânea după munca de administrator forestier, tatăl său se ocupa de exploatarea unei ferme. Am trecut şi pe-acolo, călăuzit de planurile lui Jean-Claude: câteva case pe fundul unei văi pierdute într-un brădet uriaş şi întunecos. Şcoala n-avea decât trei elevi. Mai apoi, părinţii au construit casa de la Clairvaux şi s-au mutat acolo. Avea un an avans, citea mult. În clasa a cincea a luat premiul de excelenţă. Vecinii, verii, profesorii de la şcoală îşi amintesc de un băieţel cuminte, liniştit şi blând, iar unii sunt tentaţi să-l descrie ca fiind prea cuminte, liniştit şi blând, recunoscând totodată că acest exces de măsură nu le-a sărit în ochi decât după, săracă explicaţie a unei drame inexplicabile. Copil singur la părinţi, cam alintat poate. Un copil care nu făcea niciodată prostii, inspirând mai degrabă stimă – dacă se poate spune aşa ceva despre un copil – decât afecţiune, fără ca totuşi cineva să şi-l închipuie nefericit. El însuşi vorbeşte rar despre tatăl său fără să strecoare vreo scurtă paranteză stranie şi stângace cum că avea un nume care i se potrivea: „Aimé, că bine-i zicea”. Spune că maică-sa îşi făcea mereu griji din orice şi că el se obişnuise foarte devreme să spună ca ea ca să nu-i mai dea şi alte motive de îngrijorare. Îşi admira tatăl care-şi stăpânea întotdeauna emoţiile şi s-a străduit să-l imite. Totul trebuia să meargă mereu bine, altfel mama s-ar fi simţit şi mai rău şi-ar fi fost ingrat din partea lui s-o chinuiască şi mai mult pentru nişte fleacuri, micile lui necazuri de copil. Era mai bine să le ascundă. În sat, de pildă, ceilalţi copii erau mai mulţi la părinţi şi atmosfera la ei acasă era mai veselă decât la el, dar simţea că părinţii săi se necăjeau când îi întreba de ce n-avea fraţi sau

surori. Simţea că întrebarea aceasta ţinea de ceva ascuns şi că tristeţea lui, mai mult chiar decât curiozitatea, le stârnea supărarea. Supărare, era un cuvânt al maică-sii, un cuvânt căruia îi dădea un sens ciudat de concret, ca şi cum ar fi fost vorba despre o maladie trupească, boală care-o rodea. Ştia că dacă s-ar fi mărturisit atins şi el de aceeaşi maladie, n-ar fi făcut decât s-o înrăutăţească pe cea a mamei, care era cu mult mai gravă şi ar fi putut s-o ucidă. Pe de o parte, îl învăţaseră să nu mintă, era o dogmă absolută: un Romand îşi ţine mereu cuvântul, cinstea unui Romand e ca un ban de aur, fără pată. Pe de altă parte, anumite lucruri nu trebuiau spuse, chiar dacă erau adevărate. Nu trebuia să vorbeşti despre supărare, nici să te lauzi cu vreun succes sau vreo virtute.

(Vrând să explice ce însemna acest lucru, povesti brusc cum el şi soţia lui pretindeau uneori că se duceau la cinema la Geneva, când, de fapt, ajutau la alfabetizarea familiilor defavorizate. Niciunul dintre ei nu le vorbise vreodată despre aşa ceva prietenilor, nici el judecătorului de instrucţie, iar când preşedinta, descumpănită, voi să afle mai multe – în ce cadru se întâmpla asta, cine erau acele familii –, se refugie în spatele discreţiei pe care o datora memoriei lui Florence: nu i-ar fi plăcut ca el să facă caz de generozitatea lor.)

Era pe sfârşite partea cu copilăria acuzatului, când maestrul Abad, avocatul său, îl întrebă: „Când aveaţi vreo bucurie sau vreun necaz, cui le puteaţi împărtăşi în afară de câine?” A deschis gura. Toată lumea aştepta un răspuns banal, pronunţat pe un ton rezonabil şi plângăreţ cu care începeam să ne obişnuim, dar nu se auzi niciun sunet. S-a clătinat. A început să tremure uşor, apoi tare, din tot corpul, şi un fel de gângăvit rătăcit îi ieşi de pe buze. Chiar şi mama lui Florence şi-a întors privirea spre el. Se aruncă atunci la pământ scoţând un geamăt de-ţi îngheţa sângele în vine. Se auzi cum capul i se izbeşte de podea, i se văzură picioarele bătând aerul pe deasupra boxei.

Jandarmii care-l înconjurau au făcut şi ei ce puteau ca să-i stăpânească masiva carcasă agitată de convulsii, apoi l-au luat şi dus de-acolo, încă tresărind şi gemând.

Tocmai am scris: „de-ţi îngheţa sângele în vine”. Am înţeles în ziua aceea adevărul cuprins şi-n alte expresii de-a gata: era într-adevăr „o tăcere de moarte” care se abătuse după ieşirea lui, până ce preşedinta, cu o voce nu prea sigură de sine, declară că şedinţa se suspendă timp de o oră. Oamenii n-au început să vorbească, să încerce să interpreteze cele tocmai petrecute decât o dată ieşiţi din sală. Unii vedeau în această criză un semn de emoţie binevenit, prea păruse detaşat până acum. Ceilalţi socoteau monstruos ca emoţia aceasta, la un om care-şi omorâse copiii, să se manifeste din pricina unui câine. Unii se întrebau dacă simula. În principiu, mă lăsasem de fumat, dar atunci l-am taxat de-o ţigară pe-un bătrân desenator de presă care purta barbă albă şi părul legat în coadă la spate. „V-aţi dat seama, m-a întrebat, ce încearcă să facă avocatul?” Nu-mi dădusem seama. „Vrea să-l facă să cedeze nervos. Vede că nu-i destulă emoţie, că publicul îl simte rece şi-atunci vrea să ne facă să vedem punctul slab. Dar nu-şi dă seama că-i îngrozitor de periculos să facă aşa ceva. Vă pot spune, sunt patruzeci de ani de când îmi car trusa de desen prin toate tribunalele din Franţa, am ochiul format. Lipul ăsta-i bolnav *rău de tot,* psihiatrii au fost nebuni când l-au lăsat să fie judecat. Se controlează, controlează totul şi-aşa reuşeşte să se ţină pe picioare, da dacă te-apuci să-l gâdili pe unde nu se mai poate controla, o să se facă praf şi pulbere în faţa tuturor şi vă asigur c-o să fie ceva oribil. Crezi că ai în faţa ta un om, dar, de fapt, nu mai e demult om. E ca o gaură neagră şi-o să vedeţi, o să ne plesnească drept în faţă. Oamenii nu ştiu ce-i aia nebunie. E-ngrozitor, E cel mai îngrozitor lucru de pe lumea asta”.

Dădeam din cap. Mă gândeam la *Classe de neige,* despre care-mi spusese că e exact povestea copilăriei lui.

Mă gândeam la marele vid alb care se scobise încetul cu încetul înăuntrul lui până ce nu mai rămăsese din el decât aparenţa unui om în negru, un hău din care ieşea curentul de aer glacial care-l strângea în spate pe bătrânul desenator.

S-a reluat şedinţa. Pus pe picioare cu o injecţie, a încercat să-şi explice criza: „... Odată cu câinele, mi-am amintit de secrete din copilărie, secrete apăsătoare... Poate e indecent să vorbesc despre suferinţele mele din copilărie... Nu puteam să vorbesc despre ele fiindcă părinţii mei n-ar fi înţeles, ar fi fost dezamăgiţi... Pe-a tund nu minţeam, dar nu le destăinuiam niciodată tot ce-aveam pe suflet, numai câinelui... Eram mereu surâzător şi cred că părinţii nu mi-au bănuit niciodată tristeţea... *Atunci n-aveam nimic altceva de ascuns, dar ascundeam asta: angoasa, tristeţea...* Ar fi fost fără-ndoială gata să mă asculte, Florence ar fi fost şi ea gata s-o facă, dar n-am ştiut să vorbesc... şi când eşti prins în angrenajul ăsta de a nu vrea să dezamăgeşti, prima minciună o aduce pe-a doua, şi-aşa o viaţă-ntreagă...”

Într-o zi, câinele a dispărut. Copilul, cel puţin aşa povesteşte adultul, şi-a bănuit tatăl că l-a împuşcat. Fie pentru că era bolnav, iar părintele voia să-şi cruţe fiul de suferinţa de a-l vedea agonizând, fie deoarece comisese un act atât de grav, încât execuţia capitală era singura pedeapsă posibilă. O ultimă ipoteză ar fi aceea ca părintele să fi spus adevărul şi câinele să fi dispărut realmente, dar se pare că micuţul nu luase niciodată în calcul această posibilitate, într-atât practica minciunilor pioase era de la sine înţeleasă în această familie a cărei regulă era să nu minţi niciodată.

Pe toată durata procesului, câinii din viaţa sa i-au trezit emoţii intense. Nici unuia, în mod curios, nu i s-a pomenit numele. Revenea mereu la ei, evocând, pentru datarea evenimentelor, bolile lor şi grijile pe care şi le făcuse din acest motiv. Mai multe persoane au avut

impresia că încerca, conştient sau nu, să exprime ceva folosindu-se de lacrimile pe care i le stârneau poveştile acestea, că ceva voia să iasă prin această breşă şi că până la urmă acel ceva n-a ieşit.

La internatul liceului din Lons-le-Saunier, a fost un adolescent solitar, slab la sport, speriat, nu atât de fete – care locuiau pe o altă planetă → cât de băieţii mai dezgheţaţi care pretindeau că le-ar frecventa. Spune că s-ar fi refugiat în compania unei prietene imaginare numită Claude, despre care psihiatrii se întreabă dacă n-o inventase ulterior ca să le fie pe plac. S-a adeverit însă că reuşise un 16 la bac[6] la filosofie şi că, din cele trei subiecte propuse de inspectorat în regiunea sa la sesiunea din iunie 1971, alesese: „Există adevăr?”

Pentru a da examen la Ape şi Păduri, a intrat în anul pregătitor de Agronomie la prestigiosul liceu Parc din Lyon, dar acolo lucrurile au mers prost. Vorbeşte despre un „botez”, recunoscând în acelaşi timp că nu fusese foarte dur. A fost umilit? A reacţionat căzând bolnav, sinuzite repetate care i-au permis să nu se mai întoarcă la Lyon după vacanţa de Toussaint[7] şi să-şi petreacă restul anului şcolar închis între cei patru pereţi ai casei părinteşti.

Ce-a însemnat acel an la Clairvaux, el e singurul care ar putea-o spune şi n-o face. E o pagină albă în viaţa lui. Iarna, nopţile sunt lungi într-un sat din Jura. Te baricadezi în casă, aprinzi lumina devreme, supraveghezi uliţa mare din spatele perdelelor şi-a ceţii. Bărbaţii merg la cafenea, dar el nu se ducea. Ieşea puţin, nu vorbea cu nimeni, în afară de părinţi, cărora trebuia să le întreţină ideea bolii sale fizice, căci orice formă de îndoială sau melancolie li s-ar fi părut un capriciu. Era înalt, masiv, cu un corp pufos şi moale ale cărui dimensiuni erau deja cele ale unui adult, deşi camea-i era cea a unui copil speriat. Camera lui, unde

---

6 **în sistemul francez, notarea se face de la 1 la 20 (notă de obicei neacordată, din principiu), iar 16 este considerat un rezultat foarte bun *{N. t.).***

7 **Sărbătoarea tuturor sfinţilor în calendarul catolic — 1 noiembrie (N. *t).***

nu prea stătuse pe timpul anilor de internat, rămânea o cameră de copil. Şi avea să rămână aşa până în ziua când, douăzeci şi doi de ani mai târziu, acolo îşi ucisese tatăl. Mi-l închipui întins pe patul devenit prea mic, uitându-se la tavan, cuprins brusc de panică, în tăcere, fiindcă e deja noapte, citind până la abrutizare. Părinţii lui n-aveau mai nimic afară de cărţile practice, despre pădure şi arta de a ţine o gospodărie, un raft consacrat celui de-al Doilea Război Mondial şi câteva lucrări pioase. N-aveau încredere în romane: trebuia ca fiul lor să fie bolnav ca să-i dea cu ce să-şi cumpere vreunele de la chioşcul de ziare al cărui suport rotativ cu cărţi de buzunar nu era prea des aprovizionat, îl înscriseseră la un curs prin corespondenţă. În fiecare săptămână – era un mic eveniment în casa lor, unde poşta n-avea mare lucru de adus → factorul lăsa un plic gros roz-portocaliu care nu stătea bine închis şi care trebuia reexpediat, cu temele făcute, aşteptându-le, la transportul următor, notate şi corectate. Respecta ritualul, dar oare-şi făcea într-adevăr temele? A fost, în orice caz, şi o perioadă în care nu s-a ţinut de program decât de formă şi-n care, fără să îndrăznească s-o anunţe, şi-a întărit hotărârea de a nu se mai întoarce în anul pregătitor de Agronomie, de a renunţa deci la Ape şi Păduri.

Îl voiau pădurar, avea să studieze medicina. Această schimbare de orientare dovedeşte la prima vedere o fermitate capabilă de a opune preferinţa proprie unei constrângeri. Spune totuşi că a fost o hotărâre luată cu regret. Pe tot parcursul procesului, vorbeşte pe larg despre dragostea pe care o are pentru pădure, moştenită de la Aimé care considera fiecare arbore ca pe o fiinţă vie şi stătea mult să se gândească înainte de-a indica vreunul spre tăiere. Viaţa unui arbore putând să se întindă pe şase generaţii umane, tot aşa era măsurată – în casă la ei – şi viaţa unui om, organic legată de trei generaţii de înaintaşi şi alte trei de urmaşi. Spune că nu-şi închipuia nimic mai frumos decât să trăiască şi să muncească în pădure, aşa

cum făcuseră dintotdeauna ai săi. De ce renunţase? Cred că s-a visat într-adevăr pădurar ca tatăl său, fiindcă îl vedea respectat, investit cu o reală autoritate, până la urmă fiindcă îl admira. Că, mai apoi, la liceul Parc, admiraţia aceasta s-a ciocnit de dispreţul junilor burgezi bine îmbrăcaţi, fii de doctori sau avocaţi pentru care un administrator forestier era un soi de ţărănoi subaltern. Meseria tatălui, chiar şi la un nivel mai înalt, trecând prin concursul de admitere la un institut superior[8], a încetat să i se mai pară dezirabilă şi probabil că i-a fost ruşine. Şi-a construit atunci un vis de ascensiune socială pe care calităţile sale de elev bun îl făceau să pară întru totul rezonabil, care putea fi foarte bine împlinit devenind doctor; a încercat atunci, ca orice persoană sensibilă care atinge un nivel superior faţă de mediul de origine, sfâşierea de a-i trăda pe ai săi, îndeplinindu-le totodată cele mai mari speranţe. „Ştiam ce dezamăgire avea să fie pentru tatăl meu”, spune el, dar se pare că tatăl său n-a fost câtuşi de puţin dezamăgit: puţin neliniştit la început şi apoi, repede, pur şi simplu mândru de succesele fiului. Aşa că atunci are nevoie să spună că asta a însemnat o cruntă dezamăgire *pentru el,* că medicina a ales-o în lipsă de altceva mai bun şi că niciun fel de vocaţie nu-l îndemnase într-acolo.

Ideea de a îngriji bolnavi, de a atinge corpurile în suferinţă îi repugna, n-a făcut niciodată un secret din acest lucru. Ceea ce-l atrăgea însă era dobândirea ştiinţei asupra maladiilor. Unul dintre psihiatrii care îl examinaseră, doctorul Toutenu, şi-a exprimat la proces dezacordul când el îşi tăgăduia orice vocaţie medicală. Avea în el, credea, calităţile necesare unui doctor adevărat, unui bun doctor, iar dacă ajunsese s-o apuce pe calea aceasta, totul se

8 **în sistemul de educaţie francez, o *Grartde ecole* reprezintă un institut superior cu regim diferit de cel al universităţilor, şi pregăteşte în diverse domenii specialişti destinaţi în general funcţiilor înalte în administraţia statului; cu o selecţie extrem de riguroasă, aceste „înalte şcoli" sunt extrem de apreciate (N. f.).**

datora uneia dintre acele puternice motivaţii inconştiente fără de care nimic nu se face: dorinţa de a înţelege maladia mamei, de a o vindeca poate. Şi fiindcă era anevoios, în această familie, să faci vreo legătură între suferinţa psihică interzisă şi manifestările sale organice autorizate, doctorul Toutenu a riscat chiar afirmaţia că ar fi putut deveni un excelent psihiatru.

Avea însă un alt motiv ca să se înscrie în anul întâi de medicină la Lyon. Florence, o verişoară îndepărtată pe care-o vedea uneori la petrecerile de familie, se înscrisese tot acolo. Ea locuia la Annecy cu părinţii şi cu cei doi fraţi mai mici. Tatăl ei lucra într-o întreprindere care fabrica rame pentru ochelari, unul dintre fraţi a devenit optician. Era o fată înaltă, sportivă, bine făcută căreia îi plăceau focurile de tabără, ieşirile cu grupul de prieteni, prepararea prăjiturilor pentru festivităţile de la capela liceului. Era catolică fără afectare. Toţi cei care au cunoscut-o o descriu ca fiind sinceră, cinstită, fără ascunzişuri, bucurându-se de viaţă. „O fată bună, spune Luc Ladmiral, puţin cam prea cu simţul conservării tradiţiilor[9]...” Nu era deloc proastă, dar nici prea isteaţă în sensul că din moment ce ea nu făcea niciun rău, i se părea că şi ceilalţi erau la fel ca ea. Părea promisă unei vieţi fără complicaţii pe care un spirit negativ – un gen nefrecventat de ea – ar fi socotit-o de la bun început descurajantă: studii superioare nu foarte înalte, timpul cât să-şi găsească un soţ aşezat şi iubitor ca şi ea; doi sau trei copii frumoşi pe care-i creşti după principii ferme şi într-o atmosferă de bună dispoziţie; o casă din prefabricate de beton într-o suburbie rezidenţială cu o bucătărie bine echipată; sindrofii la Crăciun şi la aniversări, cu toate generaţiile adunate la un loc; prieteni care îţi seamănă; un nivel de trai în creştere moderată, dar constantă; apoi copiii care pleacă, unul câte unul, căsătoriile lor, camera celui mare

9 **Aluzie la curentul catolic promovând întoarcerea la tradiţiile catolice (reintroducerea serviciului religios în limba latină etc.)** (N. f.).

transformată în salon de muzică fiindcă acum ai tot timpul să te-apuci din nou de pian; soţul iese la pensie, nici nu ştii când a trecut timpul, începi să ai şi momente când te-apucă urâtul, casa ţi se pare prea mare, zilele prea lungi, vizitele copiilor prea rare; ţi-aduci aminte de tipul cu care ai avut o scurtă aventură, singura, puţin după patruzeci de ani, fusese ceva îngrozitor atunci, secretul, exaltarea, culpabilitatea, ca apoi să afli că soţul şi-a avut şi el partea lui, că se gândise chiar la divorţ; te înfiori puţin la apropierea toamnei, e deja noiembrie şi-ntr-o zi, după un control de rutină, afli că ai un cancer şi că gata, s-a terminat, în câteva luni o să fii dusă la groapă. O viaţă obişnuită, dar de care ea ar fi ştiut să se lege, s-o locuiască aşa cum o bună gospodină ştie să dea suflet unei case şi s-o facă plăcută alor să i Se pare că nici nu visase vreodată la altceva, nici măcar în taină nu alergase după himere. Era poate la adăpost de soiul acesta de lucruri mulţumită credinţei sale, despre care se spunea că era profundă: nu era în ea nicio urmă de bovarism, nici pic de chemare spre evaziune, inconsecvenţă şi, bine înţeles, nici pentru tragedie.

(înainte însă ca aceasta să se producă totuşi, Jean Claude li se părea tuturor soţul ideal pentru o asemenea femeie. În cursul procesului, preşedinta curţii, ofuscată de casetele pornografice pe care el le cumpăra, l-a întrebat cu naivitate ce făcea cu ele. Acuzatul răspunzând că le viziona, uneori împreună cu soţia, preşedinta a găsit că era o defăimare a amintirii defunctei: „Cine şi-ar închipui-o pe Florence uitându-se la casete pornografice?” exclamase ea, iar el, plecând capul, a murmurat:

„Nimeni, ştiu bine, dar nici despre mine nimeni nu şi-ar fi închipuit”.

A vrut să aibă parte de viaţa aceasta, urmând o linie dreaptă şi luminoasă, care părea un atribut firesc al lui Florence. Spune că încă de la vârsta de paisprezece ani s-a considerat promis ei. Nimic nu-i stătea împotrivă, însă nu e

sigur că această alegere a fost de la început reciprocă. La Lyon, Florence împărţea un mic apartament cu alte două fete, studente ca şi ea la medicină. Dacă le-am da crezare, Florence era mai degrabă agasată de curtea totodată insistentă şi timidă pe care i-o făcea vărul din Jura care le plăcea mai ales părinţilor să-i şi care, mai mult sau mai puţin însărcinat de către ei să aibă grijă de ea, nu rata niciodată ocazia s-o aştepte la gara din Perrache duminica seara când se întorcea de la Anneey. Ea era foarte sociabilă, el nu cunoştea pe nimeni, dar, cu timpul, fiind mereu nelipsit din decor, a sfârşit prin a se alătura grupului ei de prieteni. Nimeni nu vedea în asta niciun inconvenient, nimeni însă – când nu era de faţă – nu s-ar fi gândit să-i dea un telefon. În mica lor gaşcă de trepăduşi cuminţi care făceau excursii la munte şi, sâmbăta seara, mai mergeau câteodată la discotecă, Jean-Claude avea rolul tocilarului cam plicticos, dar băiat bun. Luc Ladmiral era liderul înnăscut. Băiat frumos, odrasla unei vechi familii de medici lionezi, sigur de el fără lăudăroşenie, catolic, dar nu bigot, pregătindu-şi viitorul, însă hotărât să profite şi de tinereţe, se înţelegea de minune cu Florence, fără niciun fel de alte intenţii. Jean-Claude îi dădea cursurile lui, atât de clare că păreau scrise anume pentru a fi citite de alţii. Luc îi aprecia seriozitatea şi sinceritatea. Îi plăcea, făcându-i elogiul, să pună în evidenţă siguranţa judecăţii sale care nu se oprea doar la aparenţe: acolo unde ceilalţi nu vedeau decât un tip moale de la ţară, cam nătărău, el îl ghicea pe individul muncitor care-o să ajungă departe şi, mai mult chiar, pe omul sigur şi fără ocolişuri, demn de toată încrederea. Prietenia aceasta a contat mult pentru integrarea lui în grup şi poate că a influenţat şi sentimentele lui Florence.

Gurile rele spun că ea nu i-a cedat decât sătulă de-atâtea insistenţe. Că era mişcată, înduioşată poate, dar nu îndrăgostită. Cine poate şti? Ce se poate şti despre misterul cuplurilor? Ceea ce ştim este că timp de

şaptesprezece ani au sărbătorit data de 1 mai, care nu era aniversarea căsătoriei lor, ci a zilei în care Jean-Claude a îndrăznit să-i spună lui Florence „te iubesc”. Ştim şi că după această declaraţie, el a avut cu ea – şi ea, după toate probabilităţile, cu el – primele sale relaţii sexuale. El avea douăzeci şi unu de ani.

Sexul este unul dintre spaţiile albe în toată această poveste. Până la Corinne, după propria-i mărturisire, n-a cunoscut altă femeie decât pe a sa şi poate că mă înşel, dar nu cred că Florence să fi avut vreo aventură după căsătorie. Calitatea unei vieţi amoroase nu e legată de numărul de parteneri şi probabil că există relaţii erotice foarte fericite între oameni care-şi rămân fideli toată viaţa: e totuşi greu de imaginat ca pe Jean-Claude şi Florence Romand să-i fi unit o relaţie erotică foarte fericită – dacă ar fi fost cazul, nu aceasta le-ar fi fost povestea. Când, în cursul instrucţiei, i s-a pus întrebarea, s-a mulţumit să răspundă că din punctul acesta de vedere totul era „normal” şi, lucru destul de curios, niciunul dintre cele patru cupluri de psihiatri care l-au examinat n-a încercat să scoată mai multe de la el şi nici să formuleze vreo ipoteză pe subiectul acesta. La proces, în schimb, printre veteranii presei judiciare circula o rumoare batjocoritoare potrivit căreia fondul întregii poveşti era că acuzatul nu era bun la pat. Rumoare care nu se întemeia numai pe impresia generală pe care-o producea, ci şi pe următoarea coincidenţă: de fiecare dată când se culcase cu o femeie, Florence în primăvara lui 1975, Corinne în primăvara lui 1990, împreunarea a fost urmată de o separare pe care ea o decreta, iar pentru el de o perioadă depresivă. Imediat după ce i-a cedat avansurilor, Corinne îi ţine un mic discurs afectuos şi rezonabil pe tema: să ne oprim aici, ţin prea mult la prietenia noastră, nu vreau să riscăm s-o stricăm, serios, e mai bine aşa etc. Discurs pe care el îl asculta ca un copil pedepsit pe care încerci să-l consolezi spunându-i că e spre binele lui. La fel, cu cincisprezece ani

mai înainte, după câteva zile din ceea ce era în sfârşit o legătură, Florence luase ca pretext pregătirea examenelor, riscul de a fi distrasă, hotărând că era mai bine să nu se mai vadă. Da, aşa ar fi mai bine» Astfel respins, a reacţionat – ca şi la liceul Parc – printr-o depresie nemărturisită şi printr-un act ratat. CS ceasul n-a sunat sau că el n-a vrut să-l audă, s-a trezit prea târziu pentru una din probele examenelor de la sfârşitul anului doi şi la proba respectivă a fost amânat pe sesiunea din septembrie. Nu era o catastrofă: îi lipseau câteva puncte doar pentru a fi admis. Vara a fost totuşi melancolică fiindcă, deşi Florence îşi menţinea hotărârea de a nu-l mai vedea în interesul studiilor amândurora, prin intermediul prietenilor comuni el ştia că această decizie inflexibilă n-o împiedica să iasă cu grupul, să se distreze, în vreme ce el se perpelea cu atât mai mult la Clairvaux. Apoi a venit redeschiderea cursurilor şi aici a început bifurcaţia.

Între despărţirea decretată de Florence şi deschiderea cursurilor în septembrie, cu puţin înainte de vacanţa de vară, se situează un episod prevestitor. Erau într-o discotecă, toată gaşca obişnuită mai puţin Florence, plecată deja la Annecy. La un moment dat, Jean-Claude a spus că se duce să ia nişte ţigări din maşină. Nu s-a întors decât după câteva ore, aparent fără ca cineva să se fi neliniştit din cauza acestei absenţe prelungite. Cămaşa îi era ruptă, pătată de sânge, iar el era buimac. Le povesti lui Luc şi celorlalţi că nişte necunoscuţi îl agresaseră. Sub ameninţarea unui pistol, îl obligaseră să intre în portbagaj şi să le dea cheile de la maşină. Maşina demarase. Mergea cu viteză, iar el, în portbagaj, era izbit, lovit la fiecare hop, terifiat. Avea impresia că mergeau foarte departe şi că tipii ăia, pe care nu-i mai văzuse niciodată, care poate că-l luau drept altcineva, o să-l omoare. În mod tot atât de brutal şi arbitrar ca şi atunci când îl băgaseră în portbagaj, l-au scos în cele din urmă de-acolo, l-au rupt în bătaie şi l-au abandonat pe marginea drumului care duce la Bourg-

enbresse, la 50 de kilometri de Lyon. Îi lăsaseră maşina, la volanul căreia se întorsese aşa cum putuse.

„Dar ce-au avut cu tine?" întrebau prietenii, stupefiaţi. Dădea din cap: „Tocmai, habar n-am. Nu-nţeleg nimic, îmi pun exact aceleaşi întrebări ca şi voi". Trebuia anunţată poliţia, depusă o plângere. A spus că o s-o facă, dar nici urmă de vreun proces-verbal în niciunul dintre comisariatele de poliţie ale Lyonului. Vreme de câteva zile, îl întrebau dacă avea vreo veste, apoi a venit vacanţa, fiecare a plecat în treaba lui, nimeni n-a mai vorbit despre asta. Optsprezece ani mai târziu, căutând în trecutul prietenului său ceva care ar putea să explice tragedia, Luc şi-a adus aminte de povestea aceasta. I-a vorbit despre ea judecătorului de instrucţie, care era deja la curent. Într-una din primele sale întrevederi cu psihiatrii, deţinutul o pomenise în mod cu totul spontan, în calitate de exemplu pentru mitomania sa: la fel cum îşi inventase, adolescent fiind, o iubită pe nume Claude, inventase această agresiune ca să atragă atenţia asupra lui. „După aceea însă, nu mai ştiam dacă era adevărat sau fals. Nu-mi amintesc bineînţeles de vreo reală agresiune, ştiu că ea n-a avut loc, dar nu-mi amintesc nici de simulare, nu-mi amintesc să-mi fi rupt singur cămaşa sau să mă fi zgâriat de unul singur. Dacă mă gândesc bine, îmi spun că în mod sigur trebuie s-o fi făcut, dar nu îmi amintesc nimic. Şi-am sfârşit prin a crede că am fost realmente agresat".

Cel mai straniu, în această mărturisire, e că nimic nu-l obliga s-o facă. Povestea, optsprezece ani mai târziu, era absolut imposibil de verificat. Aşa cum era deja când, întors la discotecă, le-o spusese prietenilor. Altminteri, povestea era cusută cu aţă albă şi tocmai de aceea, paradoxal, nimănui nu i-a trecut prin cap s-o pună la îndoială. Un mincinos se străduie în general să fie plauzibil: cum povestea lui numai plauzibilă nu era, nu putea fi decât adevărată.

Când eram într-a noua, la liceu, mulţi dintre elevi se

apucaseră de fumat. Eram la paisprezece ani cel mai mic din clasă şi, temându-mă să nu mă fac de râs imitându-i pe cei mai mari, pusesem la cale o stratagemă. Luam o ţigară din cartuşul de Kent pe care mama îl cumpărase într-o călătorie şi-l ţinea în casă pentru eventualitatea în care vreun musafir ar fi vrut să fumeze, o strecuram în buzunarul de la haină şi, la momentul potrivit, în barul unde mergeam cu toţii după ore, băgăm mâna după ea. Ridicând din sprâncene, examinam cu uimire obiectul găsit. Întrebam, cu o voce care mi se părea penibil de stridentă, cine pusese aşa ceva în buzunarele mele. Nimeni, cum altfel, nu spunea că el era şi mai ales nimeni nu dădea prea multă atenţie incidentului, pe care îl comentam de unul singur. Eram sigur că ţigara aceea nu se afla în buzunarele mele când plecasem de-acasă: ceea ce însemna că cineva o pusese acolo fără ştirea mea. Repetam că nu pricepeam nimic ca şi cum lucrul acesta ar fi fost de-ajuns pentru a îndepărta bănuiala că aş fi putut să-mi aranjez eu singur toată comedioara aceasta numai ca s-o fac pe interesantul. Or, nu mă făcea mai interesant. Nu refuzau să mă asculte, însă cei mai complezenţi dintre ei ziceau „mda, e ciudat" şi-şi vedeau de treabă. Mie unul, mi se părea că-i puneam în faţa uneia dintre acele dileme totodată enervante şi de natură să incite spiritul. Să zicem că, aşa cum pretindeam, cineva pusese ţigara în buzunarele mele, atunci întrebarea era: de ce? Să zicem că eu eram cel care-o făcuse, că eu eram cel care minţea, însă întrebarea rămânea aceeaşi: de ce? cu ce scop? Sfârşeam prin a ridica din umeri cu falsă dezinvoltură şi spunând că, mă rog, dacă tot aveam o ţigară, nu mai puteam face altceva decât s-o fumez. Ceea ce şi făceam. Rămâneam însă surprins şi dezamăgit că în ochii celorlalţi nu părea să se fi petrecut altceva decât gesturile obişnuite ale unui fumător: a scoate o ţigară şi a o aprinde, ceea ce făceau cu toţii şi ceea ce eu îmi doream fără să îndrăznesc s-o fac. Ai fi zis că toată maimuţăreala asta, prin care voiam totodată

să afirm că fumez şi că dacă o făceam, era ca urmare a unor circumstanţe cu totul speciale, în concluzie că nu era vorba din partea mea despre o alegere de care mă temeam că i-ar face ce ceilalţi să râdă de mine (lucru care nu-i trecea nimănui prin cap), ci despre o obligaţie legată de un mister, ai fi zis, aşadar, că maimuţăreala aceasta cu tot circul ei trecuse neobservată de nimeni. Şi pot să-mi închipui foarte bine uimirea lui Romand faţă de felul în care prietenii s-au mulţumit cu neverosimila-i explicaţie. Ieşise, se întorsese, le povestise că nişte tipi îl cotonogiseră şi asta era tot.

< două zi, când trebuia să fie abordată partea*), /J* decisivă, am luat micul dejun cu maestrul *Ls* Abad. Un bărbat cam de-o vârstă cu mine, solid, poruncitor: un bloc de autoritate virilă. M-am gândit că pe Romand trebuia să-l fi încercat o frică zdravănă faţă de el şi că-n acelaşi timp sigur se simţea mai liniştit ştiindu-se apărat de un tip de genul celor care la şcoală i-ar fi pocit mutra cu dragă inimă. De altfel, Abad consacra apărării sale mult timp şi energie, fără să spere c-o să câştige nici măcar o centimă: spunea că o face în amintirea copiilor morţi.

Era tulburat. Romand pretindea că-n timpul nopţii avusese o sclipire de memorie şi că, dintr-odată, îşi amintise *adevăratul* motiv pentru care nu-şi dăduse examenul. L-am întrebat care era atunci adevăratul motiv. Tot ce Abad a consimţit să-mi spună e că dacă acel motiv s-ar verifica, faptul ar pleda fără-ndoială în favoarea clientului său, dar că, din nefericire, era ceva pe de-a-ntregul imposibil de verificat, şi anume fiindcă clientul refuza să dea numele care ar permite ca lucrurile să fie verificate. Din respect, dăduse el asigurări, pentru familia unei persoane dispărute şi care îi era dragă.

— Seamănă cu familiile defavorizate pe care le învăţa să citească...

— Vă închipuiţi efectul? oftase Abad. I-am spus s-o ţină pentru el. Ah, să ştiţi că era bucuros să vă vadă pe banca presei. Vă transmite salutări.

Nu s-a produs nicio lovitură de teatru. Romand a povestit cuminte Curţii exact aceleaşi lucruri ca şi judecătorului de instrucţie: cu două zile înainte de examen, căzuse pe scări şi îşi fracturase încheietura de la mâna dreaptă. Şi aşa, prin acest „banal accident", începuse totul. Cum nu există nicio urmă şi niciun martor care să poată spune dacă în septembrie 1975 avea sau nu o mână bandajată, se temea probabil că va fi bănuit c-ar fi inventat acest accident, fie la vremea respectivă, fie în timpul instrucţiei, şi a insistat mult asupra faptului că acel lucru *realmente* avusese loc. Apoi, ca şi cum, o dată mai mult, incoerenţa povestirii sale era şi garanţia veracităţii, a adăugat că, de fapt, asta n-ar fi trebuit să-l împiedice cu ceva, căci aveai dreptul să ceri să-ţi dictezi răspunsurile la întrebări.

În dimineaţa probei scrise, acele deşteptătorului său au indicat rând pe rând ora la care ar fi trebuit să se trezească, ora la care începea examenul, ora la care se termina. Le vedea, din pat, rotindu-se. O dată tezele predate, studenţii s-au întâlnit la ieşirea din amfiteatru, pe terasele barurilor, întrebându-se urni pe alţii cum a mers. La începutul după-amiezii, părinţii i-au telefonat ca să-l întrebe cum a fost, iar el le-a spus că a fost bine. În afară de ei nu l-a sunat nimeni.

Din ziua examenului şi până la anunţarea rezultatelor s-au scurs trei săptămâni. Totul era în suspans. Mai putea încă mărturisi că minţise. Bineînţeles, era greu. Pentru acest tânăr serios, era desigur lucrul cel mai greu cu putinţă să recunoască o aşa prostie de copil, o prostie precum cea a lui Antoine Doinei care, în *Les Quatre Cents coups*[10], se scoate dintr-o încurcătură la şcoală spunând că

---

10 **Titlul unui film de Franţois Truffaut (1959)** ***(N. t.).***

tocmai îi murise mama, trebuind mai apoi să facă faţă inevitabilelor consecinţe ale minciunii. Asta-i partea cea mai rea: consecinţele sunt inevitabile. Doar dacă, printr-o minune, mama sa ar muri într-adevăr în douăzeci şi patru de ore, copilul ştie cu maximă precizie, din clipa în care cuvintele tabu au fost rostite, ceea ce o să se întâmple: stupoarea, înduioşarea plină de mâhnire, detaliile pe care va trebui să le dea, care or să-l afunde şi mai tare, şi în curând momentul îngrozitor în care adevărul va ieşi la lumină. Genul acesta de minciună ţâşneşte fără vreun calcul prealabil. O dată spusă, îţi pare rău, îţi doreşti cu ardoare să poţi să revii cu un minut mai înainte, să anulezi nebunia pe care tocmai ai înfăptuit-o. Cel mai derutant, în cazul lui Romand, e că a comis această nebunie în doi timpi, ca un utilizator de calculator care ar fi comandat din neatenţie ştergerea unui document important, pe care programul l-ar întreba apoi dacă e într-adevăr sigur că vrea să-l distrugă şi care, după ce-ar cumpăni îndelung argumentele pro şi contra, ar confirma totuşi prima comandă. Dacă însăşi puerilitatea minciunii o făcea de nemărturisit părinţilor săi, îi mai rămânea soluţia de a le spune că fusese picat. Dacă, în loc de chiul, nu îndrăznea nici atât să mărturisească un eşec, o mai avea pe-aceea de a găsi vreo autoritate universitară căreia să-i explice fractura de la mână, accesul de depresie şi să negocieze pentru o recuperare. Dintr-un punct de vedere logic, orice ar fi fost preferabil decât să facă ceea ce fă cuse el: să aştepte ziua rezultatelor şi, în ziua respectivă, să anunţe c-a reuşit, că era admis în anul trei de medicină.

Într-o parte, se deschidea calea normală, pe care continuau prietenii lui şi pentru care el avea – toată lumea o confirmă – aptitudini uşor peste medie. O cale pe care tocmai s-a izbit de o dificultate, dar mai este încă timp să recupereze, să-i ajungă pe ceilalţi din urmă: nimeni nu l-a văzut poticnindu-se. De cealaltă parte, calea întortocheată a minciunii, cale despre care nici măcar nu se poate spune

c-ar fi părut la începuturi presărată cu roze, pe când cealaltă ar fi fost abruptă şi cu mărăcini, aşa cum se pretinde în alegorii. Nu era nici măcar nevoie s-o încerci, să mergi până la răscruce ca să vezi că era o fundătură. Să nu-ţi dai examenele şi să pretinzi că le-ai luat, asta nu-i o fraudă sfruntată care ar avea şanse de reuşită, nu e o tentativă de genul totul sau nimic ca la joc: nu poţi decât să fii prins în scurtă vreme şi dat afară din facultate acoperit de ruşine şi de ridicol lucrurile de care trebuie că se temea cel mai tare pe lumea aceasta. Cum ar fi putut să-şi închipuie că se putea şi mai rău, că mai rău decât faptul de a fi curând demascat era tocmai faptul de a nu fi demascat şi că această minciună puerilă avea să-l împingă, optsprezece ani mai târziu, să-şi masacreze părinţii, pe Florence şi pe copiii pe care nu-i avea încă?

— Dar până la urmă, întrebă preşedinta: de ce?

El ridică din umeri.

— Mi-am pus întrebarea asta în fiecare zi, timp de douăzeci de ani. Nu am răspuns.

Un moment de tăcere.

— Totuşi, rezultatele examenelor se afişează. Aveaţi prieteni. Nimeni n-a remarcat că numele dumneavoastră nu era pe liste?

— Nu. Pot să vă asigur că nu m-am dus să-l adaug cu pixul. Oricum, listele erau sub sticlă.

— E o enigmă.

— Şi pentru mine.

Preşedinta s-a aplecat către unul dintre asesori care i-a şoptit ceva la ureche. Apoi:

— Considerăm că nu răspundeţi realmente la întrebare.

După anunţarea reuşitei, s-a închis în garsoniera cumpărată de părinţi aşa cum, după eşecul de la liceul Parc, se închisese în camera lui de copil. Îşi petrecu astfel primul trimestru, fără să se întoarcă la Clairvaux, fără să meargă la cursuri, fără să-şi vadă prietenii. Dacă cumva

cineva suna la uşă, nu răspundea, aştepta nemişcat ca persoana să renunţe. Asculta paşii îndepărtându-se pe palier. Rămânea buimac în pat, nu mai făcea menajul, se hrănea cu cutii de conserve. Cursurile poligrafiate zăceau pe masă şi rămâneau deschise la aceeaşi pagină. Uneori, conştiinţa a ceea ce făcuse străpungea torpoarea în care se lăsa să alunece. Ce-ar fi putut să-l scoată din încurcătură? Un incendiu la facultate, care să transforme în cenuşă toate evaluările? Un cutremur, care ar fi distrus Lyonul? Propria-i moarte? Presupun că se întreba de ce, de ce îşi distrusese viaţa. Căci era convins că-şi nenorocise viaţa. Nu-şi închipuia că va persevera în impostură, de altfel, în acel moment nu era nicio impostură: nu se prefăcea că e student, abandonase lumea, se închisese în casă şi aştepta ca totul să se termine ca un criminal care ştie că, într-una din zile, poliţia va veni să-l caute şi care ar putea să fugă, să-şi schimbe adresa, să plece în străinătate, dar nu, preferă să stea şi să nu facă nimic, să recitească de cincizeci de ori acelaşi ziar vechi de o lună, să mănânce rece conserva de fasole cu carne, să se îngraşe cu douăzeci de kilograme, să aştepte sfârşitul.

În micul grup de prieteni pentru care constituia un fel de figură de fundal, unii se mirau oarecum, fără să meargă mai departe de câteva schimburi de replici vagi, devenite repede rituale: „L-ai mai văzut pe Jean-Claude în ultima vreme?” Nu, nu-l văzuseră, nici la cursuri, nici la laboratoare, nu se ştia prea bine ce-o fi făcând. Cei mai bine informaţi vorbeau de un necaz în dragoste. Florence nu se băga. Iar el, în apartamentul cu obloanele trase, se transforma încetul cu încetul într-o fantomă şi trebuie că-şi închipuia cu amară satisfacţie această indiferenţă. Poate că, tocmai ca un copil mare ce era, îşi găsea o oarece voluptate în ideea de-a crăpa, abandonat de toţi, în adâncul vizuinii sale.

Dar nu l-au abandonat cu toţii. Cu puţin înainte de vacanţele de Crăciun, cineva a sunat, a insistat până ce-a

deschis. Nu era Florence. Era Luc, cu dinamismul său agasant, cu incapacitatea-i totală de a vedea lucrurile şi dintr-un alt punct de vedere decât al său, dar şi cu grija de a se arăta un tip de treabă care-l determina să ia în maşină pe cei care făceau autostopul, să le dea o mână de ajutor prietenilor când se mutau şi să-i bată energic pe umeri când stăteau prost cu moralul. Şi putem fi siguri că el a fost cel care l-a zgâlţâit pe Jean-Claude, l-a tras bine de urechi şi i-a repetat că trecea printr-o pasă proastă – fără să-l şocheze cumva pe prietenul său prin gustul acesta pentru expresiile gata făcute, căci şi el îl avea. Amândoi şi-au amintit, în timpul instrucţiei, de momentul cel mai emoţionant al conversaţiei lor. Mergeau cu maşina pe cheiurile fluviului Saone, unul ţinând volanul şi explicând că în clipa când simţi că dai de fund, atunci e momentul să dai o lovitură de picior ca să urci înapoi spre suprafaţă, celălalt ascultându-l cu o expresie mohorâtă şi descurajată, ca şi cum s-ar fi aflat deja pe malul celălalt. Poate c-a încercat să-i mărturisească totul lui Luc. Cum ar fi reacţionat oare? Mai întâi, cu siguranţă, zicând ceva de genul: „Păi, mare tâmpenie ai făcut!”, după care, mereu pozitiv, căutând mijlocul de a o repara, mijloc care exista, nu era deloc nerealist, dar presupunea să-şi recunoască public greşeala. Luc i-ar fi spus cum să facă, ar fi organizat tot ce trebuia, poate c-ar fi vorbit pentru el cu decanul universităţii. Ar fi fost uşor să se lase pe mâna lui, ca un mărunt delincvent, care se bazează pe avocatul său. Pe de altă parte, a-i spune adevărul însemna să scadă în ochii lui şi, mai rău, să fie nevoit să-i înfrunte lipsa de înţelegere, hărţuiala întrebărilor. „Păi cum, Jean-Claude, e-o nebunie! Poţi să-mi explici de ce-ai făcut aşa ceva?” Tocmai, nu putea. Nu voia. Era prea obosit.

La un semafor pe roşu, Luc s-a răsucit către prietenul său, căutându-i privirea. Pentru el era limpede că motivul depresiei era despărţirea de Florence (ceea ce, într-un anumit fel, era adevărat) şi tocmai argumentase că fetele

sunt schimbătoare, că nimic nu era pierdut. Atunci Jean-Claude i-a spus că avea cancer.

Nu era un gest premeditat, ci o iluzie cu care se hrănea de două luni de zile. Un cancer le-ar fi aranjat pe toate. I-ar fi scuzat minciuna: când urmează să mori, ce importanţă mai are dacă ai luat sau nu examenul final de anul doi? I-ar fi atras compasiune şi admiraţie din partea lui Florence şi din partea tuturor pretinşilor prieteni care, fără ca măcar să fie conştienţi de acest lucru, îl socoteau drept o cantitate neglijabilă. Abia îi ieşise cuvântul din gură, că i-a şi simţit puterea magică. Găsise soluţia.

Cancerul pe care şi-l alesese era un limfom, adică o maladie capricioasă, cu o evoluţie imprevizibilă, gravă fără să fie neapărat fatală şi care nu-l împiedica pe bolnav să ducă ani de zile o viaţă normală. De fapt, în cazul lui, boala *i-a permis* să ducă o viaţă normală, căci ea a luat locul minciunii sale faţă de ceilalţi şi faţă de sine. Câteva persoane au ştiut că trăia cu o bombă cu efect întârziat care într-o zi avea să-l distrugă, dar pentru moment era adormită în secretul celulelor sale – căci, în scurtă vreme, vorbise de remisiune şi începând de atunci nu s-a mai pus niciodată problema ei. El însuşi, cred, prefera să-şi imagineze astfel ameninţarea care plana asupra lui, convingându-se că era ceva totodată iminent şi îndepărtat, aşa încât, după o perioadă de criză în care se crezuse pierdut, constrâns să aştepte inevitabila catastrofă, s-a instalat în starea de spirit a unui bolnav care ştie bine că acea catastrofă e inevitabilă, care ştie că fiecare clipă poate fi ultima din perioada de ameliorare, dar care, în ciuda acestui lucru, se hotărăşte să trăiască, să-şi facă planuri, trezind prin curajul său discret admiraţia celor apropiaţi. Mărturisirea unui limfom în locul unei imposturi era pentru el ca şi cum ar fi transpus în termeni inteligibili şi pentru ceilalţi o realitate prea singulară şi personală. Ar fi preferat să sufere într-adevăr de cancer decât de minciună – căci minciuna era o maladie, cu etiologia,

riscurile de metastaze şi şansele ei de supravieţuire greu de evaluat → destinul voise însă ca el să se îmbolnăvească de minciună şi nu era din vina lui dacă se molipsise.

Viaţa şi-a reluat cursul. Se întoarse la facultate, îşi revăzu prietenii şi mai ales pe Florence. Încă zguduit de ceea ce tocmai aflase, Luc îl întrebase dacă ea era la curent, iar Jean-Claude răspunsese cu pudică gravitate că nu voia acest lucru pentru nimic în lume. „N-o să-i spui nimic, bine? Promite-mi că nu-i spui nimic”, riscase el să adauge, ghicind ceea ce Luc, prieten al adevărului, avea să-i replice: „Nu-ţi pot promite asta. Florence e o fată grozavă. Are dreptul să ştie. Dacă ar şti că eu ştiam şi că i-am ascuns-o, mi-ar reproşa-o până la sfârşitul zilelor mele şi ar avea dreptate...” Manevra, dacă aşa se poate numi, i-a reuşit. Fetele care locuiau cu Florence insinuează că ea avea pentru Jean-Claude stimă şi afecţiune, dar că nu se simţea atrasă fizic. Una dintre ele merge până la a spune că trupul lui jilav o dezgusta pe Florence care nu suporta ca el s-o atingă şi nici ea pe el. De-aici şi până la a crede că ea se întorsese la el fiindcă îl credea grav bolnav... În orice caz, se întorsese şi, doi ani mai târziu, au celebrat logodna.

La dosar, figurează un document administrativ uimitor: corespondenţa purtata între studentul de anul doi Jean-Claude Romand şi Facultatea de Medicină din Lyon, din 1975 până în 1986. De două ori, în perioada de examene pentru admiterea în anul trei, trimisese scrisori care invocau motive de sănătate pentru neprezentare. Scrisorile sunt însoţite de certificate medicale semnate de diferiţi practicieni care, fără să spună de ce, îi prescriau să stea în pat câte opt sau cincisprezece zile – ce nimereau, din nefericire, în timpul examenelor. În 1978, formularea rămâne aceeaşi, dar „certificatul alăturat” nu e ataşat. De unde mai multe scrisori de rapel la care el răspunde făcând referinţă la faimosul certificat ca şi cum l-ar fi trimis. Felul acesta de-a o face pe prostul dă roade: primeşte înştiinţarea că nu este autorizat să se mai

prezinte în septembrie. Nu se precizează însă că i-ar fi interzis să se mai înscrie în anul doi, ceea ceva şi face cu regularitate până în 1985. În fiecare toamnă, primeşte de la serviciul de înscrieri noua sa legitimaţie de student, iar de la serviciul de examene aceeaşi scrisoare, semnată de decanul facultăţii, interzicându-i de a se prezenta în septembrie. Abia în noiembrie 1986, o nouă şefă de serviciu voi să ştie dacă era cu putinţă să i se interzică acestui domn Romand nu numai să se prezinte la examene (ceea ce nu făcea), dar şi să se mai reînscrie. I s-a răspuns că un asemenea caz nu era prevăzut. Atunci şefa de serviciu l-a convocat pe studentul fantomă care însă n-a venit şi, alarmat probabil de schimbarea de ton, nici n-a mai dat vreun semn de viaţă.

La evocarea acestor ani de studii, preşedinta, acuzarea şi apărarea se declarau deopotrivă de stupefiaţi, iar el le împărtăşea stupefacţia. „Eram eu însumi, spune el, surprins că aşa ceva era posibil”. Putea în ultimă instanţă să speculeze pe seama încetinelii administraţiei, să se mângâie cu ideea că în registrele lor el nu era decât un număr, dar în orice caz nu să-şi închipuie că avea să se înscrie doisprezece ani la rând în anul al doilea la medicină. Alerta, oricum, ar fi trebuit să vină cu mult mai devreme, de la cei pentru care el nu era un număr, ci Jean-Claude prietenul, Jean-Claude logodnicul. Or, nu s-a întâmplat nimic. Asista la cursuri, frecventa biblioteca universitară. Pe masă, în garsonieră, avea aceleaşi manuale şi cursuri poligrafiate ca şi ceilalţi şi continua să-şi dea cu împrumut notiţele altor studenţi mai puţin conştiincioşi. Prefăcându-se că urmează medicina, punea la bătaie exact aceeaşi cantitate de zel şi de energie care i-ar fi trebuit ca s-o facă în realitate. Când s-a împăcat cu Florence, luaseră obiceiul să repete împreună, să se supună reciproc la examene de probă. Totuşi, nu mai urmau exact aceleaşi studii, fiindcă Florence ratase examenul de sfârşit de an doi, cel pe care se credea că el îl

luase, şi, la fel ca cele două fete cu care-şi împărţea apartamentul, la fel ca şi colegul lor Jacques Cottin, se mulţumise cu farmacia. Fusese puţin dezamăgită, fără să facă din asta o dramă: mai bine o bună farmacistă decât un doctor prost; el, Jean-Claude, avea să ajungă un doctor bun, poate chiar mai mult decât atât. Era ambiţios, muncitor, toţi prietenii săi credeau c-avea s-ajungă departe. Ea îl verifica la materiile de rezidenţiat, el, la cele de farmacie. În concluzie, făcuse ciclul complet al studiilor de medicină, atâta doar că nu-şi dădea examenele şi nu participa la stagiile în spitale. La examene, i se întâmpla să vină să se arate pe holuri la intrare şi la ieşire, contând pe îmbulzeală şi pe stresul fiecăruia ca între timp nimeni să nu bage ceva de seamă. Cât despre perioadele de practică, cum grupele erau reduse numeric şi fiecare student era sub îndrumarea personală a şefului, îi era imposibil să se strecoare clandestin, dar, fiindcă ele aveau loc în diverse spitale din regiunea lioneză, putea să pretindă că spitalul său era altul decât cel al interlocutorului pe care-l avea în faţă. E limpede avantajul pe care şi cel mai puţin abil dintre scenariştii comici l-ar putea trage din atare argument situaţiile în care autorul fabulaţiilor se trezeşte prins la mijloc între două persoane cărora le-a istorisit două poveşti diferite. Totuşi, nici el şi niciunul dintre colegii de facultate nu-şi aminteşte de vreo astfel de scenă şi nu mai rămâne decât să admitem că niciodată nu s-a întâmplat nimic de felul acesta.

Prietenii începeau să se căsătorească. Jean-Claude şi Florence erau foarte căutaţi ca martori. Nimeni nu se-ndoia că în curând avea să le vină rândul. Părinţii lui Florence zoreau afacerea: îl adorau pe viitorul lor ginere. Căsătoria a fost celebrată în casa acestora, aproape de Annecy, în prezenţa a o sută cincizeci de invitaţi. În anul următor, Florence şi-a susţinut teza în farmacie cu felicitările juriului, iar Jean-Claude a reuşit la concursul de

internat pentru Paris. Mai întâi cercetător la INSERM[11] la Lyon, a fost apoi detaşat cu titlul de cercetător principal la Organizaţia Mondială a Sănătăţii la Geneva. Au plecat atunci din Lyon şi s-au stabilit la Femey-Voltaire. Tot acolo, Luc Ladmiral preluase de puţin timp cabinetul tatălui său, iar Jacques Cottin deschisese o farmacie în care Florence putea să lucreze cu jumătate de normă, într-o oră de mers cu maşina, ajungeai la Annecy într-o parte, la Clairvaux în cealaltă. Aveau avantajele vieţii la ţară, ale muntelui şi cele ale unei capitale aflate la doi paşi; un aeroport internaţional; o societate deschisă şi cosmopolită. În fine, era ideal pentru copii.

Copii pe care prietenii începeau să-i aibă. Jean-Claude şi Florence erau nişte naşi foarte căutaţi şi nimeni nu se-ndoia că în curând le va veni şi lor rândul. Jean Claude se dădea în vânt după fina sa Sophie, fata mai mare a lui Luc şi Cecile, care erau deja la al doilea copil. Caroline se născu pe 14 mai 1985, Antoine, pe 2 februarie 1987. Tatăl lor le-a adus nişte superbe cadouri din partea patronilor săi de la OMS ŞI INSERM care, ulterior, au ţinut minte datele aniversare, Florence, fără să-i cunoască, le scria scrisori de mulţumire pe care el se însărcina să le transmită.

lbumele cu fotografii ale familiei Romand), /J au fost distruse în cea mai mare parte de inv v cendiu, dar câteva poze au fost salvate şi acestea seamănă cu ale noastre. Ca mine, ca Luc, ca toţi tinerii taţi, Jean-Claude cumpărase la naşterea fiicei sale un aparat şi îi fotografiase cu fervoare pe Caroline şi-apoi pe Antoine bebeluşi, biberoanele, joaca din parc, primii paşi, zâmbetul lui Florence aplecată asupra copiilor săi, iar ea, la rându-i, îl fotografia pe el, mândru să-i ridice şi să-i poarte în braţe, făcându-le baie. Are în acele poze un aer neîndemânatic şi fericit care probabil c-o înduioşa pe soţia sa şi o convingea că până la

---

11 **INSERM — Institutul naţional pentru învăţământ şi cercetare în domeniul medical (*N. t.*).**

urmă alegerea pe care-o făcuse era cea bună, aceea de-a iubi un bărbat care îi iubea aşa, pe ea şi pe copiii lor.

Copiii lor.

Pe Florence o striga fi o, pe Caroline, Care şi pe Antoine, Titou. Folosea mult prenumele cu posesive: Fi o a mea, Care a mea, Titou meu. Şi deseori, cu tandra ironie pe care ţi-o inspiră seriozitatea celor mici, spunea domnul Titou. Ei, domnule Titou, am dormit bine?

El spune: „Latura socială era falsă, însă latură afectivă era adevărată”. Spune că era un fals doctor, dar un adevărat soţ şi un adevărat părinte, că-şi iubea din toată inima soţia şi copiii şi că la fel îl iubeau şi ei. Cei care îi cunoşteau dau asigurări, chiar şi după cele întâmplate, că Antoine şi Caroline erau fericiţi, încrezători, echilibraţi, ea cam timidă, el un neastâmpărat. Pe fotografiile cu clasa care figurează la dosar, i se vede mutriţa topindu-i-se într-un zâmbet larg căruia-i lipsesc câţiva dinţi de lapte. Se spune că toţi copiii ştiu întotdeauna totul, că nu îi poate ascunde nimic, iar eu simt primul care crede. Mă mai uit la pozele acestea. Nu ştiu.

Erau mândri că tatăl lor era doctor. „Tata îi îngrijeşte pe bolnavi”, scria Caroline într-o compunere. Nu-i îngrijea în sensul clasic al termenului, nu-şi îngrijea nici măcar familia – toţi, chiar şi el, erau în grija lui Luc –, el însuşi revendica faptul că nu semnase niciodată vreo reţetă. Dar, explica Florence, inventa medicamente pentru ca bolnavii să poată fi îngrijiţi, ceea ce făcea din el un super-doctor. Adulţii nu ştiau nimic mai mult. Întrebaţi fiind, cei care-l cunoşteau un pic ar fi spus că avea un post important la OMS şi călătorea mult, iar cei care-l cunoşteau bine ar fi adăugat că făcea cercetări asupra arteroscerozei, că ţinea cursuri la facultate la Dijon, că avea legături cu înalţi responsabili politici precum Laurent Fabius[12] – el însuşi însă nu vorbea niciodată despre acest lucru şi, dacă se

12 **Politician, unul dintre fruntaşii Partidului Socialist care s-a aflat mult timp la putere în Franţa în perioada la care se petrec evenimentele *(N. t.).***

aducea vorba în prezenţa sa despre aceste relaţii măgulitoare, părea să fie mai degrabă jenat. Era, după expresia lui Florence, „foarte compartimentat”, separând cu stricteţe relaţiile private de cele profesionale, neinvitându-şi niciodată colegii de la OMS acasă la el şi netolerând să fie deranjat acasă pentru chestiuni de serviciu şi nici la birou în probleme de familie sau amicale. De altfel, nimeni n-avea numărul lui de telefon de la birou, nici măcar soţia lui, care comunica cu el prin intermediul serviciului *Operator* al PTT-ului[13]: lăsa un mesaj pe un robot care îl prevenea printr-un bip pe micul aparat pe care-l ţinea mereu asupra lui şi, foarte repede, suna el. Nici ea, nici altcineva nu găsea că-i ceva bizar. Era ceva care ţinea de caracterul lui Jean Claude, ca şi latura sa ursuză, pe seama căreia Florence glumea adesea: „Într-o bună zi, o să aflu că soţul meu e un spion din Est”.

Familia, incluzând părinţii şi bunicii, constituia centrul vieţii sale, în jurul căruia gravita un mic cerc de prieteni: familiile Ladmiral şi Cottin şi câteva alte cupluri cu care Florence simpatizase. Oameni având ca şi ei puţin peste treizeci de ani, meserii şi venituri comparabile, copii de aceeaşi vârstă. Se vizitau fără ceremonie, ieşeau împreună la restaurant, la cinema, cel mai adesea la Geneva, câteodată la Lyon sau Lausanne. Cei doi Ladmiral îşi amintesc că fuseseră împreună cu soţii Romand să vacijă *Le Grand Bleu, Le pere Noel est une ordure*[14] (pe care l-au cumpărat apoi pe casetă video şi-ajunseseră să ştie replicile pe de rost: *„Asta e, da...”* îşi spuneau imitându-l pe Thierry Lhermitte), nişte spectacole de balet de Bejart pentru care Jean-Claude obţinuse bilete prin OMS, un *one man shoiv*15 de Valerie Lemercier, dar şi *Dans la solitude des champs de coton,* o piesă de teatru de Bernard-Marie Koltes pe care Luc avea s-o descrie în

---

13 **Postes, Telegraphes et Telecommunications (N. *t.).***

14 **Titlurile a două comedii de mare succes în Franţa (N. f.).**

depoziţie drept „un dialog interminabil între două persoane care culeg bumbac despre duritatea vieţii lor şi din care mai mulţi prieteni ce ne însoţeau n-au înţeles nimic”. El, Jean Claude, apreciase piesa, lucru care nu-i mirase pe ceilalţi, în ochii cărora trecea drept un intelectual. Citea mult, cu o predilecţie pentru eseurile semifilosofice scrise de mari nume ale ştiinţei, pe modelul *Hazard şi Necesitate* al lui Jacques Monod. Se declara raţionalist şi agnostic, respectând totodată credinţa soţiei sale, ba chiar apreciind faptul că odraslele lor frecventau o şcoală religioasă: vor fi liberi, mai târziu, să aleagă. Admiraţia i se îndrepta concomitent spre abatele Pierre şi Bernard Kouchner, maica Tereza şi Brigitte Bardot. Făcea parte din largul procentaj de francezi care cred că dacă Iisus s-ar întoarce printre noi, ar face-o pentru a fi medic în misiunile umanitare. Kouchner era prietenul lui, Bardot îi dăduse o dedicaţie pe bustul său de *Marianne*[15]. Adept al luptei sale în favoarea animalelor, era membru al fundaţiei acesteia, membru SPA[16], Greenpeace, Handicap International, dar şi al Clubului Realităţi şi Perspective din Bellegarde, al clubului de golf din Divonne-les-Bains, precum şi al Automobil Clubului medical datorită căruia obţinuse un caduceu autocolant de pus pe parbrizul maşinii. Anchetatorii au dat de urma câtorva donaţii şi cotizaţii către aceste organisme, ale căror buletine, ecusoane şi abţibilduri le lăsa pe unde se nimerea. De asemenea, mai avea o parafă şi cărţi de vizită pe numele doctorului Jean-Claude Romand, fost medic intern în spitalele capitalei, însă nu figura în niciun anuar profesional. Câteva telefoane fuseseră de-ajuns, a doua zi după incendiu, pentru ca această faţadă să se

---

15 **Marianne — nume (peiorativ la început) dat Republicii Franceze, pornind de la numele unei societăţi secrete republicane din timpul celui de-al doilea imperiu (1852-1870); în prezent, efigie feminină reprodusă pe diverse suporturi; persoana aleasă ca model al acestei efigii *(N. t.).***

16 **SPA — Societatea de protecţie a animalelor *(N.* (.).**

prăbuşească. Pe toată durata procedurii de instrucţie, judecătorul n-a încetat să se mire că telefoanele acestea nu fuseseră date mai devreme, nu cu rea-voinţă sau cu vreo bănuială, ci pur şi simplu fiindcă, chiar şi la oamenii care sunt „foarte compartimentaţi”, să ai un serviciu timp de zece ani fără ca soţia sau prietenii să te sune vreodată la birou, aşa ceva nu există. E imposibil să te gândeşti la povestea asta fără să-ţi spui că e vreun mister la mijloc şi o explicaţie ascunsă. Misterul însă e că nu există vreo explicaţie şi că, oricât de neverosimil ar putea să pară, lucrurile s-au petrecut astfel.

Dimineaţa, el îi ducea pe copii la şcoala Saint-Vincent. Mergea cu ei până în curte, schimba câteva cuvinte cu profesorii sau cu mamele care-l dădeau ca exemplu soţilor lor pe acest tată atât de apropiat de copiii săi, după care pornea spre Geneva. Sunt doi kilometri până la postul de frobtieră prin care trec zilnic câteva mii de rezidenţi din regiunea Gex mergând la lucru în Elveţia. Ca şi obişnuiţii trenurilor din suburbii, au orare regulate, se salută între ei, îi salută şi pe vameşi care le fac semn să treacă fără control. Mulţi sunt funcţionari internaţionali şi, o dată intraţi în oraş, în loc să facă la dreapta spre centru şi spre gara Comavin, o iau la stânga spre grădina botanică şi spre cartierul rezidenţial unde se află sediile organizaţiilor de care aparţin. Se amesteca şi el în acest flux, mergea cu viteză mică pe marile bulevarde înverzite şi calme şi cel mai adesea sfârşea prin a-şi lăsa maşina în parcarea OMS-ului. Intrat cu un ecuson de vizitator, cu o servietă în mână, circula ca unul de-ai casei între biblioteca de la parter, sălile de conferinţă şi biroul publicaţiilor de unde umfla sistematic tot ce era tipărit şi pe gratis: maşina şi casa erau pline de hârţoage cu antetul sau ştampila organizaţiei. Se folosea de toate serviciile oferite de aceasta – o poştă de unde-şi trimitea corespondenţa, o bancă la care efectua cea mai mare parte a retragerilor de numerar, o agenţie de voiaj prin

intermediul căreia organiza vacanţele familiale –, dar nu se risca la etajele superioare unde agenţii de securitate l-ar fi putut întreba ce căuta. Oare măcar o dată, profitând de vreo perioadă de pauză, vizitase biroul a cărui fereastră o însemnase cu o cruce pe fotografia imobilului dăruită părinţilor? Oare se uitase, cu fruntea lipită de sticlă, la ce se vedea de la acea fereastră? S-a aşezat oare pe locul *lui,* s-a încrucişat cu tipul care se întorcea să-l ocupe, a sunat vreodată la numărul interior al biroului? Spune că nu, că nici măcar nu i-a trecut prin minte aşa ceva. Soacra sa îşi aminteşte de o duminică în familie, merseseră cu toţii în Elveţia, copiii voiseră să vadă biroul lui tăticu', iar el consimţise să facă un ocol. S-au oprit în parcare, le-a arătat fereastra cu degetul. Povestea se oprise aici.

La începuturi, se ducea la OMS în fiecare zi, apoi mai puţin regulat. În loc de drumul spre Geneva, apuca în direcţia Gex şi Divonne sau pe şoseaua spre Bellegarde pe care intri pe autostradă spre Lyon. Se oprea la un chioşc de presă şi cumpăra un braţ de ziare: cotidiene, magazine, reviste ştiinţifice. Mergea apoi să le citească, fie într-un bar – avea grijă să le schimbe des şi să le aleagă îndeajuns de departe de casă → fie în maşină. Se oprea într-o parcare sau într-un refugiu de pe autostradă şi stătea acolo cu orele, citind, luând note, somnolând. Prânzea cu un sandviş şi continua să citească după-amiaza într-un alt bar, la altă oprire de pe autostradă. Când programul acesta devenea prea monoton, hoinărea prin oraş: Bourg-en-Bresse, Bellegarde, Gex, Nantua şi, mai ales, Lyon – unde se aflau librăriile sale preferate, FNA şi Flammarion în piaţa Bellecour. În alte zile, avea nevoie de natură, de spaţiu, şi mergea la munte, în Jura. Ţinea drumul întortocheat care duce la pasul Faucille unde se află un han numit „Le Grand Te tras”. Lui Florence şi copiilor le plăcea să vină aici duminica, să schieze şi să mănânce cartofi prăjiţi. În timpul săptămânii, era gol. Bea ceva, mergea prin pădure. De pe cărarea din creastă se văd

ţinutul Gex, lacul Leman şi, când e senin, Alpii. Avea în faţa-i câmpia civilizată unde trăiau doctorul Romand şi semenii săi, iar în spate ţinutul vălurit şi cu păduri întunecoase unde-şi petrecuse copilăria singuratică. Joia, ziua în care-şi ţinea cursul la Dijon, trecea în vizită pe la părinţii săi, bucuroşi cât se poate că li-l puteau arăta vecinilor pe feciorul lor cel mare, aşa de important, de ocupat, dar mereu gata să facă un ocol ca să-i strângă în braţe. Vederea tafslui scădea, către sfârşit era aproape orb şi nu mai putea să meargă singur în pădure. Îl ducea ţinându-l de mână, îl asculta vorbind despre copaci şi despre prizonieratul în Germania. La întoarcere, parcurgeau împreună agendele pe care de patruzeci de ani, aşa cum alţii ţin un jurnal intim, Aimé – care fusese corespondent la o staţie meteorologică – notase în fiecare zi temperaturile minime şi maxime.

În sfârşit, erau călătoriile: congrese, seminarii, colocvii, în toată lumea. El cumpăra un ghid al ţării, Florence îi pregătea valiza. Pleca la volanul maşinii pe care urma s-o lase într-o parcare la Geneva-Cointrin. În camera modernă de hotel, adesea aproape de aeroport, îşi scotea pantofii, se întindea pe pat şi rămânea trei, patru zile uitându-se la televizor, cu avioanele care decolau şi aterizau dincolo de ferestre. Studia ghidul turistic ca să nu se înşele în ceea ce-avea să povestească la întoarcere. Telefona acasă în fiecare zi ca să le spună ce oră era şi cum era vremea la São Paulo sau la Tokyo. Întreba dacă totul era bine în absenţa sa. Le spunea soţiei, copiilor şi părinţilor că îi era dor, că se gândea la ei şi că-i îmbrăţişa. Nu suna pe nimeni altcineva: pe cine să fi sunat? După câteva zile, se întorcea cu daruri cumpărate într-un magazin din aeroport. Era întâmpinat cu entuziasm. Era obosit din cauza decalajului orar.

Divonne e o mică staţiune termală aproape de frontiera elveţiană, vestită mai cu seamă pentru cazinoul său. Odinioară, am situat acolo câteva pagini dintr-un

roman despre o femeie care ducea o viaţă dublă, încercând să-şi piardă urma în lumea jocurilor. Romanul se voia realist şi documentat, dar, cum nu vizitasem toate cazinourile despre care vorbeam, am scris că Divonne se află pe malul lacului Leman, până la care în realitate mai sunt vreo zece kilometri. Există într-adevăr ceva căruia i se spune lac, dar nu e decât un mic ochi de apă: în faţă, se află o parcare unde Jean-Claude staţiona deseori. Acolo am staţionat şi eu. Aceasta e amintirea cea mai clară care-mi rămâne din prima mea călătorie în locurile unde trăise. Nu erau decât două maşini, neocupate. Bătea vântul. Am recitit scrisoarea prin care mă ghida, m-am uitat la ochiul de apă, am urmărit pe cerul gri zborul unor păsări ale căror nume nu le cunoşteam – nu ştiu să recunosc nici păsările, nici copacii şi cred că e un lucru trist. Era frig. Am dat din nou drumul motorului ca să am căldură. Aerul cald mă toropea. Mă gândeam la atelierul unde merg în fiecare dimineaţă după ce i-am dus pe copii la şcoală. Atelierul acesta există, pot să primesc vizite şi mi se poate telefona. Stau acolo scriind şi meşterind la scenarii de film care în general sunt turnate. Dar ştiu ce înseamnă să-ţi petreci zile întregi fără să vezi suflare omenească: ceasurile stând culcat şi uitându-te la tavan, teama că nu mai exişti. Mă întrebam ce simţea atunci în maşină. Satisfacţie? o jubilare sarcastică la ideea de a înşela lumea în care trăia cu atâta măiestrie? Eram sigur că nu. Angoasă? îşi imagina oare cum avea să se termine totul, felul în care adevărul avea să răzbească şi ce se va petrece după aceea? Plângea, cu fruntea pe volan? Sau nu simţea nimic pur şi simplu? Singur aflându-se, devenea oare o maşină de condus, mers, citit care nu mai gândea, nu mai simţea, un doctor Romand rezidual şi anesteziat? O minciună, în mod normal, slujeşte la acoperirea unui adevăr, a ceva ruşinos poate, dar real. Minciuna sa nu acoperea nimic. Sub falsul doctor Romand nu se afla un adevărat Jean-Claude Romand.

Mi-am adus aminte de un film care, în epocă, a avut mare succes. Era – legendă pentru vremuri de criză – povestea unui cadru superior concediat care nu îndrăznea să le-o mărturisească soţiei şi copiilor. Credea că-şi va găsi rapid altceva de lucru şi uite c-a şi ajuns la sfârşitul indemnizaţiilor de şomaj. În fiecare dimineaţă pleacă, în fiecare seară revine, pretinzând că se duce şi se întoarce de la birou. Îşi trece zilele umblând aiurea, evitând propriul cartier. Nu vorbeşte cu nimeni, fiecare chip îl sperie, căci ar putea fi cel al unui fost coleg sau al unui prieten care s-ar întreba ce caută pe o bancă în plină după-amiază... Dar, într-o zi, întâlneşte nişte inşi în aceeaşi situaţie ca şi el, nişte veterani ai lipsurilor şi boscheţilor. Descoperă atunci cu ei o lume mai aspră, dar plină de simţământ şi mai vie decât aceea în care vegeta ca învelit în puf înainte de cădere. Iese din această experienţă maturizat şi mai uman: filmul se termină bine.

Mi-a spus că-l văzuse la televizor, împreună cu Florence, căreia îi plăcuse fără s-o tulbure. El ştia că povestea lui nu putea să se sfârşească cu bine. Niciodată nu şi-a încredinţat sau încercat să-şi încredinţeze cuiva secretul. Nici soţiei, nici celui mai bun prieten, nici unui necunoscut pe o bancă, nici unei prostituate, nici vreunuia dintre acele suflete mari a căror meserie e să asculte şi să înţeleagă: preot, psihoterapeut, ureche anonimă de la SOS Prietenia. În cincisprezece ani de viaţă dublă, n-a văzut pe nimeni, n-a vorbit nimănui, nu s-a amestecat în niciuna dintre aceste societăţi paralele precum lumea jocurilor, a drogurilor sau cea a nopţii, în care s-ar fi putut simţi mai puţin singur. Şi niciodată n-a căutat să joace vreun rol când se afla în lumea exterioară. Când îşi făcea intrarea pe scena domestică a vieţii sale, fiecare credea că venea de pe-o altă scenă unde juca un alt rol, cel al omului important care străbate lumea, frecventează miniştri, cinează în saloane oficiale – rol pe care avea să şi-l reia la ieşire. Dar nu exista vreo altă scenă, nu exista vreun alt

public în faţa căruia să-l joace. Afară, se regăsea gol. Se întorcea către absenţă, către vid, către spaţiul alb care nu erau un accident de parcurs, ci unica experienţă a vieţii sale. Căci nu cred să fi cunoscut vreodată şi alta, nici măcar înainte de bifurcaţie.

** ţ | mă la terminarea studiilor, era întreţinut de părinţi, care-i cumpăraseră o garsonieră la Lyon, o maşină şi preferau să mai taie nişte lemn decât să-şi vadă fiul pierzându-şi timpul făcând *baby-sitting*[17] sau dânt meditaţii ca să-şi completeze banii de buzunar. Ceasul adevărului ar fi trebuit să sune când, o dată ce-şi terminase medicina şi se însurase, a intrat în viaţa activă ca cercetător la INSERM. Nu s-a întâmplat nimic. A continuat să se folosească de conturile bancare ale părinţilor, pentru care avea o procură. Socotea bunul lor ca şi al său, iar ei îl încurajau, fără să se mire de aceste puncţii practicate în mod regulat de către fiul care totuşi câştiga bine. Părăsind Lyonul pentru regiunea Gex, a vândut garsoniera cu 300.000 de franci, pe care i-a pus deoparte. O dată ajuns la OMS, a spus sau a dat de înţeles că statutul său de funcţionar internaţional îi dădea acces la nişte plasamente extrem de avantajoase, cu dobândă de 18%, de care îşi putea face să beneficieze şi familia. Patrioţi şi inamici ai oricărei învârteli, soţii Romand nu erau genul de oameni care să-şi plaseze economiile în băncile elveţiene, dar era de-ajuns ca ideea să vină de la fiul lor ca să nu mai aibă nimic împotrivă. Văzându-şi averea scăzând de la un releveu bancar la celălalt, în loc să se neliniştească, ei îl binecuvântau pe Jean-Claude care le administra, în ciuda numeroaselor sale ocupaţii, micul lor buget de pensionari. Încredere împărtăşită şi de unchiul Claude care, în afară de atelierul auto, mai avea şi nişte acţiuni la societatea forestieră gestionată de fratele său şi care, la rându-i, i-a încredinţat nepotului câteva zeci de mii de franci, convins

---

17 **în limba engleză în original** ***(N. /.)*■**

fiind că dacă nu se atinge de ei, avea să câştige de zece ori mai mult.

A trăit din toate acestea la începutul căsătoriei. Florence declara fiscului salariile foarte modeste pe care le încasa făcând ture ca înlocuitoare în farmaciile din regiune; el declara 0,00 franci căci, cum spunea, ca lucrător în Elveţia, nu era dator să plătească impozite. După ce ea îşi punea semnătura, adăuga şi el pe declaraţia comună: profesiune, student, trimiţând o copie după legitimaţie. Ca maşină aveau o Volvo veche, vacanţele şi le petreceau la părinţi, câteodată plecau zece zile în Spania sau în Italia. Apartamentul lor cu două camere, 50 m^2 pentru 2000 de franci pe lună, era convenabil pentru un tânăr cuplu, deja mai puţin convenabil pentru un tânăr cuplu cu un copil şi sub nicio formă pentru o familie de patru, în care, pe deasupra, se mai nimerea uneori şi mama lui Florence, venită în vizită pentru câteva săptămâni. Treaba aceasta devenise pentru prieteni un subiect de glumă. Unii după alţii îşi cumpărau sau construiau case, în vreme ce soţii Romand se încăpăţânau să campeze pe canapele extensibile ca nişte studenţi întârziaţi. „Păi cât câştigi? îl luase într-o zi Luc. 30, 40.000 pe lună, cam pe-aici? (lansase cifra ca pe o evidenţă, iar Jean Claude dăduse din cap în semn de confirmare). Ai putea totuşi să-ţi oferi ceva mai bun. Dacă nu, toţi or să creadă până la urmă că eşti zgârcit sau că ai o amantă care te costă scump!” Toată lumea a râs, Florence cea dintâi, iar el a ridicat din umeri mormăind că nu erau siguri că vor rămâne mult timp în regiune, că el risca să plece cu post în străinătate şi că era prea multă bătaie de cap să te muţi de două ori la rând. Mai spuse şi că era scârbit de banii prea uşor procuraţi care circulau în zonă: n-avea chef să urmeze tendinţa, să-şi crească odraslele în acele valori, să trăiască modest era o chestiune de onoare. Cele două explicaţii, indolenţă şi virtute, nu se contraziceau, ba, dimpotrivă, concurau în a da imaginea

savantului detaşat de aspectele materiale. Te întrebai doar dacă Florence era şi ecf tot atât de detaşată ca el. De fapt, cu toată simplitatea gusturilor sale şi în ciuda încrederii pe care-o avea în soţ, stând şi cumpănind bine, găsea observaţiile prietenilor ca fiind rezonabile şi insista pentru un cămin mai mare. El eluda, amâna, n-avea timp să se gândească la toate acestea. Îi era şi-aşa destul de greu să acopere cheltuielile curente.

În anul naşterii lui Antoine, ieşea la pensie tatăl lui Florence, care lucra la o fabrică de ochelari din Annecy. Era o concediere din motive economice deghizată, ceea ce i-a adus o primă de 400.000 franci. E puţin probabil ca Jean-Claude să se fi oferit în mod direct să se ocupe de plasarea sumei: trebuie că a discutat cu Florence, care a discutat cu mama ei, care a discutat cu soţul, în aşa fel încât s-a trezit în situaţia confortabilă a celui solicitat şi nu a celui care solicită. A fost de-acord să-i facă socrului un serviciu, plasând pentru el 378.000 franci la UOB, bancă genevează al cărei sediu se află pe cheiul Bergues. Sumă care a fost, evident, vărsată într-un cont pe numele său, dat fiind că numai datorită statutului său putea să facă un astfel de plasament. Numele lui Pierre Crolet nu apă rea pe niciun document. De altfel, nici părinţii Crolet, nici părinţii Romand, principalii săi acţionari, n-au văzut niciodată vreun document bancar care să ateste depunerea de capital ori cumulul dobânzilor. Dar ce poate fi mai sigur pe lumea asta decât o bancă elveţiană, decât o bancă elveţiană la care te introduce Jean-Claude Romand? îşi spuneau că banii lor lucrau în linişte pe cheiul Bergues şi n-aveau nicidecum dorinţa de a-i întrerupe din această activitate. În orice caz, pe faptul acesta conta Jean-Claude până în ziua în care socrul său îi spuse că voia să-şi cumpere un Mercedes şi deci să retragă în acest scop o parte din capitalul de la bancă. Soţia sa nu ducea lipsă de nimic, copiii se descurcau prin propriile lor mijloace, de ce s-ar fi privat de această plăcere?

Câteva săptămâni după, pe 23 octombrie 1988, Pierre Crolet a căzut pe scări în propria-i casă unde se afla singur doar cu ginerele său şi a murit apoi la spital fără să-şi fi recăpătat cunoştinţa.

După tragedie, la cererea familiei Crolet s-a ordonat deschiderea unui supliment de anchetă. Care n-a dus, bineînţeles, la nimic. La proces, procurorul a estimat că nu putea să treacă sub tăcere această îndoială îngrozitoare cu care familia Crolet, care nu mai avea nevoie şi de-aşa ceva, continua să trăiască. Abad s-a ridicat, acuzând acuzarea că depăşea cadrul dosarului împovărându-i clientul cu lucruri de care nici el n-avea nevoie. La sfârşit, înainte de retragerea Curţii pentru deliberare, Jean-Claude a ţinut să-i spună familiei Crolet, luându-l martor pe Dumnezeu, că nu era cu nimic vinovat de această moarte. A mai adăugat că nu credea în existenţa vreunei iertări pentru păcatele nemărturisite. Afară de vreo mărturisire ulterioară din partea-i, nu vom şti niciodată mai mult decât atât, iar eu n-am nicio ipoteză asupra acestei chestiuni. Vreau doar să adaug că la unul dintre primele interogatorii, răspunsese judecătorului: „Dacă l-aş fi omorât, aş spune-o. Ori cu unul, ori fără unul, i-acelaşi lucru”.

Spunând pur şi simplu că nu, nu şi-a omorât socrul, beneficiază de prezumţia de nevinovăţie. Jurându-se în faţa lui Dumnezeu, introduce o dimensiune care poate sau nu să convingă, chestiune de sensibilitate. Dar să spui că un mort în plus n-ar schimba nimic şi că dacă ai fi făcut-o, ai mărturisi înseamnă să ignori sau să te prefaci că ignori enorma diferenţă dintre nişte crime monstruoase, dar iraţionale, şi o crimă abjectă. E adevărat că din punct de vedere penal nu *st* schimbă mare lucru, fiindcă pedeapsa cu moartea nu mai există. Dar din punct de vedere moral sau, după cum preferăm, pentru imaginea de sine pe care o dă şi care contează pentru el, nu-i deloc acelaşi lucru să fii eroul unei tragedii, împins de o obscură fatalitate la comiterea unor acte stârnind groază şi milă, sau un mic

escroc care, din prudenţă, îşi alege victimele, persoane în vârstă şi credule, în propriul cerc familial, şi care pentru a rămâne nepedepsit îşi împinge socrul pe scări. Or, dacă această crimă nu e dovedită, restul e adevărat: Romand e *şi* un mărunt escroc şi-i e mult mai greu să mărturisească acest lucru, sordid şi ruşinos, decât nişte crime a căror lipsă de măsură îi conferă o statură tragică. Într-un fel, una a încercat s-o ascundă pe cealaltă, fără să reuşească pe deplin.

O altă poveste jenantă apare cam în acelaşi moment. Sora lui Pierre Crolet, mătuşa lui Florence deci, avea un soţ care suferea de un cancer incurabil. A depus mărturie la proces. După versiunea ei, Jean-Claude i-ar fi vorbit într-o zi despre un remediu la care lucra împreună cu şeful său de la OMS, pe bază de celule proaspete de em-i brioni procurate de la o clinică unde se practicau avor-1 turi. Remediul respectiv ar fi putut stopa, inversa poate, procesul morbid; din nefericire, nu era deocamdată co-i mercializat, aşa încât unchiul avea mari şanse să moară f înainte de a putea fi tratat. Mătuşii astfel strânse cu uşa i-ar fi explicat că putea încerca să procure una sau două doze, dar că, în acel stadiu al cercetărilor, costurile de fabricaţie erau foarte mari: 15.000 de franci capsula, şi că ar fi nevoie de două pentru a începe tratamentul. S-au hotărât totuşi s-o facă. Câteva luni mai târziu, după ce unchiul suportase o gravă intervenţie chirurgicală, a fost nevoie de încă o doză dublă, ceea ce ridica întreg costul curei la 60.000 de franci, în bani lichizi. Mai întâi, bolnavul a refuzat ca, pentru un Rezultat atât de nesigur, să se atingă de contul de economii care urma să-i revină văduvei sale, pentru ca apoi să se lase înduplecat. A murit în anul următor.

Confruntat cu această mărturie zdrobitoare şi care, lucru rar în acest proces, provenea. De la o persoană încă în viaţă, prezentă fizic şi capabilă să-l contrazică, Romand a răspuns, într-o spaimă crescândă: 1) că tratament tul-

minune nu fusese ideea lui ci a lui Florence care auzise vorbindu-se despre asta (unde? de la cine?); 2) că nu l-a prezentat ca pe un tratament-minune, ci ca pe un placebo care, dacă bine nu făcea, nici rău nu putea să facă (de ce era atunci atât de scump?); 3) că n-a pretins niciodată că era asociat la elaborarea tratamentului şi că niciodată nu invocase autoritatea şefului său de la OMS, mai ales că o femeie atât de informată cum era Florence n-ar fi crezut nicio secundă că un cercetător ştiinţific de înalt nivel putea să comercializeze pe sub mână rezultatele cercetărilor în curs asupra cancerului (această femeie informată a crezut lucruri şi mai puţin credibile); 4) că el jucase doar rolul de intermediar cu un cercetător cu care se întâlnea la gara Cornavin, căruia îi dădea banii în schimbul capsulelor, iar când i se cer precizări despre acel cercetător, că nu-şi amintea numele lui, că-l notase probabil în agenda sa din vremea respectivă, dar care, din nefericire, arsese în incendiu. Pus în faţa evidenţei, a negat la fel ca acela care, într-o poveste care-i era dragă lui Freud, atunci când i s-a rdf>roşat că, împrumutând un cazan, l-a înapoiat spart stăpânului, spune mai întâi că era în bună stare atunci când el l-a înapoiat, apoi că era deja spart atunci când îl luase şi, la urmă, că n-a împrumutat niciodată niciun cazan de la nimeni.

Sigur este că moartea socrului său a fost providenţială pentru el. Mai întâi, fiindcă nu se mai punea problema retragerii banilor plasaţi în Elveţia. Apoi, fiindcă doamna Crolet a hotărât să vândă casă, devenită prea mare numai pentru ea, şi i-a încredinţat suma provenită din această vânzare, care se ridica la 1 300.000 de franci. În lunile care au urmat accidentului, a fost un sprijin nepreţuit pentru familia al cărei cap era considerat de-acum înainte. N-avea decât treizeci şi patru de ani, dar maturitatea sa liniştită şi chibzuită îl pregătise pentru acest moment în care încetezi de-a mai fi un fiu pentru a deveni tată, şi nu numai cel al propriilor copii, dar şi cel al

propriilor părinţi care alunecă pe nesimţite spre copilăria din urmă. Ţinea deja acest rol pentru a-i săi, acum şi pentru mama soacră, pe care doliul o aruncase în depresie. Florence era şi ea foarte afectată. Sperând s-o distragă, a hotărât că părăseau micul lor apartament şi se mutau la Prevessin, aproape de Ferney, unde vor închiria o fermă restaurată, mai pe potriva statutului lor social şi pe care lui Florence i-ar face plăcere s-o amenajeze.

Totul a început să se petreacă mai repede. S-a îndrăgostit.

Î emi Hourtin era psihiatru, soţia sa Corin*j-S* ne psiholog pentru copii. Deschiseseră un w cabinet comun la Geneva şi închiriaseră un apartament la Ferney, chiar deasupra familiei Ladmiral, care i-a introdus în cercul lor de prieteni. La început, lumea îi găsea amuzanţi, cu chef de viaţă, cam lăudăroşi. Drăguţă, probabil că nu foarte sigură de sine şi în orice caz avidă să seducă, Corinne făcea dovadă de admiraţii naive ori de crude atitudini de dispreţ, conforme decretelor din revistele feminine care stabilesc ce e şic şi ce e de la ţară. Lui Remi îi plăceau restaurantele de lux, trabucurile şi alcoolurile tari la sfârşitul mesei, vorbele deocheate, viaţa pe picior mare. Familia Ladmiral avea şi are încă pentru acest vesel tovarăş prietenia indulgentă a oamenilor serioşi pentru cei cam cheflii, dar care îşi joacă cinstit rolul şi nu se abat de la el. Era, probabil, invidiat de Romand care poate că-l şi ura în secret pentru uşurinţa cu care-i mergea gura, pentru succesul său la femei, pentru uşurătatea fără regrete cu care lua viaţa.

Destul de curând, s-a văzut că ceva şchiopăta în căsnicia lor, fiecare dintre ei luându-şi libertăţi prea puţin apreciate în ţinutul Gex. Plutea în jurul lor un iz de libertinaj care şoca. Luc, bărbat bine şi nu insensibil la farmecul lui Corinne, a ştiut să-şi vină în fire la timp, dar

aventura aceasta avortată şi altele fără îndoială duse mai departe i-au atras femeii o reputaţie de mare seducătoare şi hoaţă de bărbaţi. Când l-a părăsit pe Remi şi s-a mutat la Paris cu cele două fetiţe pe care le aveau, cercul de prieteni a ţinut partea soţului abandonat. Florence Romand a fost singura care ţinea să remarce că Remi îşi înşelase soţia cel puţin pe măsură, iar că dacă amândoi greşiseră, era oricum treaba lor şi că, ea, Florence, neavând personal nimic de suferit din pricina lor, nu voia să-i judece nici pe unul, nici pe celălalt şi rămânea prietenă cu amândoi. Îi telefona des lui Corinne şi când a mers cu Jean-Claude câteva zile la Paris au cinat împreună. Soţii Romand i-au vizitat apartamentul pe care şi-l găsise prin apropierea bisericii din Auteuil, i-au arătat poze cu casa în care, la rându-le, se pregăteau să se mute. Pe Corinne au mişcat-o gentileţea şi fidelitatea lor. În acelaşi timp, fata aceasta cu alură sportivă şi soţul ei ca un urs mare de pluş aparţineau unei pagini întoarse a vieţii sale, făcuse o cruce peste provincie, cu bârfele şi micile ei aranjamente, se zbătea să trăiască cu copiii săi la Paris: nu mai aveau mare lucru să-şi spună. A fost foarte uimită să primească, trei săptămâni mai târziu, un impozant buchet de flori cu cartea de vizită a lui Jean Claude care-i spunea că se afla la Paris pentru o conferinţă şi că ar fi fost încântat s-o poată invita în oraş chiar în aceeaşi seară. Era la hotelul Royal Monceau. Detaliu care şi el a uimit-o pe Corinne, în mod favorabil: nu şi-ar fi închipuit că avea obiceiul să tragă la un hotel de patru stele. Jean-Claude a continuat s-o surprindă, mai întâi ducând-o la un restaurant de lux şi nu într-o simplă braserie, apoi vorbindu-i despre el, despre cariera şi cercetările lui. Ea îl ştia foarte rezervat în privinţa aceasta – era o trăsătură de caracter la fel de proverbială ca şi ha zul lui Remi –, dar, nevăzând în el decât un savant serios şi cam tern cum sunt cu duiumul în regiunea Gex, nu încercase niciodată să-l scoată din acea rezervă. Dintr-odată, descoperea un alt

om: un cercetător de anvergură şi renume internaţional, care îl tutuia pe Bernard Kouchner şi care avea să preia în curând direcţia INSERM-ului – scăpase o vorbă în acest sens, întâmplător, precizând că ezita din cauza volumului de muncă suplimentar care ar fi însemnat asta pentru el. Contrastul dintre această nouă realitate şi imaginea fără strălucire pe care-o avea despre el până atunci i-l făcea cu atât mai simpatic. E notoriu că oamenii cei mai remarcabili sunt şi cei mai modeşti, păsându-le cel mai puţin de părerea celorlalţi despre ei. Era pentru prima dată când Corinne, care avusese de-a face mai ales cu crai şi seducători precum fostul său soţ, se lega de unul dintre aceşti bărbaţi remarcabili, savanţi austeri sau creatori zbuciumaţi pe care îi admirase până atunci de departe, ca şi cum ar fi trăit doar în paginile culturale ale ziarelor.

El s-a întors, a invitat-o din nou la cină, i-a vorbit iarăşi despre cercetare şi despre congrese. Dar a doua oară, înainte de a se despărţi, i-a spus că avea ceva destul de delicat să-i anunţe: o iubea.

Obişnuită să fie dorită de bărbaţi, Corinne era flatată că el o alesese ca prietenă, fără gânduri ascunse de a şi-o face amantă: însemna că persoana ei îl interesa cu-adevărat. Descoperind că se înşelase, a fost mai întâi stupefiată – în ciuda întregii sale experienţe, nu se aşteptase la aşa ceva –, apoi dezamăgită – şi el, ca şi ceilalţi –, puţin dezgustată – nu se simţea, fizic, deloc atrasă de el – şi în cele din urmă mişcată de caracterul rugător din această mărturisire a dorinţei. Nu i-a fost greu deloc să-l respingă în mod delicat.

A doua zi, el i-a telefonat să se scuze pentru declaraţia intempestivă şi, înainte ca ea să se-ntoarcă de la lucru, i-a lăsat acasă un pachet conţinând un inel de aur galben cu un smarald înconjurat de mici diamante (19 200 franci la bijutierul Victoroff). Ea l-a sunat să-i spună că era nebun, că n-ar accepta niciodată un asemenea cadou. El a insistat. Ea l-a păstrat.

Luase obiceiul, în acea primăvară, să vină o zi pe săptămână la Paris. Ajuns de la Geneva cu zborul de la ora 12 şi 15 minute, mergea la Royal Monceau sau la Concorde La Fayette şi seara o invita pe Corinne la un restaurant de lux. Explica aceste călătorii printr-o experienţă foarte importantă în curs la Institutul Pasteur. Folosea acelaşi pretext şi pentru Florence. Minţindu-le pe amândouă, putea să le spună aceeaşi minciună.

Cinele acestea săptămânale cu Corinne au devenit chestiunea capitală a vieţii sale. Ca un izvor care ţâşneşte în deşert, era ceva nesperat şi miraculos. Nu se mai gândea decât la asta, la ce-avea să-i spună, la ce-avea să-i răspundă ea. Frazele care i se învârteau de-atâta vreme în minte, le adresa în sfârşit cuiva. Înainte, când pleca de-acasă la volanul maşinii, ştia că până la întoarcere se aşternea în faţa lui o lungă fâşie de timp vid şi mort în care nu va vorbi cu nimeni, nu va exista pentru nimeni. Acum, era timpul care preceda şi urma clipei în care se întâlnea cu Corinne. Clipă de care îl despărţea şi-l apropia. Era viu, bogat în aşteptări, nelinişte şi speranţă. Ajungând la hotel, ştia că o să-i telefoneze, o să-i dea întâlnire seara, o să-i trimită flori. Bărbierindu-se în faţa oglinzii în luxoasa sală de baie de la Royal Monceau, vedea chipul pe care ea urma să-l vadă.

O cunoscuse pe Corinne în lumea comună, dar printr-o mişcare îndrăzneaţă, invitând-o în oraş şi instaurând obiceiul acestor întâlniri între patru ochi, o introdusese în cealaltă lume, aceea unde el fusese mereie singur şi unde pentru prima oară nu mai era astfel, căci pentru prima oară exista sub privirea cuiva. Dar toate acestea le ştia tot singur. Îi venea în minte nefericitul monstru din *Frumoasa fi bestia,* cu un rafinament în plus: frumoasa nici nu bănuia că stătea împreună cu el la cină într-un castel în care nimeni înaintea ei nu mai pătrunsese. Se credea în faţa unui locuitor normal al lumii normale; o lume în care el părea să fie deosebit de bine integrat şi o lume în care,

chiar psiholog fiind, ea nu-şi putea închipui că cineva poate să fie, într-un mod atât de radical şi secret, străin.

A fost el aproape de a-i spune adevărul? Departe de ea, hrănea speranţa că vorbele mărturisirii, în seara următoare, într-o altă seară, vor sfârşi prin a fi pronunţate. Şi că lucrurile ar ieşi bine, că o anume înlănţuire de confidenţe, o anumită înţelegere misterioasă între ei doi ar face ca acele cuvinte să poată fi rostite. Geasuri întregi, repeta preliminariile. Se gândea că i-ar putea povesti istoria aceasta stranie ca şi cum ea i s-ar fi întâmplat altuia: un personaj complex şi zbuciumat, un caz psihologic, un erou de roman. De la o frază la alta, vocea lui ar fi din ce în ce mai gravă (se temea că, în realitate, s-ar face din ce în ce mai ascuţită). Voce care ar mângâia-o pe Corinne, învăluind-o în emoţia sa. Stăpân pe sine până atunci, dominând cu virtuozitate toate situaţiile, afabulatorul devenea uman, fragil. Punctul slab al platoşei ieşea la iveală. Întâlnise o femeie. O iubea. Nu îndrăznea să-i mărturisească adevărul, prefera mai degrabă să moară decât s-o dezamăgească, prefera de asemenea să moară decât să continue s-o mintă. Corinne îl privea pătrunzător. Îl lua de mână. Pe obrajii lor curgeau lacrimi. Urcau în tăcere până în cameră, erau goi, făceau dragoste plângând amândoi şi plânsetele lor împărtăşite aveau gustul izbăvirii. Putea să moară de-acum înainte, nu mai avea importanţă, nimic nu mai avea nicio importanţă, era iertat, salvat.

Visele acestea cu ochii deschişi îi umpleau singurătatea. Ziua în maşină, noaptea lângă Florence adormită, crea o Corinne care-l înţelegea, îl ierta, îl consola. Dar ştia bine că în faţa ei lucrurile nu se vor putea petrece aşa. Ar fi trebuit, ca s-o emoţioneze şi s-o impresioneze, ca povestea să-i fie diferită, să semene cu ceea ce aveau să-şi închipuie trei ani mai târziu anchetatorii. Fals medic, dar veritabil spion, veritabil traficant de arme, veritabil terorist, probabil c-ar fi reuşit

să o seducă. Numai fals medic însă, încleiat în frică şi rutină, escrocând nişte bieţi pensionari canceroşi, n-avea nicio şansă, iar Corinne n-avea nicio vină. Poate că era superficială şi plină de prejudecăţi, dar şi dacă n-ar fi fost, faptul acesta n-ar fi schimbat nimic. Nicio femeie n-ar accepta să sărute o asemenea Bestie care niciodată nu s-ar putea transforma în Făt-Frumos. Nicio femeie nu putea să iubească ceea ce era el în realitate. Se întreba dacă exista pe lume vreun adevăr mai inavuabil, dacă şi altor oameni le era atât de ruşine de ei înşişi. Poate anumiţi perverşi sexuali, aceia cărora în închisori li se spune corditori şi pe care ceilalţi criminali îi dispreţuiesc şi-i maltratează.

Cum el avea mult de lucru şi era mult timp plecat, Florence se ocupa singură de mutarea lor la Prevessin. Ea a instalat totul, a decorat casa în stilul său cald şi fără pretenţii: rafturi de lemn alb, fotolii din trestie de mare, pilote în culori vesele, atârnase un scrânciob pentru copii în grădină. El, până atunci econom, semna cecurile fără măcar să mai asculte explicaţiile; şi-a cumpărat şi un Range Rover. Ea nu bănuia nici că erau banii proveniţi din vânzarea casei mamei sale şi nici că, la Paris, el îi cheltuia cu încă şi mai multă dărnicie. Lucrul a produs mare uimire la proces, dar, deşi aveau un cont comun, se pare că ea nu s-a uitat niciodată pe releveurile bancare.

Cât despre familia Ladmiral, ei aveau o casă în construcţie, la câţiva kilometri, la ţară. Trăiau pe şantier, în parte în vechea casă, în parte în cea nouă. Cecile, însărcinată din nou, trebuia să stea la pat. Luc îşi aminteşte de o vizită pe nepregătite a lui Jean-Claude, pe la începutul verii. Muncitorii tocmai plecaseră, după ce turnaseră dala de beton pentru terasă. Au băut o bere, împreună, în grădina plină de moloz. Lui Luc nu-i stătea mintea decât la grijile omului care are de-a face cu un antreprenor. Inspecta şantierul vorbind despre termene, depăşiri, orientarea grătarului. Subiecte care, în mod vădit, îl plictiseau pe Jean-Claude. Circumstanţele propriei

mutări, despre care Luc se crezuse obligat să-l întrebe ca să nu vorbească numai de ale sale, nu-l interesau însă mai mult, ca nici cele opt zile de vacanţă pe care tocmai le petrecuse cu Florence şi copiii în Grecia. Răspundea pe-alături, zâmbea cu aerul de a fi departe, evaziv, ca şi cum se lăsa în voia unei reverii interioare neînchipuit de seducătoare. Luc a remarcat brusc că slăbise, întinerise şi că, în locul obişnuitului sacou *de tweed*[18] şi al pantalonilor de catifea reiată, purta un costum bine croit care cu siguranţă costase scump. A bănuit atunci în mod vag ceea ce Cecile, dacă ar fi fost de faţă, ar fi înţeles dintr-o privire. Ca pentru a-i confirma bănuiala, Jean-Claude spuse în treacăt că nu era exclus să se mute în curând la Paris. Din motive de serviciu, bineînţeles. Luc i-a atras atenţia că abia se mutase în Prevessin. Fireşte, fireşte, dar asta nu-l împiedica să închirieze o cămăruţă la Paris şi să vină acasă la sfârşit de săptămână. Luc a ridicat din umeri: „Sper că nu eşti pe cale să faci vreo prostie”.

Într-o seară din săptămâna următoare, târziu, Jean-Claude i-a telefonat de la aeroportul din Geneva. Vocea îi era gâtuită. Se simţea foarte rău, se temea să nu facă un infarct, dar nu voia să se ducă la spital. Putea să conducă, venea repede. O jumătate de oră mai târziu, palid, foarte agitat, cu respiraţia adâncă şi şuierătoare, împingea uşa casei lăsată întredeschisă ca să nu-i trezească pe toţi. Luc l-a examinat şi a diagnosticat doar o criză de angoasă. S-au aşezat faţă-n faţă, ca vechi prieteni ce erau, în sufrageria luminată slab. Noaptea era calmă, la etaj, Cecile şi copiii dormeau. „Hai, bine, a spus Luc, ce se-ntâmplă?”

Dacă Jean-Claude, aşa cum a povestit, era în noaptea aceea pe punctul de a da pe faţă tot adevărul, prima reacţie a confidentului său l-a făcut să bată în retragere. O amantă, asta-l scotea deja din minţi. Că era vorba de Corinne îl indigna. N-avusese niciodată o părere prea

---

18 **Stofă de lână; în limba engleză în original (N. *t.).***

grozavă despre ea, ceea ce afla îi confirma neîncrederea. Dar Jean-Claude! Jean-Claude! Jean-Claude, s-o înşeli pe Florence! Era o catedrală care se năruia. În mod prea puţin măgulitor pentru prietenul său, considera ca de la sine înţeleasă o distribuţie a rolurilor în care el era tipul de bună-credinţă şi cu nicio experienţă într-ale dragostei, iar ea, sirena care, din pură răutate, numai ca să se asigure de puterea sa şi ca să distrugă un cămin pe care-l invidia, îl prindea în mrejele sale. Iată ce se întâmpla când nu-ţi tăcuseşi de cap la douăzeci de ani, te trezeai la aproape patruzeci în plină criză adolescentină. Jean-Claude încerca să protesteze, să nu pară ruşinat, ci mândru de această aventură, să joace şi în ochii lui Luc rolul acestui seducător doctor Romand a cărui reflectare plutea în oglinzile de la Royal Monceau. Vană strădanie. Luc l-a pus să promită, la urmă, că o să rupă legătura cât mai repede şi că, o dată lucrul făcut, o să-i spună tot lui Florence, căci tăcerea e cel mai crunt duşman al unui cuplu. Dimpotrivă, o criză depăşită împreună se poate revela drept cel mai bun aliat. Dacă n-ar face-o sau dacă ar întârzia s-o facă, era el, Luc, cel care o să-i spună lui Florence, spre binele lor, al amândurora.

N-a fost nevoie să-şi arate devotamentul denunţându-şi prietenul soţiei. La jumătatea lui august, Jean Claude şi Corinne au petrecut împreună trei zile la Roma. El insistase ca ea să-i facă hatârul acestei călătorii care pentru ea a fost un coşmar. Versiunile lor, deopotrivă de eliptice, concordă asupra unui punct: în ultima zi, ea i-a spus că nu-l iubea fiindcă-l găsea prea trist. „Prea trist”, acestea sunt cuvintele folosite de amândoi. El a plâns, a implorat cum o făcuse cincisprezece ani mai devreme cu Florence şi, la fel ca Florence, ea a fost înţelegătoare. S-au despărţit, promiţându-şi că vor rămâne mereu prieteni.

El s-a alăturat familiei, în vacanţă la Clairvaux. Într-o dimineaţă, devreme, a plecat cu maşina în pădure la Saint-Maurice. Tatăl său, care îi fusese cândva administrator, îi

arătase o râpă în care o cădere ar fi fost fatală. Spune că a vrut să se arunce în ea, că s-a aruncat, dar că s-a oprit în nişte crengi care l-au zgâriat pe faţă şi i-au rupt hainele. N-a reuşit să moară, dar nici cum scăpase cu viaţă nu ştia. A condus până la Lyon, a luat o cameră la hotel şi i-a dat telefon lui Florence să-i spună că tocmai avusese un accident, pe autostrada dintre Geneva şi Lausanne. Fusese ejectat din maşină, un Mercedes de serviciu de la OMS, care era făcut praf. Fusese transportat cu elicopterul la spitalul din Lausanne de unde o şi suna. Panicată, Florence a vrut să vină în graba mare şi, panicându-se la rându-i, el a început să bagatelizeze. S-a întors în aceeaşi seară la Prevessin, la volanul propriei maşini. Zgârieturile provocate de mărăcini nu aduceau decât de departe cu un accident de maşină, dar Florence era prea zdruncinată ca să mai dea atenţie la aşa ceva. El s-a aruncat de-a curmezişul patului plângând. Ea îl strângea în braţe ca să-l consoleze, îl întreba încetişor ce se întâmpla, ce îl făcea să sufere. Simţise ea bine că în ultima vreme ceva nu mergea. Fără să se oprească din plâns, el i-a explicat că pierduse controlul maşinii fiindcă suferise un şoc îngrozitor. Şeful său de la OMS tocmai murise de un cancer care-l rodea de ani de zile. În timpul verii, metastazele se înmulţiseră, ştia prea bine că nu mai era nicio speranţă, dar să-l vadă mort… A continuat să scâncească toată noaptea. Florence, foarte emoţionată, era în acelaşi timp surprinsă de un asemenea ataşament pentru şeful acesta despre care nu-i vorbise niciodată.

Probabil că şi el s-a gândit că nu era de-ajuns. La începutul toamnei, limfomul adormit de cincisprezece ani s-a trezit sub forma maladiei lui Hodgkin. Ştiind că ar fi ceva mai bine văzut decât o amantă, i-a mărturisit problema lui Luc. Ascultându-l, umflat şi morocănos, îndesat într-un fotoliu, spunând că era condamnat, Luc îşi amintea de acel Jean-Claude exaltat care venise să-l vadă pe şantier. Purta acelaşi costum, dar prăfuit acum, cu

gulerul acoperit de mătreaţă. Patima îl devastase. Iar acum îi ataca şi celulele. Fără să meargă până la a se simţi vinovat pentru că pledase cu atâta fermitate pentru ruptură, Luc simţea o milă profundă pentru sufletul prietenului său, pe care-l ghicea la fel de bolnav ca şi trupu-i. Dar, mereu pozitiv, voia să creadă că încercarea aceasta avea să-l readucă la Florence şi că avea să fie prilejul unei şi mai profunde comuniuni între soţi: „Discutaţi mult despre asta, fireşte...” Spre marea lui surpriză, Jean-Claude a răspuns că nu, nu discutau aşa de mult. O pusese pe Florence la curent dramatizând cât mai puţin posibil şi conveniseră să se comporte ca şi cum nimic n-ar fi fost, ca să nu întunece ambianţa căminului. Ea propusese să-l însoţească la Paris unde era sub îngrijirea profesorului Schwartzenberg (şi lucrul acesta îl mira pe Luc: nu-şi închipuia cum de un medic atât de celebru se mai ocupa încă de pacienţi, presupunând că s-ar fi ocupat vreodată), dar el refuzase. Era cancerul lui, împotriva căruia avea să se bată singur, fără să necăjească pe nimeni. Avea să îndure, ea îi respecta hotărârea.

Boala şi tratamentul îl epuizau. Nu mai mergea la lucru în fiecare zi. Florence trezea copiii, le spunea să nu facă zgomot fiindcă tata era obosit. După ce-i ducea la şcoală, mergea să bea o cafea la o altă mamă al cărei copil era şi el elev, apoi la cursul de dans sau de yoga, la cumpărături. Singur acasă, îşi petrecea ziua în patul său umed, cu plapuma trasă peste cap. Transpirase mult dintotdeauna, acum însă aşternutul trebuia schimbat în fiecare zi. Scăldat în sudoarea-i nesănătoasă, somnola, citea fără să înţeleagă, buimac. Era ca la Clairvaux, unde se refugiase timp de un an după eşecui de la liceul Parc: aceeaşi torpoare cenuşie, scuturată de frisoane.

În ciuda declaraţiei de prietenie cu care se despărţiseră, nu mai vorbise cu Corinne după dezastruoasa călătorie la Roma. De îndată ce Florence ieşea, se învârtea în jurul telefonului, forma numărul şi închidea imediat

când ea răspundea, atât îi era de teamă ca ea să nu-i spună că deranjează. A rămas uimit, în ziua în care a îndrăznit să vorbească, simţind-o că era bucuroasă să-l audă. Trecea printr-o perioadă de mare dezorientare: greutăţi la serviciu, aventuri fără viitor. Singurătatea ei, copiii, disponibilitatea ei plină de nelinişte inspirau teamă bărbaţilor, iar ea suferise îndeajuns din pricina mârlăniei lor ca să nu-i facă o bună primire acestui doctor Romand care era aşa de trist, aşa de stângaci, dar care o trata ca pe-o regină. S-a apucat să-i povestească decepţiile şi resentimentele sale. El o asculta, o consola. În fond, spunea el, dincolo de aparenţe, semănau mult unul cu celălalt. Era ca o soră mai mică. A revenit la Paris în decembrie şi totul a luat-o de la capăt: cinele, ieşirile în oraş, cadourile şi, după Anul Nou, cinci zile la Leningrad ca doi porumbei.

Călătoria aceasta, care a stimulat mult imaginaţia la începutul anchetei, era organizată de *Quotidien du medicin,* la care era abonat. Erau, dacă ţinea neapărat, zeci de formule pentru a petrece câteva zile în Rusia, însă lui nu i-a trecut prin minte s-o facă altfel decât cu un grup de doctori dintre care mulţi se cunoşteau între ei, pe când el nu cunoştea pe nimeni. Lucru de care Corinne se mira, ca şi de grija cu care se străduia să-i evite pe tovarăşii lor de drum, să reteze scurt orice conversaţie, să se ţină deoparte. Ei i-ar fi plăcut să-şi facă prieteni. Dacă el îi considera atât de puţin frecventabili sau dacă, aşa cum a crezut ea, se temea de bârfele care ar fi putut să ajungă până la soţia lui, atunci de ce să fi plecat cu ei? Hotărât lucru, o exaspera. După trei zile, i-a ţinut acelaşi discurs ca şi la Roma: făcuseră o greşeală, era mai bine să rămână prieteni, sora mai mică şi fratele mai mare. El s-a pus din nou pe plâns şi, la întoarcere în avion, i-a spus că oricum avea cancer. În curând, avea să fie mort.

Ce să răspunzi la aşa ceva? Corinne era foarte încurcată. El a implorat-o, dacă mai avea un pic de

tandreţe pentru el, să-i telefoneze din când în când, dar nu acasă: pe mesageria vocală. Codul lor secret va fi: 222 pentru „mă gândesc la tine, nimic urgent”, 221 pentru „sună-mă”, şi 111 pentru „te iubesc”. (Avea un cod de acelaşi gen cu Florence, care lăsa pe robot o cifră între 1 şi 9 după gradul de urgenţă a apelului.) Grăbită să termine mai repede, Corinne a notat cifrele şi a promis că le va folosi. El s-a întors cu căciuli de blană cu urechi pentru copii şi cu păpuşi ruseşti pentru fină.

O dată ratată şi această a doua şansă, a căzut din nou în rutină şi disperare. Pentru a explica prezenţa lui acasă, Florence le vorbise despre cancerul lui celor mai mulţi dintre prieteni, cerându-le să ţină pentru ei, aşa încât fiecare se credea singurul la curent. Era înconjurat cu o solicitudine discretă şi o voioşie forţată.

La o cină la familia Ladmiral, Remi, care fusese să-şi vadă fetele la Paris, le-a dat veşti despre fosta lui soţie. Mereu instabilă, oscilase între doi bărbaţi cu care să-şi refacă viaţa: unul de treabă, care era ceva de genul cardiolog, un tip foarte tare în domeniul lui, dar nu prea amuzant, şi un altul, în mod clar mult mai dezgheţat, un dentist parizian care nu se lăsa dus de nas. Remi, fără să-l cunoască, ar fi fost mai degrabă partizanul celui dintâi, estimând că fosta nevastă avea nevoie de echilibru şi protecţie, însă, din nefericire, ea prefera amorul cu năbădăi şi-l alesese pe cel de-al doilea. Mutra lui Jean Claude auzind toate acestea era de-a dreptul jalnică, îşi aminteşte Luc.

După cum promisese, ea îi telefona din când în când şi, ca să-i arate câtă încredere avea în el, îi povestea relaţiile ei pasionate cu dentistul care nu se lăsa dus de nas. O făcea să sufere, dar nu se putea împotrivi, era moartă după el. Jean-Claude încuviinţa cu voce morocănoasă. Tuşea, explica faptul că limfomul îi slăbea rezistenţa imunitară.

Într-o zi, ea i-a cerut sfatul. Cabinetul pe care ea şi

Remi îl aveau la Geneva fusese vândut. Partea sa, pe care tocmai o încasase, se ridica la 900.000 de franci. Se gândea să-i reinvestească într-un nou cabinet, asociindu-se probabil cu altcineva, însă prefera să nu se grăbească şi, decât să ţină banii în contul curent, să-i plaseze. Cele câteva SICAV[19] la care subscrisese nu-i aduceau mare lucru. Fratele mai mare avea o idee mai bună? Bineînţeles că avea una. UOB, cheiul Bergues, Geneva, 18% pe an. A luat avionul pentru Paris, a mers cu ea la sediul băncii de unde ea a scos cei 900.000 franci în bani lichizi, a luat apoi din nou avionul, ca în filme, cu o valiză burduşită de bancnote. Nicio chitanţă, nicio urmă. Îşi aminteşte că făcuse o remarcă: „Dacă mi s-ar întâmpla ceva, toţi banii tăi ar fi pierduţi”. La care ea i-ar fi răspuns drăgăstos (e versiunea lui): „Dacă ţi s-ar întâmpla ceva, nu banii i-aş regreta”.

Pentru prima oară, înşela nu nişte persoane în vârstă din familia sa, ce se îngrijeau doar de sporirea avutului lor pentru moştenitori, ci o femeie hotărâtă care avea nevoie de banii aceia şi se aştepta să-i recupereze repede. Ea insistase că voia să fie sigură că putea să-i retragă imediat când s-ar hotărî, iar el i-o garantase. Or, el era încolţit. Din averea pe care i-o încredinţase mama soacră nu-i mai rămânea nimic. În ultimii doi ani, cheltuielile sale crescuseră vertiginos. Se aliniase, la Prevessin, la nivelul de viaţă al oamenilor din categoria sa socială, plătind 8.000 franci chirie, cumpărându-şi un Range Rover de 200.000 franci, schimbându-l apoi cu un BMW de 250.000 franci, iar la Paris se ruinase în hoteluri de lux, dineuri fine şi cadouri pentru Corinne. Avea nevoie, ca să continue, de banii aceştia pe care, abia ajuns acasă, s-a şi dus să-i împartă în cele trei conturi ale lui: la agenţiile BNP din Ferney-Voltaire, din Lons-le-Saunier şi din Geneva. Directorul agenţiei din Ferney, fără să îndrăznească să-i

19 **Societate de Investiţii cu Capital Variabil (N. f.).**

pună întrebări asupra surselor sale de venit, se mira de intrările acestea neregulate. Îi telefonase de mai multe ori ca să-i propună plasamente, formule de gestiune mai raţionale. El ocolea. Se temea mai înainte de toate de interdicţia bancară de care, şi de data aceasta, nu fusese departe. Ştia însă că nu obţinuse decât un răgaz şi că, atingându-se de banii lui Corinne, catastrofa devenise inevitabilă.

I *J* ltimul an se petrecuse sub această *ameninţi* ţâre. Care plana până atunci asupra vieţii lui r C – în mod difuz. De fiecare dată când întâlnea pe cineva, când cineva i se adresa sau când suna telefonul, frica îi întorcea stomacul pe dos: venise ceasul, impostura-i avea să fie dată în vileag. Pericolul putea veni de oriunde, cel mai infim eveniment din viaţa cotidiană putea să declanşeze scenariul-catastrofă pe care nimic nu l-ar mai opri. Acum însă, o versiune a acestui scenariu devenise mai plauzibilă decât celelalte şi degeaba îşi repeta el ce îi spune celor grav bolnavi, că poţi foarte bine să fii atins de un cancer şi să mori de gripă sau de la o înţepătură de viespe, aceasta era versiunea la care se gândea fără încetare. Cu cât lovitura întârzia să se producă, cu atât mai sigur avea să vină şi fără nicio scăpare. În condiţiile în care Corinne i-ar fi cerut înapoi banii la o săptămână după ce i-i dăduse, ar mai fi putut încă să-i restituie şi să caute un alt mijloc – dar care? – de a trăi fără niciun venit ca şi cum ar fi avut unul. Săptămâni, luni trecând, suma considerată ca fiind plasată la bancă scădea. Cuprins de ameţeală, nici măcar nu încerca s-o facă să dureze, ba, din contră, cheltuia cu frenezie. Ce-o să facă atunci când ea i-o va cere? Cu câţiva ani mai înainte, ar fi putut încerca s-o adune la loc făcând apel la donatorii săi obişnuiţi: părinţii, unchiul Claude, familia socrilor. Ştia însă bine, din motive evidente, care era situaţia bănească a fiecăruia. Le luase tot, cheltuise

tot. Nu mai avea pe nimeni căruia să i se adreseze.

Şi-atunci cum? Să-i spună lui Corinne că fusese agresat şi că i se furase valiza cu bani? Să-i mărturisească adevărul? O parte din adevăr: că se afla într-o situaţie financiară de nerezolvat în care o antrenase şi pe ea? Tot adevărul: şaptesprezece ani de minciună? Sau atunci să strângă ce-i mai rămânea şi să ia un avion spre celălalt capăt al lumii? Să nu se mai întoarcă, să dispară. Scandalul ar izbucni în câteva ore, dar el n-ar mai fi aici ca să asiste la prăbuşirea alor să-i şi să le înfrunte privirile. Se gândea că ar putea să treacă drept mort, să-i facă să creadă că se sinucisese. Ar lipsi cadavrul, dar dacă ar lăsa maşina, cu un bilet de adio, lângă o prăpastie în munţi... Declarat mort, ar fi într-adevăr la adăpost de orice. Problema e că ar fi în viaţă şi că singur, chiar şi având bani, n-ar avea ce să facă cu viaţa. Să iasă din pielea doctorului Romand ar însemna să se trezească fără piele, mai ceva decât gol: jupuit.

Ştia de la început că, doar sinuciderea era concluzia logică a poveştii sale. Se gândise des la acest lucru fără a găsi vreodată curajul şi, într-un anumit fel, având certitudinea că într-o zi o va face, se simţea dispensat. Viaţa lui se petrecuse în aşteptarea acelei zile când nu va mai putea să amâne. Ceea ce ar fi trebuit să se întâmple de o sută de ori şi de o sută de ori un miracol, sau hazardul, îl făcuse să scape. Fără să se îndoiască de deznodământ, era curios până unde avea să-l împingă destinul.

El, care o implorase atâta pe Corinne să-i telefoneze şi suna de zece ori la rând la robot ca să-i asculte din nou vocea când din întâmplare ea-i lăsase vreun mesaj, prefera acum să lase *operatorul* debranşat. Făcea pe mortul. Temându-se să nu dea peste Florence, nici Corinne nu îndrăznea să-l sune la Prevessin. Prietena ei cea mai bună îi repeta că fusese nebună să-i încredinţeze toţi banii pe care-i avea, fără garanţie, fără procură, fără nimic, unui canceros în fază terminală. Dacă s-ar întâmpla să moară,

cine ar preveni-o? Ce dovadă avea că nu era deja mort şi îngropat? Contul din Elveţia era pe numele lui, putea s-aştepte mult şi bine ca văduva să-i ramburseze suma. Corinne neliniştindu-se din ce în ce mai mult, soţul celei mai bune prietene lăsă, cu numele lui, nişte mesaje presante pe robotul de la Prevessin. Fără răspuns. Erau deja la începutul verii. Corinne şi-a amintit că, în fiecare an în iulie, Florence îi ţinea locul unei farmaciste într-un sat din Jura şi că toată familia se retrăgea atunci la părinţii lui Jean-Claude. I-au căutat pe *minitel*[20] şi aşa au dat de el până la urmă. Nu sunase pentru că fusese mult timp internat în spital. Îi făcuseră raze, era foarte obosit. Corinne l-a compătimit, apoi a trecut la obiect: voia să recupereze măcar o parte din bani. Nu era chiar aşa de simplu, s-a împotrivit el, erau nişte termene care trebuiau respectate... „îmi spuseseşi că nu, că puteam să scot cât vreau şi când vreau..." Da, în principiu, dar numai în principiu. Dacă voia să încaseze dobânda în loc să plătească nişte comisioane, trebuia ca banii să rămână blocaţi până în septembrie, de fapt erau oricum blocaţi şi, de altfel, el însuşi era şi el blocat: bolnav, ţintuit la pat, în incapacitate de a se duce la Geneva. Tot ce putea face imediat era să-şi vândă maşina ca s-o scoată din nevoie. Corinne se enerva: ea îi cerea să ia înapoi banii ei de la bancă, nu să-şi vândă maşina şi să-i prezinte gestul ca pe un mare sacrificiu. A reuşit totuşi s-o potolească.

Pe anul respectiv, releveurile cărţii sale de credit Premier prezintă achiziţii regulate de romane fotografice şi casete pornografice în sex-shopuri şi, aproximativ de două ori pe lună, masaje la *Marylin Center* şi la clubul *Only you* din Lyon. Angajatele acestor stabilimente îşi aduc aminte de un client calm, curtenitor, care vorbea puţin. El spune că, ducându-se să i se facă masaje, avea impresia că există, că are un corp.

---

20 **Serviciu de consultare a unor anuare şi bănci de date prin intermediul unui ecran video conectat la reţeaua telefonică (N. *t.).***

În toamnă, Florence a încetat să mai ia pilula. Putem interpreta acest fapt în două feluri, dar, după mărturia ginecologului său, se gândea să facă un al treilea copil.

În calitate de vice-preşedintă a asociaţiei de părinţi din Saint-Vincent, Florence se ocupa de catehism, de organizarea sărbătorii şcolii, de găsirea unor părinţi voluntari ca să-i însoţească pe copii la piscină sau la schi. Luc făcea parte din asociaţia de gestiune. Ca să-l mai distragă de la gândurile-i negre, i-a propus lui Jean-CIaude să li se alăture, iar acesta, împins de soţie, a acceptat. Pentru el, nu era numai o modalitate de-a uita, ci o formă de inserţie în viaţa reală: o dată pe lună, mergea la o întâlnire care nu era fictivă, era împreună cu oameni, vorbea cu ei şi, cu toate că o făcea pe omul ocupat, ar fi cerut bucuros nişte reuniuni suplimentare.

S-a întâmplat că directorul şcolii, bărbat însurat şi tată a patru copii, înfiripă o legătură cu una dintre învăţătoare, căsătorită şi ea. Lucrul s-a aflat şi n-a fost pe placul nimănui. Unii părinţi au început să spună că nu merita osteneala să-şi dea copiii la o şcoală catolică pentru ca acolo să li se dea ca exemplu un cuplu de libertini. Asociaţia de gestiune a hotărât să intervină. Se ţinu o şedinţă la Luc acasă, pe la începutul verii. Ideea era să i se ceară directorului vinovat demisia, iar conducerii diocezane să-l înlocuiască cu o învăţătoare, aceasta fiind mai presus de orice bănuială. Ca să se evite scandalul, totul trebuia să fie aranjat la începutul anului şcolar şi, de altfel, aşa a şi fost. Însă asupra celor ce au fost spuse în cursul acestei şedinţe mărturiile participanţilor sunt divergente. Luc şi ceilalţi dau asigurări că decizia a fost luată în unanimitate, cu alte cuvinte că Jean-Claude fusese de acord cu ei. El spune că nu, nu era de acord, că s-a ridicat tonul, că se despărţiseră certaţi. Insistă pe faptul că o asemenea atitudine nu-i stătea în obicei: ar fi fost cu mult mai simplu şi mai conform firii sale să se ralieze la părerea prietenilor săi.

Cum nu există niciun motiv pentru a crede că ceilalţi ar minţi, îmi închipui că Jean-Claude şi-a manifestat într-adevăr dezacordul, însă într-un mod atât de şovăielnic, încât ceilalţi nu numai că nu şi-au adus aminte mai târziu, dar, pe moment, nici măcar n-au remarcat. Erau atât de obişnuiţi ca el să fie de acord cu toate, încât literalmente nu-l auziseră. Iar el era atât de puţin obişnuit să se facă auzit, încât ceea ce-şi aminteşte nu e volumul real al intervenţiei sale – o gângăveală, umbra murmurată a unei rezerve –, ci pe acela al rumorii indignate care clocotea în el şi căreia în van a încercat să-i dea glas. S-a auzit spunând, cu toată vitejia necesară, ceea ce ar fi vrut să spună şi nu ce au auzit ceilalţi. Se poate şi ca el să nu fi spus absolut nimic, să se fi gândit doar să spună, să fi visat că spune, să fi regretat că n-a spus şi, până la urmă, să-şi fi imaginat că spusese. Întors acasă, i-a povestit totul soţiei, conjuraţia împotriva directorului şi maniera cavalerească în care îi luase apărarea. Florence ţinea la principiile morale, dar nu şi la ipocrizie şi nu-i plăcea când cineva se băga în viaţa privată a oamenilor. A mişcat-o faptul că soţul ei, conciliant din fire, obosit de boală, ocupat cu atâtea treburi mult mai importante, preferase să-şi sacrifice confortul decât să acopere o nedreptate. La începutul anului şcolar, a constatat însă că lovitura de stat se consumase, că directorul fusese coborât la rangul de simplu învăţător şi înlocuit cu o învăţătoare a cărei bigoterie seacă o exasperase dintotdeauna. Cu dinamismul său obişnuit, s-a pus atunci în fruntea unei cruciade în favoarea persecutatului, făcând campanie în rândurile mamelor şi raliind în scurt timp la poziţiile ei o parte a asociaţiei de părinţi. Demersul asociaţiei de gestiune se văzu contestat. APE[21]-ul şi OGEC[22]-ul, care funcţionaseră până atunci în bună înţelegere, au devenit tabere

21 **Asociaţia Părinţilor Elevilor *(N. I.)*.**

22 **Organizaţia de Gestiune a Şcolii (N. *I.)*.**

duşmane, conduse una de Florence Romand şi cealaltă de Luc Ladmiral, chiar dacă erau prieteni de-o viaţă. Tot trimestrul a fost astfel înveninat.

Nemulţumindu-se doar să-şi susţină soţia, Jean Claude mergea şi mai departe. Pe omul acesta liniştit puteai acum să-l auzi, când ieşeau copiii de la şcoală, spunând sus şi tare că el milita pentru respectarea drepturilor omului în Maroc şi că n-o să accepte să le vadă batjocorite la Ferney-Voltaire. Agasaţi să tot fie luaţi drept pudibonzi şi încuiaţi, partizanii OGEC-ului şi ai noii directoare argumentau că problema nu era atât imoralitatea fostului director, cât indolenţa sa în gestiune: nu era la înălţime, nimic mai mult. La care Jean-Claude răspundea că nimeni nu e mereu la înălţime, că nu facem mereu ce vrem şi că mai bine e să înţelegi şi să ajuţi decât să judeci şi să condamni. Împotriva marilor principii, lua apărarea omului gol şi supus greşelii, cel despre care sfântul Pavel spune că ar vrea să facă bine şi nu se poate împiedica să facă rău. Era oare conştient că pleda pentru sine însuşi? Conştient era, în orice caz, că risca mult.

Pentru prima dată, în mica lor comunitate, lumea îi dădea atenţie. Se răspândea zvonul că el era la originea afacerii, unii spunând că trecuse dintr-o tabără în cealaltă, alţii că era foarte bun prieten cu directorul fără principii, impresia generală fiind aceea că jucase un rol nu prea limpede. Luc, deşi supărat, încerca să calmeze spiritele: Jean-Claude avea mari probleme de sănătate, de asta se agita aiurea. Însă ceilalţi conjuraţi din OGEC cereau o confruntare, al cărei principiu însuşi constituia pentru el un pericol de moarte. De optsprezece ani se temea de acest lucru. Un miracol repetat în fiecare clipă îl cruţase, iar acum el avea să se întâmple, nu printr-un hazard împotriva căruia nu putea face nimic, ci din vina lui, fiindcă pentru prima dată în viaţa sa spusese ce gândea. O veste răspândită de un vecin i-a adus angoasa la culme: Serge Bidon, un alt membru al asociaţiei de gestiune, ar fi

zis c-o să-i spargă mutra.

Cea mai impresionantă mărturie de la proces a fost cea a unchiului Claude Romand. A intrat, sangvin, îndesat, strâns într-un costum care sta să pocnească din cauza umerilor puternici, şi, ajuns la bară, în loc să se uite spre Curte la fel ca ceilalţi, s-a întors înspre nepot. Cu pumnii sprijiniţi în şolduri, sigur că nimeni nu va îndrăzni să-i spună ceva, l-a măsurat cu asprime din cap până-n picioare. Nu s-a grăbit, a stat poate vreo treizeci de secunde, ceea ce e foarte mult. El era topit şi toţi cei din sală s-au gândit la acelaşi lucru: nu era doar remuşcare şi ruşine: în ciuda distanţei, a peretelui de sticlă şi a jandarmilor, îi era frică să nu fie bătut.

Ceea ce se citea în el în clipa aceea era frica-i cumplită de violenţa fizică. Făcuse alegerea să trăiască printre oameni la care instinctul de a se bate se atrofiase, dar de fiecare dată când se întorcea în satul lui, trebuie că-l simţea mai aproape de suprafaţă. Adolescent, citea în ochii de-un albastru pal ai unchiului Claude dispreţul batjocoritor al omului care-şi locuieşte fără fasoane corpul şi locul său pe pământ faţă de puţoiul ce era el pe-atunci, mereu afundat în cărţi. Mai târziu, îndărătul admiraţiei pe care-o purta clanul strălucitului său vlăstar, detectase o violenţă care nu cerea decât prilejul de-a exploda. Unchiul Claude făcea glume cu el, îi mai lipea nişte scatoalce afectuoase, îi încredinţa, ca şi ceilalţi, banii săi ca să fie plasaţi, dar era singurul care mai şi întreba uneori de soarta lor: dacă vreunul dintre ei ar avea vreo bănuială într-o bună zi, el ar fi fost acela. Ar fi de-ajuns ca bănuiala aceasta să-l încerce numai şi-o clipă ca să înţeleagă foarte repede şi să-şi înghesuie nepotul fără scăpare. Şi-atunci l-ar bate. Înainte de-a depune plângere, înainte de toate, l-ar rupe-n bătaie cu pumnii lui enormi. I-ar da să-l doară.

Serge Bidon, după cei care-l cunosc, e insul cel mai blând de pe faţa pământului. Ameninţarea, dacă ea chiar a fost pronunţată, era în mod sigur retorică. Cu toate

acestea, era mort de frică. Nu mai îndrăznea să se întoarcă acasă şi nici să meargă pe itinerariile sale obişnuite. Toată fiinţa sa dădea înapoi. Singur în maşină, scâncea şi bodogănea: „Vor să-mi spargă mutra... vor să-mi spargă mutra...”

În ultima duminică din postul Crăciunului, la ieşirea de la slujbă, Luc s-a despărţit o clipă de Cecile şi copii ca să vorbească cu Florence care era venită şi ea cu copiii, dar fără Jean-Claude. Se schimbaseră semne de pace înainte de împărtăşanie, se citise din Evanghelie unde Iisus spune că rugăciunea nu e de niciun folos dacă nu faci pace cu aproapele tău, aşa că venea să facă pace, să pună capăt înainte de Crăciun acestei certe ridicole dintre ei. „O.K., nu eşti de acord cu noi să-l destituim pe maimuţoiul ăla, e dreptul tău, nimeni nu-i obligat să fie de acord mereu în toate cu prietenii, dar n-o să stăm supăraţi o sută de ani din cauza asta”. Florence a zâmbit, s-au strâns în braţe, bucuroşi să se-mpace. Totuşi, nu se putu abţine Luc să adauge, dacă Jean-Claude nu era de acord, ar fi putut s-o spună din capul locului, am fi discutat... Florence s-a încruntat: păi, aşa şi făcuse, nu? Nu, a spus Luc, nu făcuse aşa şi tocmai lucrul acesta i se reproşa. Nu că îi luase apărarea fostului director, încă o dată era dreptul lui cel mai strict, ci faptul că votase ca şi ceilalţi îndepărtarea lui şi că abia după aceea, fără să consulte pe nimeni, se apucase să facă o întreagă campanie împotriva a ceea ce el însuşi aprobase şi să ia OGEC-ul drept o adunătură de caraghioşi. Pe măsură ce vorbea, revenind doar din pură grijă pentru exactitatea istorică asupra unor neajunsuri peste care hotărâse în mod sincer să treacă cu buretele, Luc văzu cum chipul lui Florence se descompune. „Poţi să-mi juri că Jean-Claude a votat pentru demisie?” Bineînţeles că putea să i-o jure, iar ceilalţi, de asemenea, dar n-avea nicio importanţă, securea războiului era îngropată, aveau să petreacă Crăciunul cu toţii împreună. Cu cât repeta el că incidentul era încheiat, cu atât îşi dădea seama că nu

aşa stăteau lucrurile şi pentru Florence, că, dimpotrivă, cuvintele lui pe care le credea anodine săpau în ea o prăpastie. „Mi-a spus tot timpul că votase împotrivă…” Luc nici măcar nu mai îndrăznea să spună că nu era grav. Simţea că, din contra, era grav, că ceva extrem de grav şi care îi scăpa se petrecea chiar în acea clipă. Avea impresia că o vedea pe Florence făcând implozie, acolo, în faţa lui, la uşa bisericii, şi că el nu putea face nimic. Ea îi pipăia cu nervozitate pe copii, o ţinea de mână pe Caroline care nu mai avea răbdare, îi aranja gluga lui Antoine, degetele începuseră să i se mişte ca nişte viespi bete, iar buzele din care sângele se scursese repetau încetişor: „Atunci m-a minţit… m-a minţit…”

La ieşirea de la şcoală, a doua zi, Florence a schimbat câteva cuvinte cu o doamnă al cărei soţ lucra tot la OMS. Doamna avea de gând să-şi ducă fetiţa la pomul de Crăciun al personalului şi voia să ştie dacă Antoine şi Caroline veneau şi ei. La aceste cuvinte, Florence s-a făcut albă la faţă şi a murmurat: „De data asta, trebuie să mă supăr pe soţul meu”.

La proces, unde încercau să interpreteze această mărturie, el a spus că Florence era la curent, de ani de zile, cu existenţa unui pom de Crăciun la OMS. Vorbiseră de mai multe ori despre acest lucru, el refuzând să-i ducă acolo pe copii fiindcă nu-i plăcea să profite de genul acesta de avantaje, iar ea regretând că principiile-i prea stricte îi privau de o ieşire agreabilă. Întrebarea doamnei putuse să stârnească în Florence o anumită iritare, dar nu să producă asupra ei efectul unei revelaţii. De altfel, a subliniat el, dacă ea ar fi avut cea mai mică îndoială, era de-ajuns să ridice telefonul şi să sune la OMS.

„Şi cine ne spune că n-a făcut-o?” a întrebat preşedinta.

Chiar înainte de vacanţa de Crăciun, preşedintele OGEC-ului a vrut să-i vorbească, tot despre afacerea legată de director. Nefiind destul de apropiat ca să ştie că nu

primea telefoane la birou şi, lucrând el însuşi la Ce! ne va pentru o organizaţie internaţională, i-a cerut secretarei sale să-l caute în repertoarul telefonic al OMS-ului. Apoi în banca de date a casei de pensii a organismelor internaţionale. Intrigat că nu-l găsea nicăieri, şi-a zis că trebuie să existe o explicaţie şi, cum nu era ceva foarte important, nu s-a mai gândit la asta până într-o zi când, la sfârşitul vacanţelor, s-a întâlnit cu Florence pe strada principală din Ferney şi i-a povestit. Tonul său nu era însă cel al unui om care are bănuieli, ci acela al omului căruia i-ar plăcea să afle dezlegarea unei ciudăţenii, iar Florence a reacţionat în acelaşi registru benign. Era ciudat, da, neapărat trebuia să existe vreun motiv, o să-i spună lui Jean-Claude. Nu s-au mai revăzut, o săptămână să mai târziu ea era moartă şi nimeni nu va şti vreodaj tă dacă ea-i vorbise lui Jean-Claude despre toate acestea.

El spune că nu.

Fără să ştie de unde va veni prima lovitură, Jean Claude ştia că momentul în care prada va fi sfâşiată de 1 fiare se apropia. Diversele sale conturi în bancă aveau să rămână curând fără acoperire şi nu avea nicio speranţă f să le mai poată aduce pe linia de plutire. Umblau vorbe 1

despre el, se legau de el. Un ins umbla prin Ferney ameninţând c-o să-i pocească mutra. Mâini răsfoiau anuarejle. Florence se uita altfel la el. Îi era frică. A sunat-o pe j

Corinne. Ea tocmai o terminase cu dentistul care nu se lăsa dus de nas, era deprimată. Cu câteva luni mai înainte, faptul i-ar fi dat speranţe noi. Acum, nu schimba mare lucru, dar se comporta ca un rege pe tabla de şah care, ameninţat de peste tot, nu mai are decât o căsuţă unde să se ducă: din punct de vedere obiectiv, partida e pierdută, ar trebui să abandonezi, dar te duci în căsuţa respectivă, fie şi numai ca să vezi felul în care adversarul o s-o atace. În aceeaşi zi, a luat avionul spre Paris şi a dus-o pe Corinne la cină la restaurantul Michel Rostang, unde i-a

făcut cadou o cutiuţă pentru fotografii din lemn de nod de ulm şi o mapă pentru scrisori din piele, cumpărate de la Lancel cu 2 120 franci. A jucat rolul doctorului Romand gândindu-se că era pentru ultima oară şi că în curând avea să fie mort, că nimic nu mai avea nicio importanţă. La sfârşitul cinei, Corinne i-a spus că de data aceasta era lucru hotărât, voia să-şi ia banii înapoi. În loc să caute vreo scăpare, el şi-a scos agenda ca să fixeze o viitoare întâlnire la care să i-i aducă. Dând paginile, i-a venit o idee: era prevăzut să cineze, la începutul anului, cu prietenul său Bernard Kouchner; i-ar face plăcere lui Corinne să li se alăture? Bineînţeles că i-ar face plăcere, într-o sâmbătă de preferinţă, pe 9 sau pe 16 ianuarie, Kouchner îl lăsase să aleagă. Atunci pe 9, a hotărât Corinne, era mai aproape. El ar fi preferat pe 16, era mai departe, dar n-a zis nimic. Zarurile fuseseră aruncate. Înainte de 9 ianuarie va fi mort. Pe drumul de întoarcere, a continuat să-şi studieze agenda, ca un om de afaceri ocupat. Crăciunul nu era o dată bună, ar fi prea crud pentru copii. Caroline trebuia să joace rolul Mariei, iar Antoine pe cel al unui păstor, la ieslea lui Iisus amenajată în biserică[23]. Imediat după Anul Nou, atunci?

S-a dus la Clairvaux să-i ia pe părinţii lui ca să petreacă împreună Crăciunul. În portbagaj, sub brad, se întorcea cu o cutie de hârtii adunate de prin fosta sa cameră:

scrisori vechi, carneţele, un caiet învelit în catifea în care, dă el asigurări, Florence scrisese pentru el poeme de dragoste, pe vremea logodnei lor. Le-a ars în fundul grădinii, odată cu alte cutii care se aflau în pod şi conţineau carnetele sale personale. Spune că de-a lungul anilor umpluse, fără să se chinuiască prea tare să le ascundă, zeci de carnete cu texte mai mult sau mai puţin autobiografice, dar care aveau aparenţa ficţiunii ca s-o

---

23 ***La creche vivante:* în tradiţia catolică, spectacol reprezentând scena naşterii Domnului *(N. t.).***

încurce pe Florence dacă din întâmplare ar fi dat peste ele şi, în acelaşi timp, surprindeau realitatea destul de aproape ca să valoreze cât o mărturisire. Însă Florence fie n-a dat niciodată de ele, fie n-a avut curiozitatea să le deschidă, fie nu i-a spus nimic – sau încă, ultimă ipoteză, aceste carnete nu existau.

El mai spune şi că voia să lase un mesaj pentru ca Florence să-l găsească după moartea lui şi că toate zilele acestea dintre Crăciun şi Anul Nou n-a încetat să facă fel de fel de ciorne. O scrisoare, dar şi o casetă pe care-o înregistra, singur în maşină, pe un mic casetofon: „Îmi cer iertare, nu sunt demn să trăiesc, te-am minţit, dar, iubito, dragostea mea pentru tine şi pentru copiii noştri nu era o minciună...” N-a putut. „De fiecare dată când începeam, mă puneam în locul ei citind sau ascultând asta şi...”

Se sufocă, lasă capul în jos.

0 – a simţit greoi, obosit, în ultima săptămână.

Aţipea pe canapea, în maşină, indiferent de W oră. Urechile îi vâjâiau de parcă ar fi fost pe fundul mării. Îl durea creierul, ar fi vrut să-l poată scoate afară din craniu şi să-l dea la spălat. Întorcându-se de la Strasburg, unde sărbătoriseră seara de Saint-Sylvestre[24] la nişte prieteni doctori, Florence a pus nişte rufe la spălat, iar el a rămas în baie, unde se afla maşina, privind prin hublou la rufele care se-nvârteau molatic în apa fierbinte. Erau cămăşile şi lenjeria sa intimă, impregnate de sudoarea-i puturoasă, erau hainele lui Florence şi ale copiilor, tricouri, pijamale ornate cu animăluţe din desenele animate, şosetuţele lui Antoine şi ale lui Caroline pe care era greu să le deosebeşti când trebuia să le pui la locul lor. Hainele lor amestecate, respiraţiile lor laolaltă, tihnite, sub acoperişul bine izolat care-i adăpostea de noaptea de iarnă... Ar fi trebuit să fie plăcută întoarcerea împreună, de revelion, o familie unită într-un Renault Espace care torcea pe

24 **Sfântul sărbătorit în calendarul catolic pe 31 decembrie *(N. t).***

şoseaua înzăpezită; să ajungă târziu, să-i ducă pe copii, adormiţi, în camera lor, să-i ajute să se dezbrace şi hop! în pat!; să caute prin bagaje iepurele de pluş cu care-i plăcea lui Antoine să doar mă şi să fie uşuraţi că nu-l uitaseră, cum se temeau, la Strasburg; s-o audă pe Florence glumind în timp ce se demachia: ai scăpat ca prin urechile acului, erai bun de bătut drumul înapoi; să fie ultimul neculcat încă, în sala de baie care separa camera unde dormeau copiii de camera în care Florence îl aştepta sub plapumă. Cu capul întors într-o parte ca să n-o deranjeze lumina, ea l-ar ţine de mână în timp ce el ar citi. Ar fi trebuit să fie plăcută şi caldă toată viaţa aceasta de familie. Credeau că era plăcută şi caldă. El însă ştia că pe dinăuntru era putredă, că nicio clipă, niciun gest, nici măcar somnul lor n-aveau scăpare în faţa acestei putreziciuni. Putreziciune care crescuse în el, devorase puţin câte puţin totul pe dinăuntru fără ca din afară să se vadă ceva, iar acum nu mai rămânea nimic altceva decât ea însăşi, urmând să spargă învelişul şi să se arate la lumina zilei. Aveau să rămână goi, fără apărare, în frig şi în oroare, iar aceasta J avea să fie singura realitate. Era deja, chiar dacă ei n-o ştiau, singura realitate. Întredeschise uşa, se apropie în vârful picioarelor de copii. Dormeau. Se uita la ei cum dorm. Nu putea să le facă aşa ceva. Nu se putea ca ei să ştie că el, tatăl lor, era cel care le făcea aşa ceva.

Şi-au petrecut duminica la „Grand Tetras”, cabana de la pasul Faucille, unde îşi aveau tabieturile. Ştiind foar1 te bine să schieze, Florence i-a antrenat pe copii. Sub supravegherea ei, puteau să meargă practic peste tot. El a rămas să citească în sala restaurantului unde i s-au alăturat şi ei pentru masa de prânz. Antoine a povestit mândru că fusese pe o pistă cu dificultate sporită şi că, la un moment dat, la un viraj complicat, era să cadă, dar nu căzuse. Copiii aveau dreptul să comande porţii enorme 1 de cartofi prăjiţi cu ketchup, acesta fiind şi unul dintre I

motivele pentru care se dădeau în vânt să vină aici, la

„Grand Tetras". În maşină, înainte de-a ajunge, repetau ca pe-o litanie: „Şi-o să putem lua cartofi prăjiţi? o să putem lua cartofi prăjiţi?", Florence le spunea că da, ei şi mai şi: „Şi-o să putem să mai cerem? o să putem lua câte două porţii fiecare? câte trei porţii fiecare?"

Luni dimineaţă, mama lui a dat telefon, foarte îngrijorată. Tocmai primise de la bancă un releveu indicând 40.000 franci fără acoperire. Era pentru prima dată când se întâmpla aşa ceva, nu îndrăznise să-i spună nimic soţului ei ca să nu se agite prea tare. El i-a spus că o să rezolve el totul, c-o să facă un virament, iar ea a închis telefonul liniştită, ca întotdeauna după ce vorbea cu fiul său. (Scrisoarea care o înştiinţa de blocarea contului a ajuns o săptămână mai târziu.)

A luat din bibliotecă exemplarul său din cartea lui Bernard Kouchner, *Le Malheur des autres*[25]*,* cu o dedicaţie luată la o şedinţă de semnături într-o librărie din Geneva („Pentru Jean-Claude, colegul meu de suflet şi de OMS. Bernard), apoi a mers cu maşina la aeroportul din Cointrin, a cumpărat un flacon de parfum şi a luat avionul de ora 12 şi 15 minute spre Paris. În cabină, unde l-a recunoscut printre pasageri pe ministrul Jacques Barrot, i-a scris o scurtă scrisoare lui Corinne („... Am nişte hotărâri de luat săptămâna aceasta. Sunt fericit să petrec seara de sâmbătă cu tine. Va fi poate un adio sau un nou răgaz: tu vei hotărî") şi a căutat în cartea lui Kouchner un pasaj care îl răscolise, despre sinuciderea unui prieten din tinereţe. Prietenul era anestezist. În vreme ce absorbea, într-o ordine stabilită cu multă grijă, produsele care compuneau un cocktail letal imparabil, îi telefonase femeii iubite ca să o ţină la curent, minut cu minut, de înaintarea agoniei sale. Ea nu avea decât o singură linie* şi ştia că dacă ar închide ca să ceară ajutor el şi-ar injecta imediat doza fatală. A trebuit să-i urmărească moar – tea în direct. *M*

25 **Nefericirea celorlalţi (*N. t).***

Cu speranţa că astfel Corinne va citi şi va înţelege, ac strecurat scrisoarea la pagina respectivă şi i-a lăsat cartea şi parfumul la cabinetul ei. Nu-şi aminteşte altceva dirti trecerea lui prin Paris şi, ţinând cont de traseele în taxi/ nici n-a avut vreme să facă altceva, dat fiind că a luat din nou avionul la ora 16 şi 30 de minute ca să ajungă înainte de închidere la o întâlnire la atelierul auto al cărui client era, la Ferney. De când vându-se BMW-ul, închiriase un R 21, după aceea Renaultul Espace despre care socotea, acestea sunt cuvintele lui, că „se lămurise *le* şi cum”. Voia să-şi ia din nou o berlină. După ce-a ezitat, s-a hotărât să aleagă un BMW verde metalizat, dotat cu numeroase echipamente opţionale, la volanul căruia s-a întors acasă. 1

Marţi nu s-a dus la lucru. El şi Florence au făcut cumpărături la Ferney. Ea insista ca el să-şi cumpere un costum nou, el s-a lăsat tentat de un impermeabil sport la 3200 franci. Vânzătoarei i s-a părut că aveau aerul unui cuplu care are timp, bani şi care se înţelege bine. S-au dus la şcoală ca să-i ia pe copii şi pe Sophie Ladmiral care trebuia să vină să doarmă la ei. Florence i-a luat pe toţi trei pentru o gustare, lăsându-l pe Jean-Claude la farmacia Cottin. Acesta îşi petrecuse dimineaţa studiind *Suicide – mode d'emplot*[26] şi dicţionarul Vidal de medicamente, excluzându-le pe cele care provoacă moartea instantanee – sărurile de cianură, curarizantele –, în avantajul barbituricelor cu absorbţie serică rapidă care, completate cu un antivomitiv, erau recomandate pentru o adormire confortabilă. Avea nevoie de ele, i-a explicat el lui Cottin, pentru cercetările sale asupra culturilor celulare. Cottin ar fi putut să se mire că un cercetător cumpără din farmacie produsele care, în mod normal, trebuie să-i fie puse la dispoziţie de laborator, dar nu s-a mirat. Ca oameni de meserie, au examinat împreună microfişele şi au ales două barbiturice, cărora – pentru mai multă siguranţă – Cottin a

26 ***Sinuciderea — mod de folosinţă:*** **carte care, după descoperirea scrisorilor unor sinucigaşi ce afirmau că se inspiraseră din ea, a făcut**

propus să le adauge o soluţie pe care s-o prepare el însuşi, pe bază de fenobarbital. Dacă totul e gata vineri, e bine? E bine.

Seara, cu fina pe genunchi, le-a citit celor trei copii o poveste. Cum miercuri dimineaţa n-aveau şcoală, iar în ajun se zbenguiseră din plin, s-au trezit târziu şi au rămas în pijamale jucându-se până la prânz. El a plecat la Lyon. La 14 şi 8 minute a scos 1.000 de franci de la bancomatul BNP din piaţa Bellecour şi încă 1.000 de franci la 14 şi 15 minute. Între timp, spune că dăduse o hârtie de 500 unui vagabond. Apoi, într-un magazin de arine, a cumpărat un dispozitiv electric conceput pentru neutralizarea agresorilor, două spray-uri lacrimogene, o cutie de cartuşe şi un amortizor pentru o carabină de calibrul 22 *long rifle*28.

— Aşadar, a subliniat preşedinta, nu vă gândeaţi doar să vă sinucideţi. Trăiaţi cu soţia şi copiii dumneavoastră gândindu-vă că-i veţi ucide.

obiectul unui proces în Franţa şi a fost interzisă; un text de lege stipulând interdicţia oricărei forme de propagandă în favoarea sinuciderii a fost promulgat cu acelaşi prilej *(N. T.).*

28 22 *Long rifle:* carabină de vânătoare de origine engleză, cu ţeava lungă, ghintuită (N. *T).*

— Gândul acesta mi-a trecut prin minte… dar era imediat mascat de alte false planuri, alte false idei. Era ca şi cum nici nu exista… Făceam ca şi cum… îmi spuneam că făceam altceva, că altul era motivul şi, în acelaşi timp… în acelaşi timp, cumpăram gloanţele care aveau să străpungă inima copiilor mei…

Plânge cu sughiţuri.

A cerut să i se facă două pachete-cadou, îmbrobodindu-se singur că dispozitivul de autoapărare era pentru Corinne căreia îi era frică atunci când se întorcea seara acasă, cartuşele şi amortizorul pentru tatăl său care, aproape orb, nu mai putea de ani de zile să se folosească

de carabină.

În timp ce el făcea aceste cumpărături, Florence poftise la un ceai două prietene, care aveau şi ele copii la şcoală. Nu le-a făcut nicio confidenţă, atâta doar, odată, nici nu-şi mai aduc aminte cu ce ocazie, le arătase pe placa de la şemineu fotografia înrămată a unui băieţel de şase sau şapte ani şi spusese: „Uitaţi-vă cât e de drăguţ. Nu poate fi nimic rău în spatele acestei priviri”. Cam descumpănite, cele două femei s-au apropiat de fotografie şi au recunoscut că, într-adevăr, Jean-Claude copil era foarte drăguţ. Florence a trecut la altceva.

Jean-Claude pleca întotdeauna devreme joia, ziua cursului său la Dijon, ca să aibă timp să treacă pe la Clairvaux să-şi vadă părinţii. Doctorul acestora, cu care s-a întâlnit în faţa casei, l-a ajutat să descarce din maşină naveta de apă minerală cumpărată pentru ei. Aici, în fosta sa cameră, a mai răsfoit nişte cursuri vechi de toxicologie şi i-a repetat mamei sale cuvintele de asigurare asupra situaţiei lor bancare. Procurorul s-a întrebat dacă scopul real al vizitei sale nu era acela de a lua carabina tatălui, pentru care cumpărase cu o zi înainte muniţii şi un amortizor, dar el spune că nu: carabina o adusese la Prevessin în vara precedentă ca să tragă la ţintă în grădină (nicio mărturie nu atestă acest mod de petrecere a timpului liber). Pe drumul de întoarcere, i-a dat telefon lui Corinne şi i-a reamintit în mod insistent cina Kouchner de sâmbătă. Apoi a trecut pe la soţii Ladmiral să le ducă perechea de papuci de casă pe care Sophie îi uitase. Spune că spera să-l vadă pe Luc şi să-i mărturisească adevărul, că socotea vizita aceasta drept ultima sa şansă şi că din nefericire a dat peste Cecile, cu o grămadă de treburi pe cap: una dintre prietenele lor născuse, ea trebuia să se ocupe de copii. Ştia că la ora cinci după-amiază Luc n-avea nicio şansă să fie acasă, că era la cabinet, acolo însă nu s-a dus. Seara, ca în fiecare seară, i-a sunat pe părinţi să le spună noapte bună.

Vineri, i-a dus pe copii la şcoală, a cumpărat ziare şi cornuri pentru micul dejun, a aşteptat împreună cu un vecin – căruia i-a părut zâmbitor – să se deschidă la farmacie. Şi-a luat flacoanele cu barbiturice şi un pachet de gume de mestecat socotite a fi bune pentru dinţi, apoi s-a întâlnit cu Florence la florarul din Ferney. I-au trimis doamnei care născuse de curând o azalee însoţită de un bilet pe care l-au semnat amândoi. În timp ce ea se grăbea spre cursul de pictură pe porţelan, el s-a dus la supermarketul Continent de unde a cumpărat două canistre pentru benzină, precum şi un obiect care, potrivit bonului de casă, costa 40 de franci. (Acuzarea a stabilit că la preţul acesta putea fi cumpărat un sucitor. El parcă şi-ar aminti de o bară metalică menită să înlocuiască o treaptă care se rupsese *la* o scară, dar n-au fost găsite nici bara, nici scara stricată.) A umplut canistrele la benzinăria din complexul Continent. Întorcându-se pentru prânz, a găsit o invitată, o tânără femeie blondă şi dezinvoltă, care era învăţătoarea lui Caroline. Discuţia era despre o scurtă piesă de teatru pe care voia s-o facă cu elevii şi despre mijloacele prin care s-ar putea procura o mare cantitate de bandaje pentru deghizările în mumii. Oricând serviabil, Jean-Claude a spus că de bandaje putea face el rost, cât de multe, de la spital la Geneva şi a promis că o să se ocupe de ele. Copiii fiind invitaţi a doua zi la masa de aniversare la prietena lor Nina, fiica unui diplomat african, trebuia cumpărat un cadou. Toată familia, la ieşirea de la şcoală, a mers să aleagă o cutie de Lego într-un centru comercial din Elveţia. Au luat cina la bufetul cu autoservire, s-au întors acasă devreme. Antoine şi Caroline, în pijama, au făcut nişte desene pe care să le pună împreună cu cadoul. După culcarea lor, Florence a vorbit mult timp la telefon cu mama ei, foarte supărată că nu fusese invitată la nunta unei verişoare. Se plângea amarnic că era văduvă, că îmbătrânea, că era neglijată de copii. Tristeţea ei a cuprins-o şi pe Florence care, după ce-a închis, a început

să plângă. El a venit lângă ea pe canapea. E ultima imagine, pentru el. I s-a aşezat alături, a luat-o în braţe, a încercat s-o consoleze.

„Nu-mi amintesc, spune, de ultimele ei cuvinte”.

La autopsie, au găsit 0, 20 g de alcool în sângele lui Florence, ceea ce implică, dacă a avut o noapte completă de somn, că ar fi adormit în stare de cvasi-ebrietate. Or, ea nu bea niciodată – cel mult un pahar de vin la masă, la marile ocazii. Ne putem imagina o ceartă începând cu cuvintele: „Ştiu că mă minţi”. El evită, ea insistă: de ce i-a spus că votase contra destituirii directorului? de ce nu figurează în anuarul OMS-ului? Discuţia devine furtunoasă, ea bea un pahar ca să se calmeze, apoi încă unul şi pe al treilea. Cu ajutorul alcoolului, cu care nu e obişnuită, sfârşeşte prin a adormi. El rămâne treaz, îşi petrece noaptea întrebându-se cum să iasă cu bine din toată situaţia şi, dimineaţa, îi crapă capul.

Când i se înfăţişează acest scenariu, răspunde: „Dacă ar fi fost vreo scenă conjugală, de ce s-o ascund? Nu m-aş simţi mai puţin vinovat, dar ar fi o explicaţie... ar fi mai acceptabil poate... Nu pot spune cu certitudine că ea n-a avut loc, dar nu-mi amintesc de aşa ceva. Îmi amintesc celelalte scene ale omorului, care sunt deopotrivă de oribile, dar nu pe-aceasta. Sunt incapabil să spun ce s-a petrecut între momentul când o consolam pe Florence pe canapea şi cel în care m-am trezit ţinânchn mână suci torul pătat de sânge”.

Acuzarea ar vrea ca el să-l fi cumpărat cu o zi înainte de la supermarket, el spune că stătea de mai mult timp în cameră, copiii îl folosiseră ca să întindă nişte plastilină. După ce-l folosise şi el, l-a spălat în baie, cu destul de multă grijă ca nicio urmă de sânge să nu fie vizibilă cu ochiul liber, apoi l-a pus la locul lui.

A sunat telefonul. A răspuns din baie. Era o prietenă, psiholog la Prevessin, care voia să ştie dacă Florence o să anime împreună cu ea slujba de la catehism din seara

respectivă. I-a răspuns că nu, probabil că nu, fiindcă plănuiseră să rămână peste noapte la părinţii săi, în Jura. S-a scuzat că vorbeşte încet: copiii dormeau şi Florence la fel. S-a oferit s-o cheme dacă era urgent, dar doamna psiholog a spus că nu era nevoie: o să anime slujba ea singură.

Soneria îi trezise pe copii, care au dat năvală în baie. Întotdeauna se trezeau mai uşor în zilele când n-aveau şcoală. Şi lor, le-a spus că mămica mai dormea încă şi au coborât toţi trei în salon. Le-a pus caseta cu *Cei trei purceluşi,* le-a pregătit castroanele cu *choco pops29* şi lapte. S-au instalat pe canapea ca să se uite la desenul animat în timp ce-şi mâncau cerealele, el stătea la mijloc.

„Ştiam, după ce-am omorât-o pe Florence, că aveam să-i omor şi pe Antoine şi Caroline, iar că momentul acesta, în faţa televizorului, era ultimul pe care-l petreceam împreună. I-am mângâiat. Le-am spus probabil cuvinte afectuoase, ca «Vă iubesc». Era ceva care mi se întâmpla adesea, iar ei îmi răspundeau de cele mai multe ori prin desene. Chiar şi Antoine, care nu ştia încă bine să scrie, ştia să scrie: *Te iubesc”. m*

Tăcere foarte lungă. Preşedinta, cu voce alterată, a propus o întrerupere de cinci minute, dar el a scuturat din cap şi-l auziră înghiţind înainte de a continua:

„Am stat aşa vreo jumătate de oră... Caroline a văzut că mi-era frig, a vrut să urce să-mi aducă halatul... Am spus că ei mi se păreau mie calzi, că poate aveau febră şi că o să le iau temperatura. Caroline a urcat cu mine, i-am spus să se bage în pat... M-am dus să iau carabina...”

Scena cu câinele începea iar. A început să tremure, tot corpul i s-a muiat. S-a aruncat pe jos. Nu-l mai vedeam, jandarmii se aplecaseră deasupra lui. Cu un glas ascuţit, de băieţel, a gemut: „Tăticule! tăticule!” O femeie, ieşind din public, a alergat spre boxă şi a început să bată în peretele de sticlă rugându-se „Jean-Claude! Jean-Claude!”, ca o mamă. Nimeni n-a avut inima s-o îndepărteze.

29 Fulgi de cereale suflaţi cu ciocolată (*N. T.*).

— ...Caroline, când s-a născut, a fost cea mai frumoasă zi din viaţa mea... Era frumoasă... (geamăt) ... în braţe... prima ei baie... (spasm). Eu am omorât-o... Eu am omorât-o...

O andarmii îl ţin de braţe, cu o blândeţe îngrozită.)

— Nu vă gândiţi că Antoine putea să fi auzit focurile de armă? Puseserăţi amortizorul? L-aţi chemat sub acelaşi pretext? Să-i luaţi temperatura? Nu i s-a părut ciudat?

— N-am nicio imagine din momentul acela precis. Încă erau ei, dar nu putea fi Caroline... nu putea fi Antoine...

— Antoine nu s-a apropiat de patul lui Caroline? O acoperiserăţi cu plapuma, ca el să nu bănuiască nimic...

(Hohoteşte de plâns.)

— Aţi spus în timpul instrucţiei că aţi vrut să-i daţi lui Antoine să bea fenobarbital diluat într-un pahar cu apă şi că el a refuzat spunând că nu era bun...

— Era mai degrabă o deducţie... N-am nicio imagine cu Antoine spunând că nu era bun.

— Nicio altă explicaţie?

— Aş fi vrut poate ca el să fi fost deja adormit.

Procurorul interveni:

— Aţi ieşit apoi să cumpăraţi *L'Équipe* şi *Le Dauphine libere,* iar vânzătoarei de ziare i-aţi părut într-o stare absolut normală. Era ca să vă comportaţi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ca şi cum viaţa continua?

— Nu se poate să fi cumpărat *L'Équipe.* Nu-l citesc niciodată.

— Nişte vecini v-au văzut traversând strada ca să verificaţi cutia poştală.

— Am făcut-o ca să neg realitatea, ca să fac ca şi cum?

— De ce să fi ambalat şi pus la loc cu grijă carabina înainte de a pleca spre Clairvaux?

— În realitate, pentru a-i omorî, bineînţeles, dar

trebuie că-mi spuneam că voiam s-o înapoiez tatălui meu.

4

Obişnuit ca labradorul părinţilor să-i să-i murdărească hainele mă bucuria cu care-l întâmpina, şi-a luat un sacou vechi şi nişte blugi, agăţând însă în portmantoul din maşină un costum ca măsură de prevedere pentru doamna de la Paris. A pus în geantă o cămaşă de schimb şi trusa de toaletă.

Nu-şi aminteşte de drumul făcut.

Îşi aminteşte că a parcat în faţa statuii Fecioarei, pe care tatăl său venea s-o îngrijească aducându-i săptămânal flori. Îl revede deschizându-i porţile. După aceea, nicio imagine până la moartea sa.

Se ştie că au luat prânzul toţi trei împreună. Masa era încă întinsă când unchiul Claude a intrat în casă, a treia zi după. Iar autopsia a arătat că Aimé şi Anne-Marie aveau stomacul plin. El a mâncat oare? Maică-sa a insistat s-o facă? Despre ce-au vorbit?

Îi chemase pe copii la etaj, pe rând, acelaşi lucru l-a făcut şi cu părinţii. Cu tatăl său mai întâi, pe care l-a convins să vină până în fosta lui cameră sub pretextul de a examina amândoi o ghenă de aerisire care răspândea nişte mirosuri neplăcute. Doar dacă n-o fi făcut-o încă de la sosire, a urcat probabil scările cu carabina în mână. Rastelul nu era însă la etaj, a zis poate că avea să tragă la ţintă, de la fereastră în grădină, dar cel mai probabil n-a spus nimic. De ce Aimé Romand s-ar fi îngrijorat să-şi vadă fiul purtând carabina pe care se duseseră s-o cumpere împreună în ziua când împlinise şaisprezece ani? Bătrânul, neputând să se aplece din pricina unor probleme lombare, a fost probabil nevoit să se pună în genunchi ca să arate ghena defectă, la nivelul plintei. Atunci a primit cele două gloanţe în spate. A căzut cu faţa în jos. Fiul său l-a acoperit cu o cuvertură de catifea reiată vişinie care era neschimbată de când era mic.

Apoi, s-a dus după maică-sa. Nu auzise focurile de

armă, trăsese cu amortizorul. A chemat-o în salon, încăpere care era nefolosită. Ea singură a primit gloanţele din faţă. Încercase probabil, arătându-i ceva, s-o facă să se întoarcă cu spatele. S-o fi întors oare mai repede decât se aşteptase el, văzându-şi astfel fiul îndreptând carabina asupra ei? A spus oare: „Jean-Claude, ce mi se-ntâmplă?” sau „ce-i cu tine?”, aşa cum îşi amintise el la unul dintre interogatorii pentru ca apoi să spună că nu-şi mai amintea şi că ştia lucrul acesta doar din dosarul de instrucţie? Cu aceeaşi incertitudine, încercând ca şi noi să reconstituie faptele, el spune că, în cădere, ea îşi pierduse proteza dentară şi că el i-o pusese la loc, înainte de-a o acoperi cu o cuvertură verde.

Câinele, care urcase odată cu maică-sa, alerga de la un corp la altul fără să-nţeleagă, schelălăind uşor. „M-am gândit că doar Caroline trebuia să-l aibă cu ea, spune el. Ţinea enorm la el”. Şi el ţinea enorm la el, într-atâta că avea în permanenţă o poză în portofel. După ce l-a împuşcat, l-a acoperit cu o plapumă albastră.

A coborât la parter cu carabina, pe care a curăţat-o cu apă rece, fiindcă sângele se ia mai uşor cu apă rece, apoi a pus-o la locul ei în rastel. A schimbat blugii şi sacoul vechi cu costumul, dar nu s-a schimbat şi de cămaşă: transpira, mai bine era s-o facă atunci când ajungea la Paris. I-a dat telefon lui Corinne şi s-au înţeles să se întâlnească la biserica din Auteuil, unde ea îşi conducea fetele care mergeau la slujba cercetaşelor[27]. A încuiat casa cu grijă şi a pornit la drum pe la două după-amiaza…

„Ieşind din Clairvaux, am avut acelaşi gest ca de obicei: m-am întors să mă mai uit la porţi şi la casă. Făceam aşa mereu, fiindcă părinţii mei erau în vârstă şi bolnavi şi îmi spuneam că poate era ultima dată când îi vedeam”.

Cum îi spusese lui Corinne c-o să facă tot posibilul ca

---

27 **Membre ale organizaţiilor catolice pentru tineret: scutism (N. f.).**

să asiste la slujbă cu ea şi cu fiicele ei, tot drumul s-a uitat la ceas şi la numărul de kilometri care-i mai rămâneau până la Paris. Înainte de-a ajunge pe autostradă, pe judeţeană Lons-le-Saunier, unde sunt destule hopuri, îşi aminteşte că a condus cam imprudent, lucru pe care nu-l făcea niciodată. Era sâmbătă seara: s-a enervat la intrarea pe autostradă, unde coada pentru taxă înainta greu, apoi şi pe bulevardul periferic. De unde credea c-o să facă un sfert de oră între poarta Orléans şi poarta Auteuil, i-a luat trei sferturi. Slujba nu se ţinea în naosul bisericii, ci într-o capelă subterană a cărei intrare a găsit-o cu greu. Ajuns în întârziere, a rămas în spate şi nu s-a dus să se împărtăşească: de faptul acesta e sigur, căci dacă ar fi făcut-o, după aceea s-ar fi dus să se aşeze lângă Corinne. Aşa însă, ieşit primul, le-a aşteptat afară. Le-a îmbrăţişat pe cele două fetiţe pe care nu le văzuse de mai bine de-un an şi au urcat toţi patru la Corinne acasă. El a pălăvrăgit cu fata care avea grijă de copii. Lea şi Chloe i-au arătat cadourile pe care le primiseră de Crăciun în timp ce mama lor se machia şi se schimba. Când a terminat, purta un taior roz şi inelul pe care el i-l făcuse cadou ca să fie iertat când cu prima-i declaraţie. Pe bulevardul periferic, pe care-o luaseră în sens invers, ea i-a cerut banii. El s-a scuzat că nu avusese timp să treacă pe la Geneva, dar că se duce luni dimineaţă sigur-sigur, după care o să ia avionul de ora 12 şi 15 minute, şi că ea o să-i aibă la începutul după-amiezii. Corinne era puţin iritată, dar perspectiva dineului plin de strălucire care îi aştepta o făcu să uite. Au ieşit de pe autostradă la Fontainebleau şi, începând de-aici, ea l-a ghidat cu ajutorul unei hărţi pe care el însemnase, cu o cruce pusă la întâmplare, amplasamentul casei lui Kouchner. Căutau un „drumeag pe stânga”. Harta nu era foarte detaliată, ceea ce justifica la început faptul că nu reuşeau să se orienteze. După un ceas de mers în cerc prin pădure, s-a oprit să caute în portbagaj hârtia pe care notase numărul de telefon al lui Kouchner,

dar n-a găsit-o. Corinne începând să se îngrijoreze pentru întârziere, a liniştit-o: mai erau şi alţi invitaţi, tot cercetători, care trebuiau să vină de la Geneva şi care n-ajungeau mai devreme de zece şi jumătate seara. Ca s-o ţină ocupată, s-a apucat să-i vorbească despre apropiata sa mutare la Paris, despre INSERM a cărei direcţie o acceptase până la urmă, despre apartamentul său de serviciu din Saint-Germain-des-Prés[28]. l-a descris felul în care erau dispuse camerele, precizând că avea impţnţia să se instaleze singur în el. Ieri seară, el şi Florence discutaseră îndelung despre despre ce-or să facă în viitor şi, de comun acord, hotărâseră că ar fi mai bine aşa. Cel mai greu, ofta el, o să fie să nu-i mai vadă pe copii în fiecare zi. Acum erau la Annecy, la bunica lor, fuseseră după-amiază la o aniversare… Corinne nu mai avea răbdare. El spune că nu se mai gândea atunci decât să câştige timp şi să găsească un motiv plauzibil ca să anuleze dineul. S-a oprit din nou, într-un spaţiu amenajat pentru picnicuri, hotărât să întoarcă tot portbagajul pe dos până o să găsească hârtia cu numărul lui Kouchner. A răscolit câteva minute prin cutiile conţinând cărţi şi reviste vechi, dar şi o casetă pe care filmase cu camera sa video momente din călătoria lor la Leningrad, în urmă cu doi ani. O aruncătură de ochi spre Corinne, din ce în ce mai crispată pe scaunul din faţă, a fost de-ajuns să-l convingă că nu era momentul să evoce aceste amintiri tandre. A venit înapoi, mofluz, spunând că nu găsise hârtia. Găsise, în schimb, un colier pe care îşi promisese să i-l facă cadou. Corinne a ridicat din umeri: n-avea niciun sens. El însă a insistat şi până la urmă a convins-o să-l poarte, măcar în seara aceasta. Ea a coborât din maşină ca el să i-l poată pune aşa cum îi pusese toate bijuteriile pe care i le făcea cadou: spunându-i să ţină ochii închişi.

Mai întâi a simţit, pe faţă şi pe gât, arsura spumoasă

---

28 **Cartier central din Paris (N. f.).**

a spray-ului lacrimogen. A întredeschis ochii, i-a închis imediat la loc fiindcă ardea şi mai tare şi, în timp ce el continua s-o stropească, a început să se zbată, să se lupte cu el din toate puterile, aşa încât el a avut impresia că ea era cea care-l agresa. S-au rostogolit pe jos de-a lungul maşinii. Pe burta lui Corinne, o bară cilindrică şi dură trimitea descărcări electrice: era dispozitivul de apărare pe care prevăzuse să i-l dăruiască. Încredinţată că moare, a strigat: „Nu vreau! Nu mă omorî! Gândeşte-te la Lea şi Chloe!” şi a deschis ochii.

Ochi care, întâlnindu-i pe ai lui, i-au salvat viaţa. Dintr-odată, totul a încetat.

Stătea în faţa ei, fără grai, cu faţa răvăşită, cu mâinile întinse: nu mai era gestul unui asasin, ci mai degrabă cel al unui om încercând să potolească pe cineva care are o criză de nervi.

„Ei, Corinne, repeta el încetişor, hai, Corinne... linişteşte-te...”

A pus-o să stea jos în maşină, unde şi-au venit amândoi în fire ca şi cum tocmai ar fi scăpat agresiunii unei terţe persoane. S-au şters pe faţă cu şerveţele de hârtie şi apă minerală. Întorsese probabil spray-ul spre el însuşi, fiindcă şi el avea pielea şi ochii iritaţi. După o vreme, ea a întrebat dacă se mai duceau la cină la Kouchner. Au hotărât că nu, el a băgat în contact, a ieşit de pe terenul de picnic şi a luat-o încet pe şosea în sens invers. Ceea ce tocmai se întâmplase părea la fel de incomprehensibil pentru el ca şi pentru ea şi, în starea de stupoare în care se afla, Corinne n-a fost departe de a se lăsa convinsă că ea era cea care începuse. Dar a reuşit să reziste. I-a explicat, răbdătoare, că nu, el începuse. I-a povestit cum se derulaseră faptele. El o asculta dând din cap, înspăimântat.

În primul sat, el a vrut să sune la Kouchner să se scuze, iar ea nici măcar nu s-a mirat că acum avea numărul. A rămas în maşină, ale cărei chei Jean-Claude, în

mod reflex sau nu, le băgase în buzunar înainte de a se îndrepta spre cabina telefonică. Ea s-a uitat la el, în lumina felinarului, vorbind sau prefăcându-se că vorbeşte. Judecătorul a încercat să afle dacă formase vreun număr: nu-şi aduce aminte, dar crede că se poate să fi sunat la el acasă, la Prevessin, şi să fi ascultat anunţul de pe robot.

Când s-a întors, ea l-a întrebat dacă luase colierul de pe jos, iar el i-a răspuns că nu, dar că n-avea importanţă: păstrase factura, o să i-l ramburseze asigurările. Ea şi-a dat seama că în niciun moment nu văzuse colierul acesta şi că văzuse, în schimb, căzut printre frunzele uscate, lângă maşină, un cordon de plastic flexibil părând tocmai potrivit pentru a sugruma pe cineva. Pe tot drumul de întoarcere, care a durat mai mult de două ore fiindcă Jean-Claude conducea foarte încet, Corinne s-a temut să nu-l apuce din nou criza lui ucigaşă şi, ca să-l ţină ea ocupat de data aceasta, a discutat cu el în calitate de prietenă devotată şi, în acelaşi timp, de profesionistă a psihologiei. El dădea vina pe boală. Cancerul nu se mulţumea să-l omoare, îl făcea să-şi piardă minţile. Deseori, în ultima vreme, avusese momente de absenţă, spaţii albe din care nu-şi amintea nimic. Plângea. Ea dădea din cap cu un aer competent şi înţelegător în timp ce, de fapt, era moartă de frică. Trebuia neapărat, spunea ea, să vadă pe cineva. Cineva? Un psihiatru? Da, sau un psihoterapeut, ea ar putea să-i recomande câţiva foarte buni. Sau dacă nu, putea să-l întrebe pe Kouchner. Era un prieten apropiat, cum spusese chiar el de atâtea ori, un tip profund sensibil şi uman, ar fi o idee bună să stea de vorbă cu el despre toate acestea. A propus chiar să-l sune ea pe Kouchner, ca să-i povestească fără să dramatizeze tot ce se întâmplase. Da, aproba el, era o idee bună. Această conjuraţie afectuoasă a lui Kouchner şi

Corinne pentru a-l salva de demoni îl emoţiona până la lacrimi. El a început iar să plângă şi Corinne, la fel. Plângeau amândoi când au ajuns în faţa casei la Corinne,

la unu noaptea. El a pus-o să promită că n-o să spună nimic la nimeni, iar ea pe el că o să-şi recupereze banii, toţi banii, chiar luni. Cinci minute mai târziu, a sunat-o de la o cabină din care putea să vadă ferestrele încă luminate ale apartamentului ei: „Promite-mi, i-a spus, să nu crezi că era premeditat. Dacă aş fi vrut să te omor, aş fi făcut-o în apartamentul tău şi le-aş fi omorât şi pe fete odată cu tine”.

Soarele era sus când a ajuns la Prevessin. Trăsese un pui de somn într-un refugiu pe autostradă, pe la Dijon, căci oboseala îl făcea să intre pe linia albă şi se temea să nu facă un accident. A parcat în faţa casei, ale cărei obloane le închisese înainte de-a pleca. Înăuntru era cald, sufrageria era puţin în dezordine, dar într-un fel plăcut, exact cum ar fi găsit-o la întoarcerea dintr-un weekend la Clairvaux sau la pasul Faucille. Desenele pe care copiii le făcuseră pentru aniversarea lui Nina zăceau pe masă, ca şi coroanele pentru plăcinta regilor[29]. Bradul îşi pierduse cele mai multe dintre ace, însă ei protestau de fiecare când el spunea c-o să-l arunce, cereau o amânare, era un mic joc ritual pe care anul trecut reuşiseseră să-l împingă până la jumătatea lui februarie. Aşa cum făcea mereu când se întorcea acasă, a dat foaia din calendarul de perete şi a consultat robotul telefonic. Fie nu erau mesaje, fie le-a şters. A aţipit puţin pe canapea.

*

Pe la unsprezece, s-a temut că, văzându-i maşina, nişte prieteni ar putea să aibă ideea unei vizite pe nepregătite şi a ieşit s-o ducă în parcarea din centrul localităţii. Fără îndoială că în acel moment a scris, pe spatele unui plic, cuvântul care i-a intrigat atât de mult pe anchetatori. La întoarcere, s-a întâlnit cu Cottin şi s-au salutat. Farmacistul l-a întrebat dacă făcea jogging. O mică

---

29 ***Galette des Rois:*** **plăcintă de bobotează, conţine figurine reprezentând diverse personaje — în mod tradiţional, cel care găseşte figurina în porţia sa este „Regele" şi i se pune pe cap o coroană de carton auriu (N. *t.).***

plimbare, i-a răspuns.

Cu bine, duminică frumoasă!

Dispunem de două elemente pentru a reconstitui cum şi-a petrecut restul zilei.

Primul e o casetă video pe care a derulat-o până la *Cei trei purceluşi.* Timp de 180 de minute, a înregistrat pe deasupra fragmente de emisiuni difuzate pe cele zece canale pe care le capta prin satelit: varietăţi şi sport, chestiile obişnuite ale unei duminici televizuale, dar ciopârţite de un zapping frenetic, o secundă pe un canal, două secunde pe altul. Ansamblul constituie un haos anost şi imposibil de privit pe care anchetatorii s-au silit totuşi să-l privească. Au fost atât de scrupuloş, încât au mers până la identificarea fiecărei microsecvenţe şi la vizionarea programelor fiecărui canal de pe care erau emise, ca să stabilească ora exactă a înregistrării. De unde reiese că Jean-Claude a rămas pe canapea jucându-se cu telecomanda de la ora 13 şi 10 minute până la ora 16 şi 10 minute, dar şi că a început atunci când caseta ajunsese la jumătate. O dată caseta terminată, a avut grijă s-o deruleze până la început şi să acopere cu zappingul lui toată prima parte, ceea ce ar indica că voia să şteargă o înregistrare anterioară. Cum el spune că nu-şi aminteşte nimic, nu ne mai rămân decât presupunerile. Cea mai probabilă e că era vorba despre imagini cu Florence şi cu copiii: vacanţe, aniversări, un cămin fericit. Totuşi, în cursul unui interogatoriu pe tema achiziţiilor sale în sex-shopuri şi a casetelor pornografice la care se uita uneori, cu soţia – spune el, Jean-Claude adaugă că i s-a întâmplat chiar şi să filmeze cu camera sa video zbenguielile lor amoroase. Nici urmă de vreo casetă, dacă o fi existat vreodată, iar judecătorul s-a întrebat dacă nu acestea erau imaginile pe care, în ultima zi, le-a distrus atât de metodic. El spune că nu, crede că nu.

Pe de altă parte, desfăşurătorul detaliat de la France Telecom arată că între ora 16 şi 13 minute şi ora 18 şi 49

minute a sunat de nouă ori la numărul lui Corinne. Durata apelurilor, egală şi scurtă, confirmă că de nouă ori se mulţumise să asculte mesajul de pe robot. A zecea oară, ea a ridicat receptorul şi au vorbit 13 minute. Amintirile lor despre această conversaţie concordă. Ea petrecuse o zi groaznică, spunea că era profund şocată, suferea încă de arsuri, iar el simpatiza, înţelegea, se scuza, vorbea despre propria-i stare depresivă. Ţinând cont de starea lui şi de boală, ea era de acord să nu anunţe poliţia aşa cum ar fi făcut, sublinia ea, orice persoană întreagă la minte, dar trebuia să vadă pe cineva de urgenţă, să vorbească cu Kouchner sau cu cine voia şi, mai ales, chiar a doua zi dimineaţă, să-i scoată banii din bancă. El a jurat că o să fie acolo la ora deschiderii.

De când se întorsese, nu urcase la etaj, însă ştia ce-o să vadă acolo. Trăsese plăpumile cu grijă, dar ştia ce se afla dedesubtul lor. La căderea nopţii, a înţeles că ceasul morţii, atât de mult amânat, sosise. Spune că, fără să mai zăbovească, a şi început pregătirile, dar se înşală: tot a mai întârziat. Sigur nu înainte de miezul nopţii şi, conform expertizei, mai degrabă pe la trei dimineaţa a împrăştiat conţinutul canistrelor cumpărate şi umplute cu benzină la Continent, mai întâi în pod, apoi pe copii, pe Florence şi pe scări. Apoi, s-a schimbat în pijamale. Pe la patru fără ceva, a dat foc, la-nceput în pod, apoi pe scări, în sfârşit în camera copiilor, iar el a intrat în camera lui. Ar fi fost mai sigur să ia barbituricele dinainte, dar trebuie că le-a uitat sau le-a rătăcit, căci s-a mulţumit cu un flacon de Nembutal pe care-l păstra de vreo zece ani în fundul dulăpiorului cu medicamente. La vremea respectivă, se gândise să-l folosească pentru a-i uşura agonia unuia dintre câini, dar nu fusese nevoie. Se gândise apoi să-l arunce, fiindcă data expirării trecuse de mult. Şi-a închipuit probabil că o să meargă oricum şi, în timp ce gunoierii din tura de dimineaţă care reperaseră incendiul acoperişului începeau să bată de zor la uşă, a înghiţit vreo

douăzeci de capsule. Siguranţele electrice au sărit, fumul a început să năvălească în încăpere. A împins nişte haine în crăpătura de sub pragul uşii, ca s-o astupe, după care a vrut să se întindă lângă Florence care, sub plapumă, părea să doarmă. Nu mai vedea însă bine, îl usturau ochii, încă nu dăduse foc la camera lor, iar pompierii, a căror sirenă afirmă că n-a auzit-o, erau deja ajunşi. Nemaiputând să respire, s-a târât până la fereastră şi a deschis-o. Pompierii au auzit obloanele izbindu-se. Au întins scara ca să-i vină în ajutor. El şi-a pierdut cunoştinţa.

a ieşirea din comă, a început prin a nega tot.

Un bărbat îmbrăcat în negru, intrat în casa lui” 7 prin efracţie, trăsese asupra copiilor şi pusese foc. El era paralizat, neputincios, lucrurile se petrecuseră sub ochii lui ca un coşmar. Când judecătorul l-a acuzat de masacrul de la Clairvaux, s-a indignat: „Nu îţi ucizi tatăl şi mama, asta e cea de-a doua poruncă a Domnului”. Când judecătorul i-a dovedit că nu era cercetător la OMS, a spus că era consultant ştiinţific la o societate numită South Arab United şi nu mai ştiu cum, aflată pe cheiul Bergues la Geneva. S-a verificat, nu era nicio South Arab United nu mai ştiu cum pe cheiul Bergues, a dat înapoi şi a inventat imediat altceva. Timp de şapte ore de interogatoriu, s-a luptat pas cu pas împotriva evidenţelor. În cele din urmă, fie din oboseală, fie pentru că avocatul său l-a făcut să înţeleagă că sistemul acesta absurd de apărare avea să-i dăuneze ulterior, a mărturisit.

Nişte psihiatri au fost însărcinaţi să-l examineze. Aceştia au fost frapaţi de precizia spuselor sale şi de grija lui constantă de a da o imagine de sine favorabilă. Fără îndoială, nu-şi dădea seama cât de greu e să dai o imagine favorabilă despre tine însuţi atunci când toc mai ţi-ai masacrat familia după ce vreme de optsprezece ani i-ai înşelat şi escrocat pe cei din jurul tău. De bună seamă că nici nu-i era uşor să se detaşeze de personajul pe care-l interpretase în toţi aceşti ani, dat fiind că pentru a-şi

atrage simpatia se folosea încă de tehnicile care asiguraseră succesul doctorului Romand: calm, moderaţie, atenţia aproape slugarnică faţă de aşteptările interlocutorului. Atâta control era dovada unei grave confuzii, căci, în stare normală, doctorul Romand era destul de inteligent ca să înţeleagă că năuceala, incoerenţa sau urletele de fiară în agonie ar fi pledat mai mult în favoarea sa, date fiind circumstanţele, decât o astfel de atitudine mondenă. Crezând că face bine, nu-şi dădea seama că îi sidera pe psihiatri furnizându-le o povestire perfect articulată a imposturii sale, evocându-şi soţia şi copiii fără deosebită emoţie, aşa cum un văduv bine crescut îşi face o datorie de onoare din a nu lăsa ca doliul său să-i întristeze pe comeseni, nemanifestând o uşoară tulburare, în cele din urmă, decât în legătură cu somniferele care i se administrau şi despre care era dornic să afle dacă nu riscau să-l ducă la dependenţă – grijă pe care psihiatrii au considerat-o ca „deplasată".

În cursul întrevederilor următoare, l-au văzut hohotind de plâns şi dând semne emfatice de suferinţă fără să poată spune dacă o resimţea într-adevăr sau nu. Aveau impresia tulburătoare că se aflau în faţa unui robot lipsit de orice capacitate de a avea sentimente, dar programat pentru a analiza stimulii exteriori şi a-şi ajusta reacţiile în funcţie de ei. Obişnuit să funcţioneze conform programului „doctorul Romand", a avut nevoie de un timp de adaptare ca să stabilească un nou program, „Romand asasinul" şi să înveţe să-l deruleze.

Luc a avut un şoc, la două săptămâni după incendiu, deschizând cutia de scrisori şi recunoscând pe un plic scrisul celui mort de viu. L-a deschis cu spaimă, a citit în diagonală şi l-a trimis imediat judecătorului de instrucţie, nevoind să ţină aşa ceva sub acoperişul casei sale. Era o scrisoare nebunească, în care Jean-Claude se plângea de bănuielile monstruoase care apăsau asupra lui şi cerea să i se găsească un bun avocat. Cu câteva zile mai devreme,

Luc ar fi încercat să creadă că adevărul zăcea în aceste rânduri tremurătoare şi nu în impresionantul ansamblu de dovezi reunite de anchetatori. Ziarele anunţaseră însă, după negare, mărturisirile asasinului. Până s-ajungă, scrisoarea îşi pierduse sensul.

La întoarcerea de la înmormântarea lui Florence şi a copiilor, Luc i-a trimis câteva rânduri, spunând că ceremonia se derulase în mod demn şi că se rugaseră pentru ei şi pentru el. În scurt timp, a primit încă o scrisoare în care prizonierul evoca „întâlnirea cu un duhovnic care m-a ajutat mult să mă întorc la Adevăr. Dar realitatea aceasta e atât de oribilă şi greu de suportat, încât mă tem să nu mă refugiez într-o nouă lume imaginară şi să pierd iarăşi o identitate atât de precară. Suferinţa de a-mi fi pierdut întreaga familie şi toţi prietenii e atât de mare, că am impresia că mă aflu sub anestezie morală… Vă mulţumesc pentru rugăciuni. Mă vor ajuta să-mi păstrez credinţa şi să suport doliul şi imensa durere. Vă îmbrăţişez! Vă iubesc!… Dacă vă întâlniţi cu prieteni de-ai lui Florence sau cu membri ai familiei, cereţi-le iertare pentru mine”.

Luc, în ciuda unei porniri de milă, s-a gândit că toată cucernicia aceasta era un refugiu cam facil. Pe de altă parte, cine ştie? Propria sa credinţă îi interzicea să judece. N-a răspuns, dar i-a dat să citească scrisoarea lui

Jean-Noël Crolet, fratele lui Florence pe care-l cunoştea cel mai bine. Cei doi bărbaţi au discutat îndelung, găsind că vorbea mult despre propriile sale suferinţe şi nu prea despre cei pe care îi „pierduse”. Cât despre ultima frază, Jean-Noël era înmărmurit: „Ce-şi închipuie? Că iertarea se transmite aşa? Ca şi cum ai spune: salută-i din partea mea?”

Psihiatrii l-au văzut din nou la începutul verii, într-o foarte bună formă: îşi recuperase ochelarii, care îi lipsiseră mult la început, şi câteva lucruri personale, în mod spontan, el le-a explicat că voise să se sinucidă de 1 mai,

data declaraţiei de dragoste făcute lui Florence, pe care o sărbătoreau împreună în fiecare an. Îşi procurase cele necesare ca să se spânzure, hotărât ca de data aceasta să nu dea greş. Întârziase însă puţin, în dimineaţa zilei fatidice, destul cât să audă la radio vestea că şi Pierre Beregovoy[30] tocmai se sinucisese. Tulburat să vadă că cineva i-o luase înainte, ghicind în acest fapt un semn care cerea să fie tălmăcit, amânase punerea în aplicare a proiectului său şi, după o discuţie cu duhovnicul – potrivit spuselor lui, o discuţie decisivă, chiar dacă nu erau prea multe şanse ca un preot să-l încurajeze să se spânzure –, a luat hotărârea solemnă să renunţe la această idee. Începând din ziua aceea, spune că s-a „condamnat să trăiască", pentru a-şi închina suferinţele memoriei alor să-i continuând să fie, după mărturiile psihiatrilor, extrem de grijuliu să ştie ce cred ceilalţi despre el, a intrat într-o perioadă de rugăciune şi meditaţie, însoţită de lungi posturi de pregătire pentru împărtăşanie. Slăbind cu 25 kilograme, s-a socotit ca ieşit din labirintul aparenţelor amăgitoare, intrat într-o lume dureroasă, dar „adevărată". „Adevărul vă va descătuşa", a spus Christos. Iar el: „Niciodată n-am fost atât de liber, niciodată viaţa n-a fost aşa de frumoasă. Sunt un asasin, am imaginea cea mai josnică cu putinţă în societate, dar e mai uşor de suportat decât cei douăzeci de ani de minciună dinainte". După câteva tatonări, schimbarea de program pare să-i fi reuşit. Personajului de cercetător respectat i se substituie acela, nu mai puţin gratifiant, al marelui criminal pe calea mântuirii mistice.

O altă echipă de psihiatri a preluat ştafeta de la cea dinainte şi a formulat acelaşi diagnostic: romanul narcisic continuă în închisoare, ceea ce-i permite protagonistului să evite o dată în plus depresia masivă cu care s-a jucat de-a v-aţi ascunselea toată viaţa. În acelaşi timp, are conştiinţa

30 **Prim-ministru al Franţei între 1992-1993, demisionase pe 29 martie *(N. t.).***

faptului că orice efort de comprehensiune din partea lui e perceput ca o recuperare complezentă şi că zarurile sunt făcute. „Îi va fi mereu imposibil, conchide raportul, să fie perceput ca autentic şi el însuşi se teme că niciodată n-o să ştie dacă e sau nu. Înainte, ceilalţi credeau tot ce spunea, acum nimeni nu mai crede nimic şi el însuşi nu mai ştie ce să creadă, căci nu are acces la propriul adevăr, ci îl reconstituie cu ajutorul interpretărilor pe care i le dau psihiatrii, judecătorul, mass-media. În măsura în care nu poate fi descris actualmente ca fiind într-o stare de mare suferinţă psihică, este dificil să i se impună un tratament psihoterapeutic pe care nu-l cere, mulţumindu-se cu schimburile de realitate prin intermediul vizitelor unei asistente sociale. Nu putem decât să sperăm că va accede, fie şi cu preţul unei depresii melancolice al cărei risc rămâne serios, la un sistem de apărare mai puţin sistematic, cu mai multă ambivalenţă şi autenticitate”.

La plecare, unul dintre psihiatri i-a spus unui confrate: „Dacă n-ar fi în închisoare, ar fi fost deja invitat la emisiunea lui Mireille Dumas[31]!”

Familia Ladmiral a mai primit şi alte scrisori, la Paşti, la aniversările copiilor. Cărora nu li le-au arătat. Luc, căruia scrisorile acestea îi inspirau o violentă indispoziţie, le citea foarte rapid, după care le clasa într-un dosar medical al unui pacient fictiv, pe raftul cel mai de sus din cabinetul său, de unde s-a dus să le ia pentru mine. Ultima scrisoare e de la sfârşitul lui decembrie:

„... îmi las gândurile şi rugăciunile să-şi ia libere zborul către voi, până la urmă or să ajungă până la voi, aici sau în altă parte. În ciuda a tot ceea ce ne separă şi alor tale «răni definitive», pe care le înţeleg şi care sunt legitime, tot ce ne-a legat în trecut ne va reuni poate dincolo de timp, în comuniunea viilor şi morţilor. Fie ca sărbătoarea Crăciunului care pentru noi, creştinii, este

---

31 **Realizatoarea unei emisiuni de televiziune intitulate „Viaţă publică, viaţă privată" (N. f.).**

simbolul lumii izbăvite de Cuvântul devenit om, devenit copil, să însemne pentru voi toţi un izvor de bucurie. Vă urez multă fericire.

PS: Am fost poate stângaci scriindu-vă la aniversările lui Sophie şi Jérôme. Ca şi astăzi, mă rugasem înainte de a lua stiloul, iar aceste cuvinte mi-au fost dictate de un avânt al inimii în comuniune cu Florence, Antoine şi Caroline”.

„Mulţumesc pentru multă fericire pe care ne-o urezi. Un pic ne-ar ajunge”, s-a forţat Luc să răspundă, fiindcă era Crăciunul. Corespondenţa lor s-a oprit aici.

Anul acela şi cei doi care au urmat au fost anii doliului şi ai pregătirii procesului. Soţii Ladmiral trăiau ca nişte oameni care au fost cât pe ce moară într-un cutremur de pământ şi care nu mai pot să facă un pas fără să le fie frică. Spui „pământul tare sub picioare”, dar ştii că e o amăgire. Nimic nu mai e solid, nimic nu mai e fiabil. Le-a trebuit mult timp ca să poată avea din nou încredere în cineva. Copiii, ca bună parte dintre colegii lor, au fost sub urmărirea unui psiholog – doamna care telefonase chiar după moartea lui Florence ca să ştie dacă venea să anime slujba de seară. Sophie se simţea vinovată: dacă ar fi fost acolo, poate că prezenţa ei l-ar fi oprit pe naşul său. Cecile, ea, credea că ar fi omorât-o şi pe ea şi mulţumea cerului că fiica sa nu-şi petrecuse acea noapte, ca atâtea alte nopţi, acasă la Romand. Avea accese bruşte de lacrimi când găsea, în cărţile unde le puseseră ca semn de pagină, ilustrate de la prietenii lor. Nu mai suporta dansul, care le plăcea atât de mult ei şi lui Florence. Cât despre Luc, perspectiva că va trebui să depună mărturie îl obseda. De două ori a fost convocat de judecătorul de instrucţie, la Bourg-en-Bresse. Magistratul i s-a părut mai întâi glacial, dar puţin câte puţin s-a destins şi Luc a încercat să-l facă să înţeleagă că era facil să-l consideri pe Romand drept un monstru şi pe prietenii lui drept o bandă de burghezi de provincie ridicol de naivi o dată ce ştiai care era sfârşitul poveştii, dar că înainte era diferit. „Spus aşa pare o

tâmpenie, dar ştiţi, era un om foarte, foarte *de treabă.* Lucrul acesta nu schimbă cu nimic ceea ce-a făcut, face să fie şi mai îngrozitor, dar era de treabă”. În ciuda duratei interogatoriilor, opt şi zece ore, la urmă era măcinat de angoasa că îi scăpase esenţialul. A început să se trezească noaptea ca să-şi noteze amintirile care-i reveneau: un sejur în Italia cu Jean-Claude când aveau optsprezece ani, o conversaţie la un grătar, un vis care, retrospectiv, i se părea premonitoriu... Grija de a construi, pentru a o enunţa la bară, o povestire completă şi coerentă l-a făcut să-şi recitească puţin câte puţin întreaga sa viaţă la lumina acestei prietenii care fusese ca înghiţită într-un hău şi fusese cât pe ce să tragă după sine toate cele în care credea.

Mărturia sa a fost prost primită, fapt care l-a făcut să sufere. Pe băncile presei, mai că-l plângeau pe acuzat de a-l fi avut drept cel mai bun prieten pe insul acesta îngâmfat, impregnat de o morală meschină. Am înţeles apoi că trăsese tare ca înaintea unui examen oral şi că examenul acesta era cel mai important din viaţa sa. De care venea să dea seamă. Avea de ce să-i înţepenească grumazul de încordare.

Acum totul s-a terminat. Omul pe care m-am dus să-l văd după proces este de părere că el şi ai săi „au trecut prin foc şi au ajuns teferi de partea cealaltă”. Mai rămân urme, pasul mai şovăie uneori, dar au din nou pământul tare sub picioare. În timp ce vorbeam, Sophie s-a întors de la şcoală, iar el a continuat în prezenţa ei, fără să coboare vocea, evocarea celui care îi fusese naş. Sophie avea doisprezece ani, ne asculta cu atenţie şi gravitate. Ba chiar a şi intervenit pentru a preciza anumite detalii şi m-am gândit că era o mare victorie pentru această familie faptul de a vorbi liber despre toate acestea de-acum înainte.

Luc, în anumite zile de graţie, se poate ruga pentru prizonier, dar nu să-i scrie şi nici să-l viziteze. E o chestiune de supravieţuire. Crede că a „ales infernul pe

pământ”. Creştin fiind, lucrul acesta îl tulbură profund, însă creştinismul, spune el, lasă loc misterului. Se înclină. Acceptă să nu înţeleagă totul.

Tocmai a fost ales preşedinte al asociaţiei de gestiune din Saint-Vincent.

Sacii de plastic gri continuă să-i bântuie visele.

„R femeia care, la a doua criză, când a povestit r – moartea copiilor, se precipitase spre acuzat repetându-i prenumele se numeşte Marie-France. Asistentă socială benevolă în închisori, a început să-l vadă la Lyon, şi a continuat s-o facă săptămânal la Bourg-en-Bresse. Ea i-a făcut cadou *la classe de neige.* La prima vedere, are înfăţişarea banală a unei femei mărunţele, îmbrăcată în bleumarin, apropiindu-se de şaizeci de ani. Uitându-te mai bine, eşti frapat: are ceva în acelaşi timp viu şi liniştitor care te face să te simţi imediat în largul tău. Proiectul meu de a scrie povestea lui Jean-Claude îi inspira o încredere care m-a surprins şi pe care nu eram sigur c-o merit.

Pe tot parcursul povestirii omorurilor, se gândise fără încetare la celălalt moment teribil care fusese pentru el seria reconstituirilor, în decembrie 1994. Se temuse atunci că Jean-Claude n-o să supravieţuiască. El însuşi, la Prevessin, a refuzat la început să iasă din duba jandarmeriei. Până la urmă, a intrat în casă, a urcat chiar şi la etaj. La momentul intrării pe uşa camerei sale, credea că avea să se întâmple ceva supranatural: c-o să fie poate trăsnit pe loc. N-a putut să facă gesturile corespunzând declaraţiilor sale. Un jandarm s-a întins pe pat, iar un altul, înarmat cu un sucitor, s-a făcut că-l loveşte, în diverse

posturi. El trebuia să dea indicaţii, să corecteze, ca un regizor. Văzusem fotografiile de la aceste reconstituiri, era ceva sinistru şi-n acelaşi timp semăna puţin cu o maimuţăreală de paiaţe. A trebuit apoi să treacă în camera copiilor unde, pe ceea ce mai rămăsese din paturi, fuseseră aşezate două mici manechine îmbrăcate în nişte pijamale cumpărate anume pentru această împrejurare, şi ale căror facturi figurau la dosar. Judecătorul a vrut ca el să ia carabina, însă n-a putut: a leşinat. Restul zilei, în timp ce un jandarm juca rolul lui, şi l-a petrecut stând într-un

fotoliu la parter. Etajul fusese devastat de incendiu, dar salonul era întocmai ca la întoarcerea sa de la Paris, duminică dimineaţa, cu tot cu desenele copiilor şi coroanele de la plăcinta regilor. Judecătorul o ordonat punerea sub sigiliu a casetei din aparatul video şi a celei din robotul telefonic, pe care l-a pus s-o asculte câteva zile mai târziu. Acesta a fost momentul când trăsnetul s-a abătut asupra lui. Primul mesaj data din vara precedentă. Era vocea lui Florence, toată veselă şi drăgăstoasă, spunând: „Cucu, noi suntem, am ajuns bine, aşteptăm să vii şi tu, să fii atent pe drum, te iubim”. Şi Antoine, după ea: „Te pup, tati, te iubesc, te iubesc, te iubesc, vino repede”. Judecătorul, ascultând şi uitându-se la el ascultând, a început să plângă. Iar lui, din acel moment, mesajul acesta îi răsuna necontenit în urechi. Îşi repeta fără încetare cuvintele acestea care îi sfâşiau inima şi totodată îl consolau. Au ajuns cu bine. Mă aşteaptă. Mă iubesc. Trebuie să fiu prudent pe drumul care mă duce la ei.

Cum Marie-France obţinuse autorizaţia să-l vadă între audienţe, am întrebat-o dacă ea era la curent cu povestea de care-mi vorbise avocatul: în prima zi de proces, cică şi-ar fi amintit printr-un soi de iluminare adevăratul motiv al eschivării sale iniţiale.

„Ah, da! Abad n-a vrut ca el s-o spună fiindcă nu era la dosar şi fiindcă, după părerea lui, i-ar fi încurcat pe juraţi. Cred c-a greşit, era important ca juraţii s-o ştie. În dimineaţa examenului, Jean-Claude a găsit în poştă o scrisoare. Era de la o fată care era îndrăgostită de el şi pe care o respinsese fiindcă o iubea pe Florence. Îi scria că atunci când el va deschide scrisoarea, ea va fi moartă. Se sinucisese. Din cauza aceasta, fiindcă se simţea atât de vinovat de moartea ei, nu s-a dus la examen. Aşa a început totul”.

Eram consternat.

— Staţi puţin. Dumneavoastră credeţi în povestea

asta?”

Marie-France m-a privit cu uimire.

— De ce-ar minţi?

— Nu ştiu. În sfârşit, ba da, ştiu. Fiindcă minte. Ăsta e felul lui de-a fi, nu poate să facă altfel şi cred că o face mai mult ca să se amăgească pe sine însuşi decât ca să-i înşele pe ceilalţi. Dacă povestea asta e adevărată, trebuie să poată fi verificată. Poate nu să verificăm dacă o fată pe care-o cunoştea s-a sinucis pentru el, dar măcar dacă o fată pe care el o cunoştea s-a sinucis la vremea respectivă. Ar fi de-ajuns să-i dea numele.

— Nu vrea. Din respect pentru familia ei.

— Bineînţeles. Cum nu vrea să spună nici cine era cercetătorul de la care cumpăra capsule împotriva cancerului. Ei bine, spre deosebire de dumneavoastră, eu cred că Abad a avut şi prea avut dreptate când i-a spus să ţină povestea asta pentru el.

Incredulitatea mea o tulbura pe Marie-France. Era atât de incapabilă să mintă, încât ideea că povestea aceasta de adormit copiii ar putea fi o minciună pur şi simplu nici nu-i trecuse prin minte.

Abad, care o citase ca martor al apărării, conta pe ea pentru a îndrepta impresia pe care avea s-o lase martora precedentă, citată de acuzare: cu una ca ea, mi-a mărturisit el cu un oftat de deznădejde, ar fi dat mult ca să se afle oriunde altundeva când avea să-i vină rândul la bară.

Doamna Milo, o blondă micuţă, nu chiar tinerică, dar cochetă, era învăţătoarea a cărei legătură cu directorul stârnise scandalul de la şcoala din Saint-Vincent. A început prin a evoca „momentele grele” pe care amândoi le trăiseră, precum şi sprijinul pe care li-l acordaseră soţii Romand. La câteva luni după dramă, fostul director a primit de la închisoarea din Bourg-en-Bresse o scrisoare care era un strigăt de ajutor. El i-a arătat-o, ea a fost emoţionată. Apoi se despărţiseră, el a plecat ca director de

şcoală undeva în sudul Franţei, iar ea a început să-i scrie deţinutului. Fusese învăţătoarea lui Antoine, a cărui moarte i-a traumatizat îngrozitor pe elevii săi din grupa mare: aproape că nu mai vorbeau despre altceva; învăţământul se transforma în terapie de grup. Într-o zi, ea le-a cerut copiilor să facă, toţi împreună, un desen frumos „pentru a da curaj unei persoane aflate în dificultate” şi, fără să le spună că persoana în dificultate era tatăl şi asasinul lui Antoine, i l-a trimis acestuia din partea tuturor. El a răspuns cu entuziasm, ea le-a citit răspunsul în clasă.

Abad şi-a vârât brusc capul în dosar, procurorul dădea şi el din cap cu un aer gânditor. Doamna Milo, simţind jena, tăcu. A fost nevoie ca preşedinta s-o îndemne să continue:

— L-aţi vizitat pe Jean-Claude Romand în închisoare şi aţi început cu el o relaţie amoroasă.

— E mult spus…

— Gardienii indică existenţa unor „îmbrăţişări voluptuoase” la vorbitor.

— E mult spus…

— În corespondenţa care a fost confiscată figurează şi acest poem pe care vi l-a adresat Jean-Claude Romand:

„Voiam să-ţi scriu un «nu ştiu ce» calm, tihnit, ceva invizibil, un «nu ştiu ce» plăcut agreabil un «nu ştiu ce» care s-aducă linişte care s-aducă farmec un «nu ştiu ce» care să dea încredere chiar şi în tăcere atunci vin şi-ţi spun un «te iubesc»”.

În tăcerea consternată care a urmat acestei lecturi (rareori am trăit un moment mai *jenant* şi astăzi încă resimt această jenă, intactă, când îmi transcriu notiţele), martora a bălmăjit că pentru ea era un capitol din trecut, că în prezent avea pe altcineva şi că nu-l mai vizita pe Jean-Claude. Crezuserăm că supliciul se terminase, dar, în afară de acest poem, el îi mai trimisese şi o scrisoare conţinând fragmente din *Căderea,* romanul lui. Camus, care exprimau pe deplin, spunea el, gândurile sale.

Procurorul a început să citească: „Dacă aş fi putut să mă sinucid şi apoi să-i văd ce mutră fac, atunci, da, ar fi meritat. [...] Numai propria-ţi moarte îi convinge pe oameni de temeinicia motivelor tale, de sinceritatea ta, de adâncimea suferinţei tale. Atâta vreme cât trăieşti, cazul tău e îndoielnic, n-ai dreptul decât la scepticismul lor. De aceea, dacă ar exista fie şi numai o şansă de a te bucura de spectacol, ar merita să le dovedeşti ceea ce nu vor să creadă, uimindu-i. Dar aşa, te omori şi ce însemnătate mai poate avea dacă ei cred sau nu, de vreme ce tu nu mai eşti de faţă spre a te desfăta cu mirarea sau cu căinţa lor, de altminteri atât de scurtă, spre a asista, aşa cum îşi visează fiecare om, la propria-ţi înmormântare...”[32]

Umpluse astfel opt foi bune copiind din acest stil care a făcut deliciul procurorului, încheindu-şi aceste pagini alese prin ceea ce prezenta ca pe o profesiune de credinţă: „Mai cu seamă să nu vă credeţi prietenii când vă vor cere să fiţi sincer cu ei. [...] Dacă, aşadar, vă aflaţi într-o atare situaţie, nu şovăiţi nicio clipă: făgăduiţi că veţi spune numai adevărul şi minţiţi cât puteţi mai bine”[33].

Acuzatul a încercat să se explice:

„Toate acestea evocă viaţa mea dinainte... Ştiu acum că lucrurile stau cu totul invers, că numai adevărul te eliberează...”

Efectul, după cum prevedea Abad, a fost teribil. Venind imediat după, Marie-France, n-avea, sărmana de ea, nicio şansă. A început cu povestirea emoţionantă a primelor sale întrevederi cu prizonierul. „Când îi strângeam mâna, aveam impresia că strâng mâna unui mort, atât era de rece. Nu se gândea decât să moară, n-am mai văzut niciodată pe cineva atât de trist... De fiecare dată când plecam, nu credeam c-o să-l mai văd şi la vizita următoare. Şi-apoi, într-o bună zi, în mai 1993, mi-a spus:

---

32 **Albert Camus, *Căderea,* traducere de Irina Mavrodin, în *Străinul. Ciuma. Căderea. Exilul şi împărăţia,* RAO, Bucureşti, 1993, p. 332 (N. t.).**

33 ***Idem,* p. 336 *(N. t.).***

«Marie-France, mă condamn să trăiesc. Am hotărât să-mi asum suferinţa aceasta pentru familia lui Florence, pentru prietenii mei». Şi începând de-aici, totul s-a schimbat...”
Tot începând de-aici, mărturia a încetat să mai fie convingătoare. Fiecare se gândea la poezioară, la idila aberantă cu fosta învăţătoare a lui Antoine, iar toate acestea făceau derizorii vorbele pioase despre „iertarea pe care n-o poate aştepta de la ceilalţi fiindcă el însuşi nu-şi iartă”. Lucru de care nedându-şi seama, Marie-France a sfârşit prin a-l prezenta pe Jean-Claude ca pe-un ins minunat în jurul căruia, în închisoare, ceilalţi deţinuţi se adunau ca să se regăsească, să se umple din nou cu bucuria de-a trăi şi optimism: o rază de soare. Procurorul îl asculta pe-acest martor al apărării cu un surâs de motan care-şi face digestia, Abad se făcuse literalmente nevăzut dedesubtul robei sale.

Era penultima seară a procesului, nu mai rămâneau decât rechizitoriul şi pledoariile. Am luat cina cu un grup de ziarişti printre care şi o femeie numită Martine Servandoni, pe care mărturia lui Marie-France o adusese pe culmile furiei. Găsea că angelismul acesteia nu era doar ridicol, ci şi iresponsabil, de-a dreptul criminal. Romand, dezvolta ea, era o jigodie şi încă de cea mai rea speţă: oarbă şi sentimentală ca şi poemul scris de el. Orice-ar fi, cum pedeapsa cu moartea nu mai există, avea să trăiască, să-şi petreacă douăzeci sau treizeci de ani în închisoare şi, din motivul acesta, nu puteai să nu te întrebi ce-avea să devină din punct de vedere psihic. Singurul lucru pozitiv care i s-ar putea întâmpla în această privinţă, era să conştientizeze *într-adevăr* ceea ce făcuse şi, în loc să se smiorcăie, să se prăbuşească *într-adevăr* în depresia severă pe care o viaţă-ntreagă se aranjase s-o evite. Numai cu preţul acesta avea o şansă ca, într-o bună zi, să poată accede la ceva care să nu fie minciună, o fugă mai mult în afara realităţii. Iar cel mai rău lucru, în sens invers, care i se putea întâmpla era ca nişte bigote adăpate cu agheasmă

de-alde Marie-France să-i servească pe tavă un nou rol de jucat, acela al marelui păcătos care ispăşeşte recitând rugăciuni şi înşirând mătănii. Pentru soiul acesta de cretini, Martine n-ar fi fost ostilă reinstaurării pedepsei capitale, şi nu s-a jenat să-mi spună că-n ce mă privea mă băga în acelaşi sac. „Trebuie că-i încântat, nu-i aşa, că faci o carte despre el? Asta a visat toată viaţa. În fond, bine-a făcut omorându-şi familia, toate dorinţele i s-au împlinit. Se vorbeşte despre el, îl dau la televizor, o să i se scrie biografia, iar dosarul pentru canonizare e pe drumul cel bun. Iată ce se cheamă o ieşire triumfală. Parcurs fără greşeală. Bravo, ce mai”.

„O să vi se vorbească despre compasiune. Pe-a mea, le-o rezervvictimelor”: aşa a început rechizitoriul, care a durat patru ore. Acuzatul era înfăţişat ca un pervers machiavelic, „intrat în duplicitate aşa cum se intră în religie”, procurându-şi prin impostura sa o juisare permanentă. În acest proces în care niciun dubiu nu plana asupra faptelor în ele însele, autenticitatea voinţei sale de sinucidere s-a revelat principala miză a duelului între acuzare şi apărare. După ce-a recitit, cu voce albă, insuportabila povestire a asasinării copiilor, procurorul a explodat teatral: „În fine! îţi vine să înnebuneşti! Care poate fi reacţia unui tată, după aşa ceva, dacă nu să întoarcă arma împotriva sa? Dar nu: el o pune la locul ei, iese să cumpere ziarele, vânzătoarea îl găseşte calm şi galant şi încă până azi el îşi mai aduce aminte că n-a cumpărat *L'Équipe!* Odată ce i-a omorât, la rându-le, şi pe părinţii săi, nu se grăbeşte nici acum să li se alăture pe lumea cealaltă, continuă să aştepte, să-şi acorde răgazuri, contând poate pe unul dintre aceste incredibile miracole care până-n prezent l-au salvat întotdeauna! După ce se desparte de Corinne, se întoarce acasă şi lasă să treacă vreo douăzeci de ore, în speranţa că ce? Că ea va depune plângere? Că vor fi găsite corpurile de la Clairvaux? Că jandarmii vor veni să-l ia înainte de gestul fatal? Se

hotărăşte în cele din urmă să pună focul, însă la patru dimineaţa, exact ora la care trec gunoierii. Dă foc la pod, în aşa fel ca flăcările să fie văzute repede şi de departe. Aşteaptă să ajungă pompierii ca să înghită un pumn de pastile expirate de zece ani. Şi, la final, pentru cazul în care pompierii s-ar dovedi cam mocăiţi, crezând că nu e nimeni în casă, îşi semnalează prezenţa deschizând o fereastră. Psihiatrii vorbesc despre o conduită «ordalică», ceea ce înseamnă că şi-a încredinţat soarta destinului. Foarte bine. Moartea n-a vrut să-l ia. La ieşirea din comă, păşeşte el din proprie iniţiativă pe această dureroasă cale a ispăşirii descrisă de sufletele pioase? Nicidecum. Neagă, inventează povestea cu misteriosul bărbat în negru care i-ar fi ucis pe-ai săi sub privirile sale!” înfierbântat de demonstraţie, sprijinindu-se pe faptul că lângă patul lui s-a găsit pe jos o antologie de enigme poliţiste pe tema camerei închise, procurorul a mers până la a-şi închipui un plan diabolic, urmat cu luciditate, nu doar pentru a supravieţui, ci, mai mult, pentru a fi declarat nevinovat. Lui Abad nu i-a fost greu să arate că planul cel diabolic ar fi fost nemaipomenit de anapoda. Din pledoaria sa, pe atât de vehementă pe cât de tăios fusese rechizitoriul, reieşea următorul argument:

Romand era acuzat de omor şi abuz de încredere, n-aveau să-i reproşeze în plus şi faptul că nu s-a sinucis. Juridic vorbind, era irefutabil. Era însă foarte limpede, omeneşte vorbind, că tocmai acest lucru i se reproşa.

Ultimele cuvinte la un proces, până când Curtea să se retragă pentru deliberări, aparţin acuzatului. În mod evident, îşi pregătise textul şi i-a spus fără greşeală, cu o voce pe care emoţia a fost de mai multe ori pe punctul de-a o face să-şi piardă controlul:

„E adevărat că tăcerea este ceea ce se cuvine din partea mea. Înţeleg că vorbele mele şi însuşi faptul că am supravieţuit sporesc scandalul actelor mele. Am vrut să-mi asum şi judecata, şi pedeapsa şi cred că este ultima ocazie

pe care-o voi avea de-a le vorbi celor care suferă din cauza mea. Ştiu, cuvintele mele sunt derizorii, dar trebuie să le spun. Să le spun că suferinţa lor nu mă părăseşte nici ziua, nici noaptea. Ştiu că ei refuză să mă ierte, însă în amintirea lui Florence vreau să le cer iertare. Iertat nu voi fi poate decât după moarte. Vreau să le spun mamei lui Florence, fraţilor săi, că tatăl lor a murit din cauza rănilor din cădere. Nu le cer să mă creadă, fiindcă nu am probe, dar o spun în faţa lui Florence şi în faţa lui Dumnezeu fiindcă ştiu că o crimă nemărturisită nu va fi iertată. Le cer tuturor iertare.

Acum, ţie, Fi o a mea, ţie, Care a mea, ţie, Titou al meu, ţie, Tată, ţie, Mamă, vouă aş vrea să vă vorbesc. Sunteţi aici, în inima mea şi prezenţa voastră invizibilă e ceea ce îmi dă puterea să vă vorbesc. Voi ştiţi totul şi dacă cineva mă poate ierta, voi sunteţi aceia. Vă cer iertare. Iertare că v-am distrus vieţile, iertare că nu am spus niciodată adevărul. Şi totuşi, Fi o a mea, sunt sigur că inteligenţa ta, bunătatea ta, îndurarea ta ar fi putut să mă ierte. Iertare că nu am suportat ideea de a vă face să suferiţi. Ştiam că nu voi putea trăi fără voi, însă astăzi sunt încă în viaţă şi vă promit c-o să încerc să trăiesc atât cât va fi voia Domnului, afară doar dacă cei care suferă din cauza mea îmi cer să mor pentru a le mai alina chinul. Ştiu că mă veţi ajuta să găsesc calea adevărului, a vieţii. A fost multă, multă iubire între noi. Vă voi iubi în continuare în adevăr. Iertare celor care vor putea ierta. Iertare şi celor care nu vor putea ierta niciodată.

Mulţumesc, doamna preşedintă”.

După cinci ore de deliberări, Jean-Claude Romand a fost condamnat la recluziune criminală pe viaţă, însoţită cu o pedeapsă de siguranţă de douăzeci şi doi de ani. Dacă totul se petrece cu bine, va ieşi în 2015, la vârsta de şaizeci şi unu de ani.

Paris, 21 noiembrie 1996

Dragă Jean-Claude Romand.

Sunt de-acum trei luni de când am început să scriu. Problema mea nu e, aşa cum credeam la început, documentarea. Ci de a-mi găsi locul faţă cu povestea dumneavoastră. Apucându-mă de lucru, am crezut că puteam să dau la o parte problema punând cap la cap tot ce ştiam şi străduindu-mă să rămân obiectiv. Însă obiectivitatea, într-o asemenea chestiune, e o amăgire. Îmi trebuia un punct de vedere. M-am dus să-l văd pe prietenul dumneavoastră Cuc şi i-am cerut să-mi povestească felul în care el şi ai săi au trăit zilele care au urmat descoperirii dramei. Am încercat să scriu toate acestea, identificându-mă cu el cu atât mai puţine scrupule cu cât mi-a spus că nu voia să apară în carte cu numele său adevărat, însă curând am socotit imposibil (tehnic şi moral, deopotrivă) să rămân la acest punct de vedere. Iată de ce sugestia pe care mi-o faceţi în ultima scrisoare, pe jumătate în glumă, de a adopta punctele de vedere a câinilor pe care i-aţi avut, m-a amuzat şi totodată convins că sunteţi conştient de această dificultate. Dificultate care, fireşte, este cu mult mai mult a dumneavoastră decât a mea şi care este miza efortului psihic şi spiritual la care v-aţi angajat: această lipsă de acces la dumneavoastră înşivă, acest spaţiu alb care a crescut fără încetare în locul celui care trebuie să spună „eu" în interiorul dumneavoastră. Evident, nu eu sunt acela care va spune „eu" pentru dumneavoastră, însă ce-mi rămâne atunci, în ceea ce vă priveşte, e să spun „eu" pentru mine însumi. Să spun, în propriul meu nume şi fără să mă refugiez îndărătul unui martor mai mult sau mai puţin imaginar ori îndărătul unui *patchwork*[34] de informaţii voindu-se obiective, lucrurile pe care le înţeleg din povestea dumneavoastră şi care au un ecou într-a mea. Or, nu pot. Frazele mi se refuză, „eul" sună fals. Am hotărât deci să las deoparte această lucrare, insuficient pregătită. Nu aş vrea însă ca acest abandon provizoriu să pună capăt

---

34 **în limba engleză în original.**

corespondenţei între noi. Ca să spun drept, mi se pare că mi-e mai uşor să vă scriu şi probabil şi să vă ascult o dată lăsat deoparte acest proiect în fiecare dintre noi avea un interes imediat: fără el, cuvântul ar trebui să fie mai liber…

Villefranche-sur-Saône, 10/12/96

Dragă Emmanuel Carrere, înţeleg bine situaţia dumneavoastră. Apreciez curajul şi sinceritatea atitudinii dumneavoastră care vă face să acceptaţi decepţia unui eşec după o muncă susţinută decât să vă mulţumiţi cu o povestire jurnalistică ce nu ar corespunde obiectivului dumneavoastră.

Ceea ce-mi mai dă încă puţină forţă astăzi este mai întâi faptul de a nu fi singur în această căutare a adevărului; pe de altă parte, mi se pare că încep să percep această voce interioară încărcată de sens care până-n prezent nu s-a putut manifesta decât prin intermediul unor simptome sau al unor treceri la act. Am intuiţia că este esenţial să aud în mine un glas care-şi află confirmare în ascultarea altcuiva şi în rezonanţa pe care o are în el. Mi se pare, de asemenea, că această dificultate de a spune „eu” în propriul dumneavoastră nume în ceea ce mă priveşte este legată în parte de propria mea dificultate de a spune „eu” pentru mine însumi. Chiar dacă reuşesc să depăşesc această etapă, va fi prea târziu şi e crud să te gândeşti că dacă aş fi avut acces la acest „eu” şi, prin urmare, la „tu” şi la „noi”, le-aş fi putut spune tot ce aveam să le spun fără ca violenţa să facă imposibilă continuarea dialogului. Oricum ar fi, pierderea speranţei ar fi o ultimă nelegiuire şi, la fel ca dumneavoastră, cred că timpul va permite o transformare, că va aduce un sens. Scriind aceste cuvinte, mă gândesc la o frază a lui Claudel: „Timpul este sensul vieţii”, aşa cum vorbim despre sensul unui cuvânt, despre sensul unui fluviu… Descoperindu-i un sens acestei realităţi teribile, ea va deveni adevărul şi poate că va fi cu totul altul decât cel care părea de la sine

înţeles. Dacă va fi într-adevăr adevărul, va purta în el propriul remediu pentru cei care sunt implicaţi…

Aşa cum i-o prezisesem – fără să fiu prea încrezător –, corespondenţa noastră a devenit mai uşoară o dată cartea abandonată. A început să-mi vorbească despre prezent, despre viaţa lui în închisoare. De la Bourgen-Bresse fusese transferat la penitenciarul din Villefranche-sur-Saône. Marie-France venea să-l vadă în fiecare săptămână, la fel ca şi un alt asistent social pe nume Bernard. La început, se temea de violenţele cărora asasinii de copii le sunt victimele rituale, însă foarte repede un tartor l-a recunoscut şi l-a asigurat de protecţia sa: într-o zi, pe vremea când erau amândoi în libertate, îl luase în maşină când făcea autostopul şi-i dăduse o hârtie de 200 de franci ca să aibă de-o masă bună. Această latură generoasă a şters oroarea crimelor sale şi l-a făcut popular. Alain Carignon, vedeta de la Villefranche, l-a invitat să facă jogging împreună cu el. Când sosea vreun deţinut dificil, era plasat în celulă cu el, contându-se pe influenţa sa pacificatoare. Se ocupa de bibliotecă, participa la atelierele de scriitură, de informatică şi de benzi desenate. Preocupat să-şi găsească un proiect de lucru în care să se poată afunda pe termen lung, s-a apucat să studieze japoneza. Iar când i-am vorbit despre proiectul de mare amploare la care mă înhămam eu, o nouă traducere a Bibliei la care colaborează exegeţi şi scriitori, a fost imediat entuziasmat. Cum mie îmi revenise evanghelia după Marcu, o citea cu deosebită devoţiune, compara cele cinci traduceri pe care biblioteca i le punea la dispoziţie, se amuza să mă informeze că unchiul mai mare al lui Florence nu era altcineva decât părintele Lagrange, coordonatorul *Bibliei de la Ierusalim*[35]. S-a pus chiar problema să merg la Villefranche să animez un atelier pe această temă la capela închisorii, însă el a fost transferat

35 **Cea mai cunoscută dintre traducerile moderne ale Bibliei în franceză, realizată de membrii Scolii Biblice de la Ierusalim** *(N. t.).*

înainte ca proiectul să se realizeze.

N-am fost să-l văd decât o dată. Vizita aceasta, de care mă temeam, s-a petrecut cu bine, aproape prea bine. Am fost uşurat şi puţin şocat. Ce aşteptam? Ca, după ce făcuse ceea ce făcuse şi rămânând în viaţă, să umble cu cenuşă-n cap, să se bată în piept şi să se tăvălească pe jos o dată la cinci minute scoţând strigăte de agonie? Se îngrăşase din nou după proces şi, lăsând deoparte îmbrăcămintea prăpădită care e uniforma închisorilor, semăna cu ceea ce trebuie să fi fost afabilul doctor Romand. Vizibil mulţumit să mă vadă, m-a primit la vorbitor, scuzându-se pentru lipsa de confort. Surâdea cam prea mult, iar eu, la fel. N-au fost mari tăceri, nici efuziuni dostoievskiene. Am vorbit de una, de alta ca nişte oameni care, fără să se cunoască prea bine, s-au întâlnit în vacanţe – în cazul nostru, fusese la curtea cu juri din Am – şi şi-au descoperit centre de interes în comun. Niciun cuvânt despre trecut.

În scrisoarea următoare, m-a întrebat cum se cheamă apa mea de toaletă.

„Vi se pare, probabil, ciudat, dar am impresia că o cunosc şi poate că, identificând-o, aş regăsi amintirile de care se leagă. Ştiţi, poate, că Florence era pasionată de universul parfumurilor: ţinea mult la colecţia ei de eşantioane, care se ridica la mai multe sute de flacoane adunate de când era adolescentă. Am avut ocazia să experimentez, pe parcursul reconstituirilor, raporturile foarte strânse care există între centrii nervoşi olfactivi şi cei ai memoriei la recunoaşterea unui parfum familiar...”

Am fost mişcat de această cerere, având ceva simplu şi amical, dar încă şi mai mult de următorul lucru: de aproape trei ani de când corespondam, era pentru prima oară când, în loc de „ai mei”, de „cei care mă iubeau” sau de „fiinţe dragi”, scria prenumele soţiei sale.

Încredere.

Şi Marie-France a fost de părere că era o veste bună. Am sunat-o ca să recuperez dosarul. După lege, condamnatul rămâne proprietarul exemplarului original, însă fiindcă ocupă mult loc, fiindcă celulele sunt mici şi camerele pentru bagaje de la intrarea în închisori supraaglomerate, i-l dăduse ei în grijă. M-a sfătuit, invitându-mă să vin să-l iau, să golesc complet portbagajul maşinii dacă voiam să-mi încapă toate cutiile. Am ghicit că nu era deloc supărată să-mi paseze această sinistră marfă cu belea şi că, luând-o la Paris, mă angajam s-o păstrez până la ieşirea lui Jean-Claude.

Marie-France locuieşte într-un sat la cincizeci de kilometri est de Lyon. Habar n-aveam de mediul social căruia îi aparţinea şi am fost surprins să descopăr o imensă şi magnifică casă, în mijlocul unui parc coborând uşor în pantă spre râu. Un loc fermecător, amenajat boiereşte. Marie-France îmi spusese să vin în cursul săptămânii ca să putem fi liniştiţi, dat fiind că ea şi soţul ei au o droaie de copii şi nepoţi care vin la ei în weekend, rareori mai puţin de douăzeci. Raph, soţul, era înainte de pensie industriaş în domeniul textilelor. Marie-France se trage şi ea dintr-o familie de fabricanţi lionezi de mătase şi, până să i se facă mari copiii, ducea viaţa unei mame de familie burgheză, creştină ceva mai fervență decât media. Pe la cincizeci de ani, povesteşte ea dacă e întrebată insistent, a auzit o chemare. Era aşteptată în închisoare. În închisoare? I-a luat timp ca să înţeleagă şi să accepte, nu e o femeie exaltată. Mai mult, nu devii aşa, de la o zi la alta, asistent social benevol în închisori. Există o perioadă probatorie pe durata căreia te întâlneşti cu familiile deţinuţilor şi le acorzi sprijinul tău înainte şi după vizita la vorbitor. Am fost frapat, la Villefranche, de atmosfera care, odată cu prezenţa acestor benevoli, se instalează în baraca ţinând loc de sală de aşteptare de la poarta închisorii. Graţie lor, nu e prea sordid: se serveşte cafea, oamenii îşi

vorbesc, cei care vin pentru prima dată învaţă regulile cu binişorul. După acest noviciat, Marie-France a trecut pragul şi, de atunci, a asistat cu prietenia sa zeci de deţinuţi din regiunea lioneză. Jean-Claude, pe care-l cunoaşte de aproape şase ani, este în mod evident unul dintre preferaţii ei. Nu ignoră nimic din angoasele şi fragilitatea lui psihică (n-ar trebui mare lucru, socoteşte ea, ca să se prăbuşească din nou şi să se omoare), însă admiră la el, ca pe-un dar al Domnului, capacitatea sa de a lua, în ciuda a orice, „viaţa cu părţile ei bune. Şi-apoi, înţelegi (Marie-France trece repede la tutuială), e uşor să-l ajuţi. Face bine, să mai fie şi cineva pe care-i uşor să-l ajuţi. Deseori, când ne-ntâlnim, îmi repetă o frază pe care i-am spus-o eu ultima oară şi mă asigură că l-a susţinut toată săptămâna. Aşa îmi recapăt puterile”.

Această bunăvoinţă, care face din el un client gratifiant pentru asistentul social benevol, i-a adus lui Jean-Claude încă un înger păzitor, acest Bernard de care-mi vorbise în scrisori. Marie-France l-a invitat la masă cu soţia. Cu o zi înainte, Bernard făcuse drumul dus-întors Lyon-Paris ca să meargă să-l vadă la Fresnes unde tocmai fusese transferat. Smuls fără menajamente dintr-un mediu devenit familiar, se trezea acum într-un loc necunoscut, înconjurat de necunoscuţi, tratat ca un colet într-o gară de triaj, iar lui Bernard, la cei şaptezeci şi cinci de ani ai săi, i s-a părut foarte firesc să ia de îndată trenul pentru ca, măcar o jumătate de oră, Jean-Claude să vadă chipul unui prieten. Mie, care nu mersesem decât o dată la Villefranche, mi-era puţin ruşine, cu atât mai mult că Bernard trebuise să facă un violent efort împotriva lui însuşi ca să intre pe poarta de la Fresnes, care îi trezeşte amintiri din cele mai rele. Condamnat la moarte ca rezistent, a fost întemniţat acolo de Gestapo şi a trăit două luni aşteptându-şi execuţia. Singura sa lectură era un exemplar din scrierile sfintei Therese de Lisieux, graţie căreia s-a convertit şi a încetat să se mai teamă de moarte.

În cele din urmă, a fost deportat. Înainte de-a ajunge la Buchenwald, a petrecut patru zile într-un vagon închis, fără să mănânce sau să bea decât urină, înghesuit printre nişte muribunzi care, la capătul călătoriei, deveniseră în majoritatea lor nişte cadavre. Nu pretind că o asemenea experienţă constituie după aceea în mod obligatoriu un brevet de luciditate infailibilă, dar relatez acest fapt pentru a arăta că Bernard nu e vreun habotnic cu văl pe ochi, ignorant într-ale vieţii şi ale răului. Or, acest bătrân *gaulliste,* mai degrabă de dreapta, mai degrabă tradiţionalist, vorbeşte despre escrocul şi asasinul Jean-Claude Romand ca despre un băiat extrem de ataşant, pe care se bucură mereu să-l vadă şi simţi într-adevăr că nu e vorba despre vreo caritate mai mult sau mai puţin voluntaristă, ci despre o reală prietenie.

După masă, am ieşit pe terasă, de unde se văd râul şi câmpia Am care, pentru o câmpie, mi s-a părut deosebit de vălurită. Era vara indiană: copacii erau galben-roşiatici, cerul foarte albastru, sturzi care cântau. Am stat la soare şi la cafea mâncând ciocolată elveţiană. Raph, care seamănă puţin cu Philippe Noiret, îşi asculta cu bunăvoinţă soţia şi pe prietenul ei vorbind despre protejatul lor. Cu vremea, era ca şi cum îl cunoştea. Îi era simpatic. „Ei, de-acum, mi-a spus el, faceţi şi dumneavoastră parte din club?” N-am ştiut ce să-i răspund. Nu voiam să le înşel încrederea acestor oameni făcându-i să creadă că eram, ca ei, un partizan necondiţionat al lui Jean-Claude. Pentru mine, nu era Jean-Claude. În scrisorile mele, îl numisem la început „domnule”, apoi „dragă domnule”, apoi „dragă Jean-Claude Romand”, dar „dragă Jean Claude” nu s-ar fi putut. Auzindu-i pe Marie-France şi Bernard discutând cu însufleţire despre garderoba lui pentru iarnă („are deja puloverul albastru care ţine cald, dar ar fi bine să-l aibă şi pe ăla gri de lână polară, poate că Emmanuel ar putea să i-l ducă…”), găseam această afecţiune atât de simplă, atât

de naturală, totodată admirabilă şi aproape monstruoasă. Nu numai că, eu unul, nu eram în stare de-aşa ceva, însă nici nu doream să fiu. Nu doream s-apuc pe calea care-ţi permite să înghiţi fără crâcnire o fabulaţie atât de manifestă ca povestea cu amoreza sinucisă în ajunul examenului ori să crezi ca Bernard că, în fond, destinul acesta tragic era providenţial: „Când te gândeşti că a fost nevoie de toate aceste minciuni, de-atâta hazard şi de drama asta îngrozitoare pentru ca el să poată face astăzi tot binele din jurul său… E un lucru în care eu am crezut dintotdeauna, vedeţi dumneavoastră, şi pe care-l văd săvârşindu-se în viaţa lui Jean-Claude: toate se petrec până ajung aşa cum trebuie şi sfârşesc prin a-şi afla rostul pentru cel care crede în Dumnezeu”.

Îmi pierea orice piuit. Însă tot aşa trebuie că li se întâmpla şi celor care care-o ascultau pe micuţa Therese Martin, care nu era încă Therese de Lisieux, vorbind cu încântare despre marele criminal Panzini, şi-mi dădeam bine seama că poziţia lui Bernard, scandaloasă în ochii mei, era pur şi simplu cea a unui creştin consecvent. Ajunsesem să mi-i închipui, aplecaţi asupra ciornelor mele, într-o parte pe Marie-France şi pe Bernard care mai mult se bucură, şi cerul fie alături de ei, pentru un păcătos care se căieşte decât pentru nouăzeci şi nouă de drepţi care n-au nevoie de căinţă, şi-n cealaltă parte pe Martine Servandoni repetând că cel mai rău lucru care i s-ar putea întâmpla lui Romand ar fi să cadă pe mâna unor oameni de-acest soi: s-ar lăsa adormit cu discursurile lor angelice despre îndurarea nesfârşită a Domnului, despre minunile pe care El le săvârşea în sufletul lui, şi ar pierde orice şansă de a mai restabili vreodată contactul cu realitatea. Puteai, evident, să susţii că, într-un caz ca al lui, era mai bine aşa, însă Martine era de părere că în orice caz, fără excepţie, e de preferat o luciditate dureroasă decât o iluzie liniştitoare şi, în privinţa aceasta, nu sunt eu acela care o s-o contrazică.

Bernard şi soţia să fac parte dintr-o mişcare catolică numită Intercesorii, care îşi trec unii altora ştafeta pentru a asigura un lanţ de neîntreruptă rugăciune. În fiecare clipă, în Franţa şi cred că şi-n lume, există cel puţin un intercesor care se roagă. Fiecare se angajează pentru o dată şi o oră, iar Jean-Claude Romand, recrutat de prietenul său, a dat dovadă de mult zel alegând tranşe orare puţin solicitate, de exemplu de la două la patru dimineaţa. Bernard i-a cerut o mărturie pe tema aceasta şi a publicat-o în mod anonim în buletinul grupului:

„În închisoare de mai mulţi ani şi condamnat la perpetuitate în urma unei teribile tragedii familiale, situaţia mea nu mă îndeamnă în mod firesc spre mărturie, dar fiindcă este vorba despre mărturia unui intercesor printre cele alte două mii despre Graţia şi Iubirea lui Dumnezeu, voi încerca să-l mulţumesc.

Încercarea încarcerării, dar mai ales cea a doliului şi a pierderii speranţei ar fi trebuit să mă îndepărteze definitiv de Dumnezeu. Întâlnirile cu un duhovnic, cu o vizitatoare şi un vizitator benevoli, care sunt în stare s-asculte în chip minunat, să vorbească simplu fără să judece, m-au scos din exilul pe care-l reprezintă o suferinţă indicibilă, tăind orice legături cu Dumnezeu şi cu restul omenirii. Astăzi, ştiu că aceste providenţiale mâini întinse au fost pentru mine primele manifestări ale graţiei divine.

Evenimente de natură mistică, cu greu comunicabile, m-au zguduit în mod profund şi au fost fondatoare pentru credinţa mea reînnoită. Printre cele mai marcante: în cursul unei nopţi de insomnie şi angoasă când mă simţeam mai vinovat ca niciodată că trăiesc, această irupţie nesperată a Domnului contemplând în tenebre Chipul Sfânt pictat de Rouault[36]. După deznădejdea cea mai îngrozitoare, lacrimile mele nu mai erau de tristeţe, ci efectul unui foc interior şi al Păcii profunde pe care o dă

---

36 ***La Sainte Face,*** **pictură de Georges Rouault (1871-1958) (N. *t.).***

certitudinea de a fi iubit.

Rugăciunea are un loc esenţial în viaţa mea. E mai greu decât s-ar putea crede să stai în tăcere şi în rugăciune într-o celulă; căci nu timpul e ceea ce lipseşte, marele obstacol vine de la zgomotul radiourilor, televizoarelor, de la urletele la fereastră până târziu în noapte. Adesea, să reciţi un anumit timp rugăciuni, mecanic, fără a fi atent la sensul cuvintelor, îţi permite să neutralizezi zgomotul înconjurător şi gândurile parazite înainte de a-ţi găsi pacea propice unei rugăciuni personale.

Când eram liber, auzisem fără să vreau, fără să mă simt avut în vedere, această frază din Evanghelie: «Eram în închisoare şi aţi venit la mine» (Mat, 25, 36) [37]. Am avut şansa de a cunoaşte grupul Intercesorilor mulţumită unuia dintre aceşti vizitatori benevoli, devenit un prieten drag. Aceste două ceasuri de rugăciune pe lună, la o oră foarte târzie când diferenţa dintre lumea exterioară şi cea interioară se şterge, sunt nişte clipe binecuvântate. Lupta împotriva somnului care le precede e mereu răsplătită. E o bucurie să poţi fi o verigă a acestui lanţ continuu de rugăciune care rupe izolarea şi sentimentul de inutilitate. Şi e şi ceva liniştitor pentru mine să simt de pe fundul hăului care e închisoarea că mai rămân aceste corzi invizibile care sunt rugăciunile şi care nu te lasă să te prăbuşeşti. Mă gândesc adesea la această imagine a corzii căreia nu trebuie să-i dai drumul ca să rămâi cu orice preţ credincios întâlnirii cu aceste ceasuri de intercesiune.

Descoperind că Graţia nu stă în îndeplinirea dorinţelor mele, fie ele generoase şi altruiste, ci în forţa de a accepta totul cu bucurie, din adâncul celulei mele *de Profundis* devine *Magnificat,* şi totul e Lumină".

În timp ce conduceam spre Paris unde urma să mă

---

37 **„Gol am fost şi M-aţi îmbrăcat; bolnav am fost şi M-aţi cercetat; în temniţă am fost şi aţi venit la Mine" — Matei, 25, 36, *Biblia sau Sfânta Scriptură,* tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Societatea Biblică Interconfesională din România, 1992 (reproduce textul ediţiei din 1982) (*N. t.).***

apuc de lucru, nu mai vedeam vreun mister în lunga sa impostură, ci doar un biet amestec de orbire, suferinţă şi laşitate. Ceea ce se petrecea în mintea lui de-a lungul acestor nesfârşite ore goale petrecute în parcările autostrăzilor sau ale autoservirilor, iată un lucru pe care-l ştiam, era ceva ce cunoscusem în felul meu şi nu mai era problema mea. Însă ce se petrece în inima lui acum, la orele nocturne când stă de veghe ca să înalţe rugăciuni?

Am descărcat portbagajul şi, punând bine pentru următorii şaptesprezece ani cutiile cu dosarul într-un dulap din atelier, am înţeles că nu la voi mai deschide. Mărturia scrisă la instigarea lui Bernard rămânea deschisă, în schimb, pe masă. În limba sa de lemn catolică, această mărturie era ceva ce mi se părea realmente misterios, în sensul matematic: *indecidabil.*

Sunt sigur că el nu joacă o comedie pentru ceilalţi, însă oare mincinosul care se află în el nu-i joacă lui o comedie? Când Christos vine în inima lui, când certitudinea de a fi iubit în ciuda a tot face să-i curgă pe obraji lacrimi de bucurie, oare nu tot Adversarul e cel care-l amăgeşte?

M-am gândit că a scrie această poveste nu putea fi decât o crimă sau o rugăciune.

Paris, ianuarie 1999

EDITURA TREI

Cartea care te ajută

Tel. /Fax: 224 55 26, 224 47 71 email: comenziedituratrei. Ro www.editura trei. Ro

să vizitaţi pagina noastră de internet www.Editiiratrei. Ro sau să ne contactaţi prin telefon, e-mail sau fax.

Începând cu 1 ianuarie 2004, la preţurile afişate se adaugă 9% TVA. Editura îşi rezervă dreptul de a modifica preţul cărţilor în funcţie de rata inflaţiei.

Cheltuielile de expediere prin poştă sunt suportate de editură.

Cărţile comandate şi neprimite consideraţi-le epuizate între timp.

Biblioteca de psihanaliză

Opere complete. I Arhetipurile şi inconştientul colectiv. C.G. Jung 320.000